

Romanbeschouwing in voorredes 1600-1755.

Deel 2: Teksten

L.R. Pol

bron

L.R. Pol, *Romanbeschouwing in voorredes. Een onderzoek naar het denken over de roman in Nederland tussen 1600 en 1755. Deel 2: Teksten.* HES, Utrecht 1987

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/pol_002roma02_01/colofon.htm

© 2010 dbnl / L.R. Pol

The logo for the Dutch Bibliography (dbnl) consists of the lowercase letters 'dbnl' in a blue, sans-serif font. The letter 'd' is stylized with a small hook at the top.

Verantwoording

De in dit deel afgedrukte teksten vormen een bescheiden keuze uit het totaal aan Nederlandstalig romanvoorwerk uit de periode 1600-1755. Het voornaamste selectie criterium daarbij is de inhoudelijke waarde van het materiaal geweest: ik heb alleen voorredes opgenomen die illustratief zijn voor het historisch veranderingsproces. Wel heb ik enigszins gestreefd naar spreiding over de gehele periode.

In de meeste gevallen zijn geen complete voorredes afgedrukt. Ik heb mij beperkt tot de romanbeschouwelijke passages: het onderwerp van deze studie. Opmerkingen over de druk, het vertalen en persoonlijke omstandigheden bijvoorbeeld, zijn weggelaten.

Een dergelijke beperking was niet te vermijden, omdat het stelselmatig opnemen van gehele voorredes betekend zou hebben, ofwel dat het aantal voorredes teruggebracht had moeten worden, ofwel dat dit tekstdeel tot gigantische proporties uitgedijd was.

De teksten zijn chronologisch gerangschikt, volgens het jaar van verschijnen van de Nederlandstalige versie.

De tekstweergave is gebaseerd op de vermelde exemplaren.

Heerhugowaard, 1 december 1986

L.R. Pol

1605 [De tweede 50]

G. Boccacio. *De tweede 50. lustige historien ofte nieuwicheden: Iohannis Boccatii.* Nu nieuwelijcks vertaelt in onse Nederduytsche sprake tot vermakelijckheydt van alle jonghe lustighe lieff-hebberen der historien. Amsterdam, Hendrick Barentsz., 1605. UBA 1311 F 32.

Aen den lieff-hebberen.

- 1 Ghy Ionghelinghen al, en Maechden wie ghy zijt,
 Die Recreati soect te hebben in u tijt,
 Soo wert u hier geiont. 't Prieel voor alle saken.
 Van Nieuwicheden vol, tot vyftich die met vlijt,
 5 Int Neerlants zijn ghesteldt, uyt der Francoyscher spraken,
 Wie sich hier in vermeyt, gheen fantasy sal naken,
 Maer door het groot playsier melancolie vliet,
 Dus hier uyt scheidt een lust, u herte wilt vermaken,
 In dit seer schoon Prieel dat ghy hier voor u siet,
 10 Pluckt tghene vreuchde werckt, laet blyven het verdriet
 D'exempelen zijn goet voor die let op de stucken.
 Tot een vermaecken ist van Lief-hebbers gheschiet,
 Onthout dat dienstich is, en tquaet wilt onderdrucken,
 Soo suldy tsamen niet dan vreuchde hier uyt plucken.
 15 Bedenct u by tijts.

[16] Tot den goet-willigen leser.

- [17] Naedemael dat de ervarentheydt van vremde dingen te ondersoecken,
 [18] dickwils mede brengt in vele saken verstant te begrijpen, als wel gebeurt
 [19] ende geschiet is voor desen, datmen tot vermaeck ende verlustiginghe
 [20] van alle Lief-hebbers voor den dach gebracht heeft de 50. Nieuwicheden
 [21] Iohannis Boccatij, om daer uyt te scheppen playsier ende vermakelijckheydt,
 [22] (mits vele Sententien daerinne verhaelt zijnde) hopende dat
 [23] uwer E. door de selve meer gebetert zijt, om te bedencken van u
 [24] voor sulcx te wachten, als wel door sommige vertellinghen gheergert
 [25] zijt gheworden, mits niet alleenlijcken Letterlijck lesende, maer inwendich
 [26] met verstandt te overdencken, om u E. voor sulcks te bevrijden,
 [27] soo en hebben wy nu tegenwoordich niet connen nalaten uwer E. weder
 [28] op een nieuw te versien met de volgende 50. Nieuwicheden desselven
 [29] Autheurs maer hebben allen vlijtende neersticheyt gedaen om deselve

[30] uyt de Francoysche Tael in onse Nederduytsche spraecke te stellen,
 [31] verhopende dat uwer E. in dit teghenwoordighe niet min stichtelijcke
 [32] Excempelen vinden sult als ghy int voorgaende gevonden hebt. Maer
 [33] dat elcken een begheerlijckheydt hebbende, om te ondersoecken wat
 [34] dit in hemselves bevaet, soo hebben wy dit te samen vergadert ende
 [35] ghevoeghelijck in orden gestelt, ende dat in sulcker voeghen gelijk
 [36] als eenen Hovenier vercierende zijnen Hoff met veelderley cruyden,
 [37] de eene tot behoeffelijckheydt in spijs, ende de andere tot Medecijne
 [38] ende behoudinge van s'menschen crancke ende swacke Leden, Hebbende
 [39] daerbeneven eenen Lusthoff vol welrieckende Bloemkens van verscheydenen
 [40] Couleure, aert ende conditie, lieffelijck ende bevallijck staende
 [41] in des menschen ooghen, nu de gheneghentheydt van die hun hierinne
 [42] moghen zijn vermaeckende, is te groot, begheerende te plucken het
 [43] ghene hun na tghesichte der ooghen best bevalt, niet eens trachtende
 [44] nae tghene dat moghelijck met meerder eeren tot nut soude moghen
 [45] ghepluckt worden, te weten, het ghene den mensche soude moghen
 [46] houden in langduerighe ghesontheyt, ofte ter contrarie, hem soude
 [47] moghen doen comen in een seer zware melancolye ende vernietinghe
 [48] zijns levens, daeromme en dientmen niet sonder achterdencken in sulcken
 [49] Lusthof hem te gaen vermaken, ofte ten sy datmen met voorbedachten
 [50] raet wel overlegghe wat aldernutst ende bequaemst ware om van alle
 [51] dese cierlicke Cruyden ende Bloemen te plucken, het sy om het leven
 [52] te behouden ofte te verliesen: Alsoo sal uwer E. beminden Leser dit
 [53] teghenwoordige dienen als een Tresoor met verborghen schatten, in
 [54] hem besluytende vele goede exempelen, oock wel schadelijcke, voor
 [55] dien diese niet te recht nae en volgen, daerom soo uwer E. sich onderwint
 [56] tselve te doorsien, hierinne ghelijcke ghenuchte sult moghen rapen als
 [57] in eenen lustelijcken Hoff, tot vermakelijckheydt van vele bedroefde
 [58] ende beswaerde sinnen, dit overlesende, haere melancolyen door de
 [59] Recreative Nieuwicheden wel sullen vergheten, ende met een begeerich
 [60] herte onthoudende tgene dat daerna hun soude mogen te stade comen.
 [61] Biddende voorts uwer E. dit teghenwoordighe in danck te willen nemen
 [62] als een cleyne gifte: Doch verhope dat alle Liefhebberer tsy Mannen,
 [63] Vrouwen, Maechden ofte Ionghelinghen, die hun vermakelijckheydt
 [64] hierinne nemen sullen, te recht ondersoekende, wel mercken ende
 [65] onderkennen sullen tgene haer profijtlijckst sal duncken te wesen, om
 [66] hun daerna voor de wereltd die doch bedriechlijck is, soo veel hun
 [67] mogelijck sal wesen te connen wachten, daer toe dat zijn hulpe strecken
 [68] wil de Heere die sulcx in zijn vermoghen heeft. Vaert wel.
 U.L.D. Dienaer, G.H.V.B.

1609 [De gheneuchlicke ende cluchtighe historie van Lazarus van Tormus uut Spaignien.]

De gheneuchlicke ende cluchtighe historie van Lazarus van Tormus uut Spaignien. In de welcke ghy eensdeels meucht sien ende leeren kennen de maniere condicien zeden ende schalckheyt der Spaignaerden. Nu eerste nieuwelijcx int licht ghebrocht, ende overgheset in onse Tale. Delft, Bruyn Harmanssz Schinckel, 1609. UBA 196 G 16.

Voor-redene des Auteurs tot eenen sijnen goeden vrient op sijn na beschreven leven.

[...]

mits dattet u ghelieft te ghebieden, dat ick de saken ende handel wel beduydelycken ende int lange schrijven soude, so heeft my goet gedocht te beginnen niet van d'midden mijns levens dan wel van mijnder geboorten af. Op dat men merckelijck sie wie ick ben ende ooc dat den rijcken geen en lof is toe te schrijven om dat hem de fortuyne veel goets verleent heeft, maer wel den geen die teghen stroom en wint opseylende noch ter bequamer havenen coemt.

1610 [De beschrijvinghe Heliodori vande Moorenlandtsche gheschiedenissen]

Heliodorus. *De beschrijvinghe Heliodori vande Moorenlandtsche gheschiedenissen: vervaet in thien boecken. Inhoudende de eerbaere, cuysche, ende ghetrouwe liefde van Theagenes van Thessalien, ende Chariclea van Ethiopien.* Eerst int Griecx beschreven: ende nu uut het Francoysche int Nederlandts vertaelt door C.K. Amsterdam, Hendrick Barentsz, 1610. UBA 607 J 31.

Voor-reden: tot den Ionstighen Leser.

- [1] Onder veelderley ende verscheyden tijt-coringhen ende verlusticheden
- [2] des geestes, en achte ick (beminde Leser) gheen bequamer noch
- [3] loffelicker oeffeninge te wesen dan het lesen ende ondersoecken der
- [4] Historien, welcker eynde (boven de vreuchde diemen daer door gheniet)
- [5] streckt om den mensche deuchtsaem, voorsienich, ende vroom-hertich
- [6] te maken: Want het is kennelijck dat de nature niet altyt verdragen
- [7] en can moeyelijcke ende ghewichtighe handelingen, noch dat de
- [8] ghepeynsen altyt ghestreckt connen syn tot diepe ende zware materien,
- [9] Ende dat nochtans den molen der ghedachten ghedurichlick ende sonder
- [10] ophouden draeyt, nemmermeer oft seer selden stil synde: Is dan niet

[11] wel nut dat den mensche daer in brenghe coren van eerlijcke ende
 [12] bescheyden fantasyen, op dat hy goet meel (te weten, rechte kennisse
 [13] ende wetenschap) vercryghen mach, ende door sulcken daer uut laeten
 [14] blijven Ia versmaet het kaf van oncuytsche begeerlickheden ende
 [15] brandende lusten, doende dan ghelijck ick voor gheseyt hebbe, Namentlijck,
 [16] sich oeffenende int lesen van deugsame ende beleefde
 [17] Historien, waer van dese (tracterende vande liefde van Theagenes en
 [18] Chariclea) onder andere een is, so sal hy nootsakelick doen ruymen
 [19] ende de walge crygen van alle quade genegentheden ende onbehoorlijcke
 [20] gedachten, ende ter contrarien lieven ende beminnen de getrouwicheyt,
 [21] eerbaerheyt ende kuysheydt des ghemoets, waer van dit Boeck voornamentlick
 [22] handelt, So veel is ghelegen aent waernemen der gepeynsen,
 [23] ende aent goede werck geven der selver, want boven de vernuiftige
 [24] ende lieffelijcke vertellingen die in dese Historie vervaet zijn, syn noch
 [25] sommige plaetsen van treffelicke verhalen, getrocken uut de natuerlicke
 [26] ende stichtelicke Philosophie, veel merckelicke redenen ende
 [27] heerelicke spreucken, ettelicke schoone uitspraken, alwaer de Conste
 [28] van welsprekentheyt seer wel in besteet is, ende overal de menschelicke
 [29] passien ende zeden so duydelick na t'leven uitgebeelt gelijk oft ghy
 [30] die voor u oogen geschildert saecht, ende dat met so grooter eerbaerheyt
 [31] datmen daer gheenderhande oorsake noch exempel om quaet te doen
 [32] uut soude connen trecken, want den Autheur heeft van alle boose ende
 [33] ongheoorlofde daden de uutcomsten onsalich ende ongheluckich gemaect,
 [34] ende daerentegen van alle goede ende deuchtsame het eynde
 [35] wenschelijc ende geluckich, Also dat al wasser yemandt die niet uut
 [36] lust ten goeden de deucht en hanteerde die sal nochtans verhoop ick
 [37] also dit veersken te kennen geeft.

*De boose ondeucht verlaten uut vreesen,
 Om niet metter straffe geplaecht te weesen.*

[40] Dit is het principale punt geweest dwelck my (als ooc het ernstelick
 [41] bidden van sommige mijner bester vrienden) verstout ende aengeport
 [42] heeft om dese mijne vertalinghe in druck te laten uitgaen, dwelck
 [43] van my noyt tot sulcken meeninge begonnen was, maer waende alleenlick
 [44] tselve voor mijn playsier te behouden, gelijc ick dat voor tijtcoringe
 [45] op eenige extraordinarie uren over geset heb, want hebbende dat te
 [46] voren overlesen, bevont ic dattet so liefflic ende lustich was, ooc so
 [47] wel geschickt, datter geen verscheel en was vant beginsel tot het middel,
 [48] noch vant midden tot het eynde, ende daer by verciert met seer
 [49] beweegelicke waer-schijnelickheyt: Aldaer ter contrarien den meestendeel
 [50] der Boecken van dese soorte die van outs uut den Francoysche

[51] in onse Nederlantsche tale overgeset zijn geweest, boven dien datter
 [52] geenderhande welstant geenderhande kennisse van oude antijcke dingen
 [53] noch geenderhande saken (om cort te spreken) in en zijn, daer uut
 [54] men eenige nutticheyt can trecken, Sijn sy noch meestendeel so
 [55] ongevoelick ende soo verde versheyden van alle waerschijnelicke
 [56] gelijkheyt, dattet veel eerder droomen schijnen te wesen van eenige
 [57] verwarde ende becommerde hoofden dan Inventie van eenich geestich
 [58] ende oordeelich mensche, Daerenboven heeft den Autheur dese Historie
 [59] noch wonderlicken aenlockende ende Constich gedicht, want hy begint
 [60] int midden van zijn Boeck gelijk de treffelicke Poeten gewent zijn
 [61] te doen, D'welck inden eersten aensien een groote verbaestheyt aende
 [62] Lesers veroorsaect, ende in hun baert een yverige lust om tbeginsel
 [63] te verstaen, en derhalven treckt het hun so wel door het verstandich
 [64] bintsel van zijn vertellinge, datmen niet vernoecht, en is van tgene
 [65] datmen int eerste Boeck vint voor datmen het eynde vant vyfde gelesen
 [66] heeft, ende als men daer gecomen is is men noch graeger om het eynde
 [67] vande geheele Historie te sien dan men te voren was om het beginsel
 [68] te weten, in die voegen dattet verstant altijd opgehouden wort tot
 [69] datmen aen het besluyt comt, het welc den Leser volcomentlick
 [70] vernoecht laet, ende hem doet verheugen van een vierige en lang
 [71] verwachte lust. Soo veel nu dese vertalinge belangt die en is niet voor
 [72] den scherpsinnigen oft geleerden uitgegeven, want die wijze ick tot
 [73] het Griecx, Latijn, oft Fransoys, in welke talen dit Boecxken al over
 [74] eenige hondert Iaren geweest is, maar alleenelick voor onse Nederduytse
 [75] Liefhebbers, ende Nederlantse Ieucht, die ick verhope dat my desen
 [76] arbeyt (ick segge tijtcoringe) ten goeden sullen afnemen, ende (ghelijck
 [77] ick hun toevertrouwe) met sulcken yver sullen lesen als ick dat met
 [78] lust overgeset heb. Tot nu toe heb ic met heftich verlangen ende hakende
 [79] sinnen verwacht dat dit door een ander dan door my soude worden
 [80] gedaen, also ick wiste dat versheyden treffelicke ende geleerde
 [81] persoonen tselve onder handen hadden, maer hebbende vernomen dat
 [82] sy dat hebben laten berusten, de eenighe half, de andere vierendeel
 [83] dat volbrocht hebbende, ende de oorsaken aen merckende dat sy tselve
 [84] niet meer tot sulcken eynde inde hant souden nemen (vermits dat dese
 [85] materie seer lichtelick eenige veranderinge inden wech can comen)
 [86] heb ick my vervordert dese slechte oversettinghe voor den dach te
 [87] brengen, nademael het zoo veel ghelucx niet en heeft mogen hebben
 [88] dattet van geleerder is gedaen geworden, Hierom zult ghy u met dit
 [89] werck voor dees tijt moeten lyden en behelpen tot datter yemant comt
 [90] (dwelc ic van herten wensche) die u tselve in beter en behagelijcker

[91] forme levert, ick hebbe soo veel my doenlijck gheweest is den Franschen
 [92] styl in alles nagevolcht, zo datmen indien yemant de moeyte gelieft
 [93] te doen van dit by het Francoysche t'oversien, seer weynich ofte luttel
 [94] verscheydenheyt (na mijn oordeel) daerin zal bevinden, derhalven ick
 [95] verhope dattet al en ist niet prijsens, ten minsten onschuldens weerdich
 [96] wesen zal. Aengaende nu de gene die so perfect ende neus-wijs willen
 [97] wesen datse versmaden ende verachten alle Historien die hun niet
 [98] ghenoech warachtich duncken, al hoewel dat die lieffelick ende
 [99] stichtelick om te lesen zijn, ofte de gene die die door eenige koortse
 [100] van onvermakelicke stuerheyt den smaeck so verdorven ende verloren
 [101] hebben, dat sy geenderhande dingen goet en vinden, ja hun selfs
 [102] wanhagen, indien dese misschien dit mijn onderwinsel comen te berispen,
 [103] ick zal hun antwoorden dat het nemmermeer voor hun geschreven
 [104] oft vertaelt heeft gheweest: De eene om dat zy daer niet mede te
 [105] doen en hebben, ende de andere om dat zy dat niet waerdich en zijn,
 [106] Want so gewis als ick niet en twyffel of den Autheur sal van sommige
 [107] veracht ende beschelt worden, So ghewisselick weet ick mede dattet
 [108] wesen zal van onverstandige ende grove geesten, ende niet van
 [109] bescheyden luyden, Vermits dat de onwetende altoos veerdigher zijn
 [110] om te beschempen ende te lasteren dan de verstandige, also men toch
 [111] gemeenelick siet dat de ydele tonnen altyt meer geclanx gheven dan
 [112] de volle, ende de borstelighe Swynen meer geknors en gekryts maken
 [113] dan de wol-draghende Schapen, Hierom al ist dat den Ionstigen Leser
 [114] soeticheyt ende verlustinge uut dit Boecxken trect, den hertknagenden
 [115] benyder zal daer bitterheyt ende verdriet uut zwelgen Gelijck ons
 [116] betuycht het oude Rymken, het welcke seyt.

*Een Spinne sal fenijn, een Bye sal Honich suycken,
 Uut eenderleye Bloem staend' op gelijcke struycken.*

[119] Doch op dat ick my niet te veel te buyten en gae, ende my niet te
 [120] seer en vergrype met u dat te hooch aen te prysen, So weet dat (alst
 [121] al geseyt is) het anders niet en is dan een versieringe, waerom ic op
 [122] u versoecke dat ghy u dit boven geen hoochwaerdiger noch nutter
 [123] saken verstrecken en laet, noch yet beters ofte noodigers hier mede
 [124] versuymen en wilt, maer gebruykent alleenlic tot sulcken eynde als
 [125] ick het u deelachtich maeck, namentlick, om u gedachten wanneer
 [126] die door handelinghe ofte arbeyt becommert ende vermoeyt zijn, te
 [127] verlustigen ende te verfresschen, door het lesen van dese Lieffelicke
 [128] ende Stichtelicke Historie, die ick ten dienste van alle beminders van
 [129] eerbaerheyt ende getrouwicheyt gemeen make, de welcke ongetwyffelt
 [130] den Autheur van dit werck grooten danck zullen weten, Ende mijne

[131] fouten verhoop ick daerin ick geghedoolt [sic] mach hebben, ten goeden
 [132] zullen duyden, Verschoonende mijn onmachticheyt met den lust daer
 [133] sy dit mede ontfangen zullen. Hier mede wensche ick den welnemenden
 [134] Leser dat hy wel vaere, ende wil mijn verwittinge van onschult hier
 [135] mede eindigen, op dat te langen Voor-reden dit Boecxken niet en
 [136] mis-make noch en beschadige, gelijk als doen soude een te grooten
 [137] hoeft aen een cleyn lichaem, want gheen dinghen en is schoon oft
 [138] behagelick, ten zy dattet mate ende proporcie in alle zijn deelen heeft.

EINDE

1559 [L'histoire Aethiopique de Heliodorus]

Heliodorus. *L'histoire Aethiopique de Heliodorus, contenant dix livres, traitant des loyales & pudiques amours de Theagenes Thessalien, & Chariclea Aethiopienne.*

[...] Paris, Iean Longis & Robert le Mangier, 1559. KBH 182 A 2.

Le proesme du translateur.

[1] Ainsi comme un certain grand Philosophe amonneste sagement les
 [2] nourrices, de ne conter indifferemment toutes sortes de fables à leurs
 [3] petitz enfantz, de peur que leurs ames des le commencement ne
 [4] s'abreuvent de folie, & ne prennent quelque vicieuse impression: aussi
 [5] me semble il, que l'on pourroit avecques bōne cause conseiller aux
 [6] personnes ia parvenues en aage de cognoissance, de ne s'amuser à lire
 [7] sans iugement toutes sortes de livres fabuleux: de peur que leurs
 [8] entēdemēs ne s'acoustument petit à petit à aymer mensonge, & à se
 [9] paistre de vanité, outre ce que le temps y est mal employé Et pourroit
 [10] à l'aventure ceste raison estre assez valable pour condamner tous escritz
 [11] mensongers, & dont le subiet n'est point veritable, si ce n'estoit que
 [12] l'imbecilité de nostre nature ne peult porter que l'entendement soit
 [13] tous iours tendu à lire matieres graves, & serieuses, non plus que le
 [14] corps ne sçauroit sans intermission durer au travail d'oeuvres laborieuses.
 [15] Au moyen dequoy il fault aucunesfois, que nostre esprit est troublé
 [16] de mesaventures, ou travaillé & recru de grave estude, user de quelque
 [17] divertissement, pour le destourner de ses tristes pensées, ou bien de
 [18] quelque refreschissement, pour puis apres le remettre plus alaigre, &
 [19] plus vif à la consideration, ou action des choses d'importance. Et pour
 [20] ce que la propre & naturelle delectation d'un bon entendement est
 [21] tousiours voir, ouyr, & apprendre quelque chose de nouveau, il n'y
 [22] a point de doute, que l'histoire, à cause de la diversité des choses qui

[23] y sont comprises, ne soit l'une des lectures que plus on doit chercher,
 [24] & eslire, pour le resiouyr: attendu mesmement que le proffit y est
 [25] conioint avecques le plaisir. Mais toutesfois encores a il semblé à quelques
 [26] hommes de bon iugement, que la verité d'icelle estoit un petit trop
 [27] austere pour suffisamment delecter, à cause qu'elle doit reciter les choses
 [28] nuëment, & simplement, ainsi comme elles sont avenues, & non pas
 [29] en la sorte qu'elles seroient plus plaisantes à lire, ny ainsi comme noz
 [30] courages (qui naturellement se passionnent en lisant, ou voyant les faitcz
 [31] & fortunes d'autruy) le souhaitent, & le desirent. Et si ne luy peulton
 [32] donner tant d'ayde par enrichissement de langage, ny par tout artifice
 [33] d'eloquence, qu'elle ayt autant de force à recréer l'entendement de
 [34] celuy qui la lit, comme un conte faict à plaisir expressement pour
 [35] delecter, quand il est subtilement inventé, & ingenieusement deduit.
 [36] Aussi n'est ce le but auquel elle est proprement adressée, ains la fin
 [37] principale pour laquelle elle doit estre escrite, & leuë, est par exemples
 [38] du passé s'insyruyre aux affaire de l'advenir, lá ou ceux, qui pour
 [39] supplier au default de la vraye histoire, en cest endroit inventent &
 [40] mettent par escrit des contes fabuleux en forme d'histoire, ne se proposent
 [41] autre but principal, que la delectation. Mais tout ainsi comme en la
 [42] pourtraicture les tableaux sont estimez les meilleurs, & plaisant plus
 [43] aux yeux à ce cognoissans, qui representent mieux la verité du naturel,
 [44] aussi entre telles fictions celles qui sont les moins esloignées de nature,
 [45] & ou il y a plus de verisimilitude, sont celles qui plaisent le plus à
 [46] ceux qui mesurent leur plaisir à la raison, & qui se delectent avecq'
 [47] iugement. Pource qui suyvāt les preceptes du Poëte Horace, il fault
 [48] que les choses faintes, pour delecter, soyent approchantes des veritables:
 [49] Et si n'est pas besoing que toutes choses y soyent faintes, attendu que
 [50] cela n'est point permis aux Poëtes mesmes. Pourautant que l'artifice
 [51] d'invention Poëtique, comme doctement a escrit Strabon, consiste en
 [52] trois choses. Premierement en histoire, de laquelle la fin est verité.
 [53] A raison dequoy il n'est point loysible aux Poëtes, quand ilz parlent
 [54] des choses qui sont en nature d'en escrire à leur plaisir autrement que
 [55] la verité n'est: pource que cela leur seroit imputé, non à licence ou
 [56] artifice: mais à ignorance. Secondement en ordre, & disposition, dont
 [57] la fin est l'expression & la force d'attirer & retenir le leur. Tiercement
 [58] en la fiction, dont la fin est l'esbahissement, & la delectation, qui procede
 [59] de la nouvelleté des choses estranges, & pleines de merveilles. Par ainsi
 [60] beaucoup moins se doit-on permettre toutes choses es fictions que lon
 [61] veult desguiser du nom d'istoriale verité: ains y fault entrelasser si
 [62] dextrement du vray parmy du faux, en retenant tousiours semblance

[63] de verité, & si bien rapporter le tout ensemble, qu'il n'y ayt point
 [64] de discordance du commencement au milieu, ny du milieu à la fin.
 [65] Et au contraire la plus grande partie des livres de ceste sorte, qui
 [66] ont anciennemēt esté escritz en nostre langue, oultre ce qu'il a nulle
 [67] erudition, nulle cognoissance de l'antiquité, ne chose aucune (à brief
 [68] parler) dont on peust tirer quelque utilité, encore sont ilz le plus souvēt
 [69] si mal cousuz & si esloignez de toute vraysemblable apparence, qu'il
 [70] semble que ce soyent plus tost songes de quelque malade resvant en
 [71] fièvre chaude, qu'inventions d'aucun homme d'esprit, & de iugement.
 [72] Et pour ce m'est il advis qu'ilz ne sçauroyent avoir la grace ny la
 [73] force de delecter le loysir d'un bon entendement: car ilz ne sont point
 [74] dignes de luy. Et est un certain signe que celui n'a point de sentiment
 [75] des choses ingenieuses, & gentilles, qui se delecte des lourdes et grossieres.
 [76] Mais tout ainsi qu'entre les exercices du corps, que lon prend par
 [77] esbatement, les plus recommandables sont ceux qui oultre le plaisir
 [78] que lon en reçoit, adressent le corps, enforcissent les membres, & profitent
 [79] à la santé: aussi entre les ieux, & passetemps de l'esprit, les plus loüables
 [80] sont ceux qui oultre la resiouyssance qu'ilz nous apportent, servent
 [81] encore à limer (par maniere de dire) & affiner de plus en plus le iugement,
 [82] de sorte que le plaisir n'est point du tout ocieux. Ce que i'espere que
 [83] lon pourra aucunement trouver en ceste fabuleuse histoire des amours
 [84] de Charciclea, & de Theagenes, en laquelle, oultre l'ingenieuse fiction,
 [85] il y a en quelques lieux de beaux discours tirez de la Philosophie Naturelle,
 [86] & Morale: force dictz notables, & propos sentēcieux: plusieurs belles
 [87] harēgues, ou l'artifice d'eloquēce est tresbien employé, & par tout les
 [88] passions humaines peintes au vif, avec si grande honesteté, que lon
 [89] n'en sçauroit tirer occasion, ou exemple de mal faire. Pource que de
 [90] toutes affections illicites, & mauvaises, il a fait l'yssue malheureuse:
 [91] & au contraire des bonnes, & honnestes, la fin desirable & heureuse.
 [92] Mais sur tout la disposition en est singuliere: car il commence au mylieu
 [93] de son histoire, comme font les Poëtes Heroïques. Ce qui cause de
 [94] prime face un grand esbahissement aux lecteurs, & leur engendre un
 [95] passionné desir d'entendre le commencement: & toutesfois ils les tire
 [96] si bien par l'ingenieuse liaison de son cōte, que lon n'est point resolu
 [97] ce que lon trouve tout au commencement du premier livre iusques
 [98] à ce que lon ait leu la fin du cinquiesme. Et quant on est là venu,
 [99] encore a lon plus grāde enuie de voir la fin, que lon n'avoit au paravant
 [100] d'en voir le commencement: De sorte que tousiours l'entēdemēt
 [101] demeure suspendu, iusques à ce que lon vienne à la conclusion, laquelle
 [102] laisse le lecteur satisfait, de la sorte que le sont ceux, qui à la fin

[103] viennent à iouyr d'un bien ardemment désiré, & longuement attendu.
 [104] Toutesfois ie ne me veux pas beaucoup amuser à la recommander:
 [105] pource que (quand tout est dict) ce n'est qu'une fable, à laquelle encore
 [106] default (à mon iugement) l'une des deux perfections requises pour faire
 [107] chose belle, c'est la grandeur, à cause que les contes, mesmement quant
 [108] à la personne de Theagenes, auquel il ne faict executer nulz memorables
 [109] exploitz d'armes, ne me semblent point assez riches, & ne meritoient
 [110] pas à l'aventure d'estre leuz, si ce n'estoit ou pour divertir quelque
 [111] ennuy, ou pour en avoir puis apres l'entendement plus deliure & mieux
 [112] dispos à faire & à lire autres choses meilleures, suyvāt le precepte
 [113] du Sage, qui dict: Qu'il fault iouër pour faire à bon escient, & non
 [114] pas faire à bon escient pour iouër. C'est à dire: Que lon doit user
 [115] des choses de plaisir, pour estre puis apres plus apte à faire les choses
 [116] d'importance, & nō pas s'embesongner apres une chose qui n'est que
 [117] de plaisir, comme si c'estoit un affaire de consequēce. Ce que ie veux
 [118] employer pour me servir de descharge & d'excuse envers les gents
 [119] d'honneur, ausquelz i'ay voulu donner matiere de resiouyr leurs
 [120] entendementz travaillez d'affaires en lisant ce livre (au moins si tant
 [121] il merite de faveur que de venir en leurs mains) comme i'ay moymesme
 [122] adoulcy le travail d'autres meilleures & plus fructueuses traductions
 [123] en le traduisant par intervalles aux heures extraordinaires. Mais au
 [124] regard de ceux qui sont si parfaictement composez à la vertu, qu'ilz
 [125] ne cognoissent ny ne reçoivent aucun autre plaisir que le devoir, ou
 [126] de ceux qui par une fievre d'austerité intraitable ont le goust si corrōpu,
 [127] qu'ilz ne treuvēt rien bō, & se desplaisent à eux mesmes, si d'aventure
 [128] ilz viennent à reprendre ceste mienne entremise, ie me contenteray
 [129] de leur respondre. Que ce livre n'a iamais esté escrit, ne traduit por
 [130] eux: les uns, pource qu'ilz n'en ont que faire, les autres pource qu'ilz
 [131] ne le valent pas. [...]

1623 [Voorbeelsels der oude wyse]

Voorbeelsels der oude wyse: handelende van trouw ontrouw list haet gezwindigheyt ende alle andere menschelijcke gheneghentheden. Uut d'Indische sprake in d'Arabische, Hebreïsche ende Latynsche overgheset, ende nu in de Duytsche vertaelt [...]. Door Zacharias Heyns. Amsterdam, Broer Jansz., 1623.

KBH 31 B 3.

Voor-reden.

[...]

[1] Wie dit Boeck aendachtelijck, ende met opmerckinghe des sins doorsiet
 [2] ende reden verstaet, die weet hoe hy hem van de schalcke wachten,
 [3] ende in 't goede sich oeffenen sal: derhalven moet de Leser acht nemen
 [4] tot wat eynde alles gheschreven is, want die niet en weet noch en
 [5] merckt wat de Richters hier inne betracht hebben, dien gheschiet als
 [6] den blinden die eenen onbekenden wegh gaet.

[7] Beyde in 't begin ende in 't eynde des Boecks neme elck een (die
 [8] hier in lesen wil) vlijtich acht, dat hy de woorden (die hy leest) wel
 [9] verstaet, ende wete wat meyninghe de Wijse hier inne ghehadt hebben,
 [10] dat hy oock niet haeste tot het eynde, eer hy den aenvangh, oft het
 [11] beghin recht bemerckt heeft: Want wie leest, ende dat niet verstaet,
 [12] die kan daer van gheen nut ontfangen, noch uyt het selve sich tot
 [13] meerderinge ende beteringe des vernufts oeffenen: Hier omme merct
 [14] hoe dit Boeck met verstant te lesen is, ende om alles beter te begrijpen,
 [15] vangt het van vooren aen, lesende van d'een Capittel tot het andere,
 [16] so sult ghy daer inne voorderen ende leeren kennen des weerelts zeden,
 [17] wesen, lof ende behendicheyt, trou ende ontrou, om van 't quade u
 [18] te wachten, ende wijsheyt te verkrijgen: Soo wie doch niet meer als
 [19] een Figure in 't midden oversien ende den sin overlesen wil, die kan
 [20] de meyninge daer van niet wel verstaen, ende geniete geen vruchten
 [21] daer van, hoe kostelijck het oock zy, ende heeft niet als den arbeyt
 [22] des lesens

[23] [...]

[24] Een yeder wijze Man die dit Boeck lesen wil, sal in sijn gemoet bemercken
 [25] ende bedencken, dat het een dobbel verstant heeft, het eene openbaer,
 [26] het ander verborgen, vergeleken by een note, die ten zy, zy opgebroken
 [27] ende de keerne (zynde het binnenste verborghene deel) versocht wort,
 [28] niet nut is [...].

[29] [...]

1634 [De historie van Damon ende Madonthe]

[H. d'Urfé]. *De historie van Damon ende Madonthe*. Overgheset uyt Astreé.
 Hoorn, Hendrick Gaerman, 1634.
 UBA 2766 G 10.

Voor-reden. Aende schoonste ende volmaeckste Ioffrouwe.

Eerbare ende Deuchtrijcke Ioffrouwe,

[...]

[1] Wetende dan dat de standtvasticheyt niet een vande cleynste deuchde
 [2] ende glinster en is, dat de mensche verciert, als die de ghetrouwicheydt
 [3] in hem besloten heeft, ghelijck de mossel sijn visch doet, ende dat
 [4] dese Historie van Damon ende Madonthe daertoe tot een exempel
 [5] kan dienen, heb ick niet kunnen nalaten de selve u Erb: toe te eyghenen,
 [6] met toewenschinghe dat (soo by uwe volmaecktheden noch yets anders
 [7] dat goedt is, kan ghevoeght worden) Godt de Heere uwe ghemoet
 [8] daer toe ghelieve te prepareren, dat het saet vande standtvasticheyt
 [9] daerin als in een vruchtbare aerde ghesaeyt mach werden, ende tot
 [10] volcomentheyt opwassen [...].

[11] [...]

[12] Uw:Eerb: sal daerinne vinden verscheyden goede leeringhen ende
 [13] exempelen, die ons in diverse occurentien sullen kunnen dienen; ghy
 [14] sult daerin bemercken, de kracht ende werckinghen die een volmaeckte
 [15] liefde te weghe brengt; ghy sult daerin sien wat boosheyt een liefde,
 [16] die veracht werdt, kan versieren ende uytvoeren; ghy leert daerin mede
 [17] wat de jalousye ende hoe schadelijck deselve is; ghy hoort daer wat
 [18] dat de gheveysnde liefde is; in 't cort ghy siet daerin als in een spieghel
 [19] de practijcke die inde Hoven ende onder de menschen gebruyckt werdt,
 [20] tot verleydinghe vande simpelen ende licht-gheloovigen [...]

[21] [...]

[22] Daerom, alsoo het quaet niet alleen te leeren is, om 't selfde niet te
 [23] doen, maer oock op dat men het van 't goet kunnende onderscheyden,
 [24] voor hem sal moghen sien, datmen niet bedroghen en werde. Want
 [25] hoewel datse in haer werckingen wel verscheyden sijn, nochtans soo
 [26] sijnse inden schijn ende apparentie malcanderen soo ghelijck, datmense
 [27] niet wel, nadien sy met malcanderen gaen, vanden anderen kan
 [28] onderkennen, ende dat is oorsaecke, dat verscheyden menschen daer
 [29] over dickmael werden bedroghen, door dien sy liever ghelooven als
 [30] selfs oordelen willen, soo hoop ick niet dat yemandt my daerom belachen
 [31] sal, dat ick dese Historie in onse tale in 't licht heb doen comen, als
 [32] daerin de boosheyt vande mensch gekent, ende de wereltsche rebolutie
 [33] ende onseckerheydt bespeurt werdt. Oock en soude ick my daeraen
 [34] niet seer versteuren, als het uw: Erb: alleen maer aenghenaem mach
 [35] sijn, om welckers wille alleen sulcks is gheschiedt, ende soo de leeringhen
 [36] ende exempelen daerin vervaet oock sullen kunnen dienen aen andere

[37] menschen tot het ghebruyck van voorsichticheyt, tot waerschouwinghe
 [38] vande boosheyte der menschen, tot vermaninghe vande stantvasticheydt
 [39] ende eerbare liefde, ende tot een exempel voor sijn leven, het sal niets
 [40] dan te beter sijn. Soo veel de oversettinghe selver belanght, uw: Eerb:
 [41] kan wel dencken [...] datter veel moet naghelaten sijn te setten inde
 [42] Historie die Damon ende Madonthe alleen niet en betrefte, ende dat
 [43] nochtans inden originelen text daer onder vermenght was. Want
 [44] behalven dattet soude een afkeeringh ende walginghe causeren, soomen
 [45] veel ende verscheyden dinghen onder een vermenghde, soo en konde
 [46] oock niet wel anders ghestelt ende ghesocht, werden, als dat alleen
 [47] tot de saecke van Damon ende Madonthe diende.

[48] [...]

[49] Uw: Eerb: alderdienstwillichste
 [50] I.R.N.

1636 [De volstandige Eudoxe]

[H. d'Urfé en Ph. Sidney]. *De volstandighe Eudoxe. De deftighe Diana. De deughdelycke Parthenia*. Verduytsht uyt de Fransche Astrea. en d'Englische Arcadia. Amsterdam, Gerrit Iansen, 1636. Hierin: *De deughdelycke Parthenia*: Overgeset uyt d'Engelsche Arcadia vanden ridder Philips Sidney. Amsterdam, Gerrit Iansz, 1636. UBA 1239 J 21.

Aende Amsterdamsche Jonckvrouwen.

[...]

[1] Wel-leventheyde, heeft dese laeter eeuwe u gheleert: nettigheyt is u
 [2] aen gheboren: Handel gheeft u overvloed: overvloed brengt gemack,
 [3] en soo 't ghemack in u verweckt lust tot lesen om de ledigheydt te
 [4] min moeyelijck te vinden, soo sult ghy my (denck ick) ten minsten
 [5] danck weten, dat ick u stoffe bereyt hebbe om u vermaeck met vrucht
 [6] te vermengen: en in plaets, vande slechte en slordige lompen, van een
 [7] Ulenspiegel, een Malegijs, een Fortunatus met sijn beursjen, en watter
 [8] noch slimmer en smaekkelooser is, om een goet geheugen onnuttelijck
 [9] mede t'overladen, te mogen, door u mede burgher in u eyghen taele
 [10] hooren spreekken, de Fransche Astrea, en d'Engelsche Arcadia, die
 [11] inder Coninghen hoven, en Coninginnen slaep-kameren, toeganck gehad
 [12] hebben, en by groote en kleyne, om haere nutte aerdigheyt wille,
 [13] over al welkoom gheweest sijn. En so ick gewaer werde, dat dit by

[14] de gene daer 't behoort niet onaengenaem is, so mocht ghy t'sijnder
 [15] tijd noch wel eens sien een ontwerp van een Hollandtsche Astrea,
 [16] of van een Batavische Arcadia, waer in uwe kinderen, de liefde tot
 [17] de Vaderlandsche vryheid, en lust tot der voor-ouderen vromigheydt,
 [18] onder 't soet van Minne-praetjes, gelijk als in haer pap te eten, en
 [19] in haer pijp-kan te drincken soude gegeven werden.

[20] Vaert wel.

1641 [Seven wondenlijcke ghesichten]

F. de Quevedo y Villegas. *Seven wonderlijcke ghesichten. In welcke alle de gebreken deser eeuwe, onder alle staten van menschen, vermaecklijck en oock stichtelijck, werden bestraft; ende als in een schilderye naecktelijck vertoont.* In 't Nederlandts ghebracht door capiteyn Haring van Harinxma. Leeuwarden, Dirck Albertsz., 1641. UBA 1094 G 8.

Aen den Geest-en-Konst-Rijcken schilder Wybrandt de Geest.

[1] *Signor & Fratello mio Carissimo.*

[2] Onder alle Scribenten, die, door hare Schriften, de Gebreken van
 [3] 't leven der Menschen hebben gesocht te straffen, ende de selve, daer
 [4] door, tot een beter te leyden, zyn de *Satirici*, soo in de oude als
 [5] tegenwoordighe Tyden, de voor-naemste wel gheweest; waer van onse
 [6] Autheur, gheen van de minste zijnde, het selfde in dese Gesichten,
 [7] genoegsaem doet blijcken; de selve met veel wonderlijcke Inventien,
 [8] wichtighe Spreucken, treffighe Leeringhen ende Vermaninghen vercierende,
 [9] met een sonderlinghe soetigheydt, dese onse tegenwoordighe
 [10] Eeuwe heeft weten toe te passen; Daer in de Ghebreecken der Menschen,
 [11] van wat Staet ofte Ghelegentheydt die oock moghen zyn, soo aerdigh
 [12] uyt beeldende, dat de selve, als naeck ende nae 't leven, in een Schilderye
 [13] ons schynen voor-ghestelt te zyn.

[14] [...]

[15] U.E. gantsch dienst-willige

[16] Dienaer ende Broeder

[17] Haring van Harinxma.

[18] In Emden, den 1. Ianuarij,

[19] Anno 1641.

1645 [Dwalende liefde]

G. de Sille. *Dwalende liefde* [...]. De tweede druck, oversien ende verbeteret. Amsterdam, Cornelis Iansz., 1645. UBA 2006 F 36.

Op-dracht der dwalende liefde, Aende Deuchtrijcke, &c. Iuffrouwen, M.F.A.L.N.C.

[1] Uytmuntende Schoonheden,

[2] Hoewel noch het hoogdraven van mijn stijl, noch de waardye soo
 [3] wel als de waerheyt van mijn leugenachtigen inhoud, by u Meriten
 [4] te vergelijken zijn, soo heeft evenwel myn Autheur het defect, 't
 [5] gheen Zijn onervarentheyt in my gelaten hadt, met een stoute vermetelheyt
 [6] vervult; en ghewilt, dat ick my aen uwe volmaecte schoonheden
 [7] [...] moste adresseren.

[8] [...]

[9] Hier mede eyndighe en blijve 't
 [10] geen mijn Autheur my gemaect
 [11] heeft.

[12] Aenden Nieuwsgierigen leser.

[13] Goetgunstighe Vriendt,

[14] [...]

[15] En indien somwijlen de sotheydt vanden inhoud u tot lacchen, of om
 [16] beter te seggen tot uytlachen verweckt, soo versoeck ick met alle
 [17] ootmoedicheydt, die op een vrient yets vermach, niet te willen met
 [18] my, maer veel eer met dit werc, dat ick u verseecker, niet ick, maar
 [19] een dwalende sotternye in my door myn pen uytgebracht heeft, de
 [20] geck scheren, dewijl ick voor vast segh, datter niemandt soo hertelijck
 [21] mede lacchen sal, als ick alrede ghedaen heb, ende de fouten, die in
 [22] de waerheyt zyn, wel hadde kunnen corrigeren, indiense soo niet en
 [23] hadden moeten wesen. Verders soo ick de een of de ander in een
 [24] dach doe reysen, daer een derde in geen thien konde komen; of indien
 [25] ick een Zee-haven of Rivier maeck, daer noyt yets als Geberchte
 [26] gheweest is, moet den Leser sich imagineren dat mijn ooghwit niet
 [27] geweest is een nieuwen *Atlas* te maken, maer veel eer so leugenachtigh

[28] te schijnen als my moghelijck was.

[29] Uwen dienstwilligen Vriendt enn

[30] Dienaer

[31] G. de Sille.

1646 [Het net der wellustigheyt]

Het net der wellustigheyt. Ontdeckende de valsche practijcken en lose listigheden der hedensdaegse courtesanen, of lichtveerdige hof-poppen, en andere snoode hoeren [...]. Overgheset uyt het Spaens in 't Nederduyts, door I. de L. Amsterdammer. Z. pl., z.u., 1646. KBH 28 B 47.

d'Uyt-legginge van dit werk, Aen den leser.

[1] Ick geloof (beminde Leser) ofte om beter te seggen, ick houde het
 [2] voor seker en gewis, dat het nootsakelijck is, om te verstaen te geven,
 [3] wat my veroorsaect heeft, niet alleenlick dit Boekje, uyt het Spaens
 [4] in onse Nederduytsche sprake over te zetten: maer daer de handt noch
 [5] aen te houden, om het selfste te doen drucken, en voor al de Werelt
 [6] (in manier van spreken) in 't openbaer te brenghen: alsoo het schijnt
 [7] dat het eerder behoorde versteeken en verholten te wesen, jae in vuyle
 [8] plaetsen geworpen te zijn, dan voor den dagh te komen, ofte int light
 [9] te brenghen, op dat het niet moghte komen ter ooren ofte in handen
 [10] der suyvere onnoselheyt, te vallen; also van ons jonger gebeente af,
 [11] onse sinnen, en verstant schijnen genoegh (Godt betert) gheneghen te
 [12] zijn, tot quaet en tot bedrogh en andere vuyligheden; dogh dit en
 [13] sal tot geen spoor voor sulcx dienen? maer in tegendeel van dien tot
 [14] een schrik en waerschouwinge, om diergelijcke oorsaecken te schuwen;
 [15] dit schijnt moght yemant seggen, spottens en lachgens waerdigh, alsoder
 [16] niet kostelijcker is dan den tijt, diemen noyt door zijn schielijck loopen
 [17] weder hervatten kan: want de gelegentheyt eens verby zijnde, komt
 [18] noyt weder inde handen vallen, en dit also wesende, wert soo weynigh
 [19] agh geslagen: dus den tijt dan met dit te lesen door te brengen, schijnt
 [20] niet alleenlijck onnootsaeckelijck en onbequaem; maer daer en boven
 [21] periculeus, indien yemant het leest om nae te volghen; ter welcker
 [22] tijt men yets goddelijckx konde lesen, als om sonden te schuwen, of
 [23] om de deught te loven, om na 't eynde van ons leven een goede loon
 [24] t'ontfangen, volghens de wille ons Heeren, die ons roept en ons ziet
 [25] uyt onse vuyligheden te trecken, en ons te doen rusten in de eeuwige
 [26] rust-plaets;

[27] [...]

[28] 't schijnt dat alle vlees meest tot bedervinge gekomen is, soo dat God
[29] den Heer weder een straf van een ondergang laet op der Aerden komen
[30] [namelijk de syfillis].

[31] [...]

[32] Nu zalmen in dit Boeckje zien hoe dat het de wegh is om uyt haer
[33] [dat wil zeggen die van de hoeren] stricken te raecken: also haer bedrog
[34] sal ontdeckt werden [...]: dees manier om de Jonckheyt te waerschouwen
[35] dunckt my niet onbillick;

[36] [...]

[37] Dit is 't gene ick voor genomen heb, de Jonge lieden voor haer bedrog
[38] en listicheden te waerschouwen: dat zy hun, ogen open doen, op dat
[39] zy denken wanneer zy aengelockt werden, in wat perijckel zy haer
[40] ziele setten: dus indien onse quade gheneghentheydt, oorsaeck neemt
[41] om te sondighen: dat en is dit wercks schult niet: maer onse quade
[42] gheneghentheydt, die ghelijck een vervuylde Maegh, de medecynen
[43] die zy in neemt, veranderen doet in quade humeuren [...] soo dient
[44] het even wel tot profijt; want het goet is, goet en quaet te weten;
[45] een kint niet wetende dat de kaers heet is, zalder zijn vinger nae toe
[46] steken, en hem naederhant daer van wachten; zo dat de gene die het
[47] lesen sal, hem mach dienen voor een spiegel, en kander honigh uyt
[48] haelen; maer die het lesen wil tot wellustigheyt, bedriegt sijn selven.

1653 [Vyf nieuwichen]

M. de Cervantes y Saaverda. *Vyf nieuwichen*. Uyt het Frans verduyts door H.J.T.
Amsterdam, Gerrit van Goedesberg, 1653. UBA 346 J 3.

Opdragt Aan d'Heer Adolf de Jaeger, Zeer ervaren Arts binnen Enkhuyzen.

[1] Myn Heer,

[2] [...]

[3] 'k Wil hier ook alleen Digtters hebben, en geen Rijmers; door dien
[4] dat het minst noodig is in de Digtkunst, wat vreemder trant, en viezer
[5] woorden sommige Grilligers daar ook toe uytzoeken, om daar mee
[6] Pöeten (zoo willen zy ook hieten, hoe veel de regte zin van dat woordt
[7] van haar drolligen, en vies-vreemden inval verscheeldt) genaampdt te
[8] worden. Door dien het rijm hier om meest bedagt is, of dat het rouwe
[9] graau, of de losse jeugdt te beeter haare schriften in gedagten zouden

[10] houwen, om daar haar leeven geschikter naa te stieren; aangezien die
 [11] vol van zeeden-stigtende Spreukken zaaten, als of die zonder rijm of
 [12] maat zoo los heen slegs geschreeven waaren.

[13] Maar holla! in dat werk ben ik al te diep in, dat mag op een ander
 [14] tijdt eens te deeg te pas koomen, voor my heb het tiende deel daar
 [15] nu zoo veel naau af van doen; nu wil ik maar zeggen, dat die braave
 [16] Digtters zijn daar dat eerste vaersjen zoo geestig van klinkt, die den
 [17] aardigen *Horacius* ons aldus beschrijft:

Omne tulit punctum qui miscuit utile dulci.

Die mengde 't nut met 't zoet van pas

20 De alderbraafste kaerel was.

[21] Of zy dan in haare woorden trant, maat, of rijm houwen, of maar
 [22] los heene schrijven.

[23] Van de eerste soort van braave mannen, en willen wy hier geen noemen,
 [24] om dat ieder een, die maar een waynig leesgraag is, de handen daar
 [25] dikwijls genog vol van hebben; en van de laatste slag de oude verzwijgen,
 [26] en een waynig slegs van de nieuwe spreekken; daar, mijns oordeels,
 [27] de *Italiaanen* de kroon in spannen, in aardige, en vreemde voorvallen
 [28] te bedenken, koomen de *Spaanse* haar het naaste, gelijk de *Fransen* om
 [29] haar voorvallen met zoetvloejende woorden, en geestige loopjes op
 [30] te smokken. Wat onze Landtsluy, of andere Nancy ook aangaat, daar
 [31] weet ik schier niemandt die daar iet fraays of uytmunten in heeft,
 [32] en het geen andere daar af hebben, is maar meest van Taalkenners
 [33] die het haar verhaalen, of beschrijven.

[34] [...]

[35] Myn Heer,
 UE. Gewilligste Dienaar
 en Vriendt
 Henryk Takama.

[36] In Amsterdam, den
 eersten van Hooymaandt,
 1653.

1658 [Lysander en Caliste]

Vital d'Audiguier. *De treurige doch bly-eyndigende historie van onsen tijdt, onder de naem van Lysander en Caliste* [...] in Nederduyts vertaelt door J. Heerman. Den vierden druck, van nieuws oversien. Amsterdam, Baltus Jansz. Boekholt, 1658. UBA 344 G 31.

Aen de Nederlantse Jonkvrouwen.

[1] [...]

[2] Maer onder alle de Natien van onsen Tijd dunckt my niet dat yemant
 [3] meer aen de sijne [dat wil zeggen: de voorouders] verbonden is, als
 [4] de Francoysen aen de hare: Want wat treffelijcke Historien, Kunsten,
 [5] Poëtische Wercken, en andere dingen by haer gemaect zijn, is al
 [6] de Werelt genoeghsaem bekend: Wat vermaerde Geesten datter meesten
 [7] tijt geweest zijn, blijktt noch dagelijx: Ende onder andere so munter
 [8] uyt, die treffelijcke en aerdige Heer *Daudiguier*, wiens werck van de
 [9] Vryagien van *Lysander* ende *Caliste* (bedeckte Namen) my in 't lesen
 [10] soo seer beviel [...]:

[11] [...]

[12] Dieswegen Geest-rijcke Stee-Goddinnen, die door u meedoogende
 [13] aengeboren aerd, door de gantsche Wereld geroemt, ende gepresen
 [14] wort, wilt dese Ongeluckige Gelieven, met dewelcke de Fortuyne (haer
 [15] geneuchte scheppende) de Standvastigheyt, en de Eerbaerheydt heeft
 [16] willen uytbeelden, onder de Vleugelen van uwe volmaecte bescheydenheden
 [17] ontfanghen [...]:

[18] U.E. Dienstw:

[19] J. Heerman.

[20] Kort verhael van dese Historie *tot den Leser*.

[21] Dese Historie, beminde Leser, is gheschiet ten tijde van Hendrick de
 [22] Groot, Koningh van Vrancrijk in 't jaer 1606. en 1607. De Personen
 [23] die alhier, met bedeckte Namen verhaelt worden, zijn in die tijd geweest,
 [24] vande Treffelijksten Adel van Vrankrijk.

[25] Ick houde dese Historie in der daet waerachtigh gebeurt te zijn, doch
 [26] dat de Autheur hier en daer de selve met verscheyden vercierselen,
 [27] op gepronckt heeft, geloof ick meestendeel geschiet te zijn, om dat
 [28] hy de persoonen, soo veel hem mogelijk ware door sijn schryven,
 [29] niet en wilde bekend maecken: want daer leven noch menschen in
 [30] Vrankrijk, die de Doodt van Cleander, en de Gevangenis van Caliste
 [31] noch wel heugt, en 't waere oock geen wonder, soo wanneer noch
 [32] sommighe van die ghene daer dese Historie van spreeckt, mede in
 [33] 't leven waren. Vorders verhalen onse Nederlantsche geschiedenissen,
 [34] dat inde belegeringh van Rijnberck in 't jaer 1606, door den Aerts-Hertogh
 [35] Albertus, daer meest al dese voornaemste persoonen noch jongh
 [36] zijnde, doen ter tijt waeren, een jonghe Franse Grave aldaer van des

[37] Aerts-Hertoghs volck gevangen wiert, en daer na door de H.M.: Staten
 [38] en Prins Maurits geloft, de welcke in deze Historie genaemt wort
 [39] Beronte; ende om u niet langh op te houden, soo sult ghy bevinden
 [40] dat dit alles meest binnen, ende omtrent de vermaerde Stadt Parijs,
 [41] ende in de teghen woordigheyd van den Koningh Hendrick de Vierde,
 [42] en de Koninginne Maria de Medicis, noch tegenwoordigh in 't leven,
 [43] gebeurt ende voorgevallen is.

1659 [De getrouwe liefde vande kuysche Theagenes en de zuivere Cariceea]

Heliodorus. *De getrouwe liefde van de kuysche Theagenes en de zuivere Cariceea*.
 Nu nieuwlijx uyt 'et Griex en Latijn vertaalt. Amsterdam, Ian van Duisberg, 1659.
 UBA 558 H 15.

Den Edelen Achtbaren Heere Dr. Frans Reaal [...].

[1] [...]

[2] Deze uytstekende Personaadjn dan, na veel sukkelens en zwervens
 [3] in allerley wederwaardigheden en gevaren des gevals, ten leste ter
 [4] eeren-trap opgeklommen, en het loon haren zuivere kuysheyd, en
 [5] getrouwe liefde, op het heerlijkst (tot een voorbeeld aller Minnaren
 [6] en Minnerssen) ontvangende, hebbe ik, dus in ons Vaderlandt belandt
 [7] zijnde, onder gene anderer toeverzicht kunnen voeren, als die van mijne
 [8] Ed.Achtb. Heeren [...]. My te meer verwegende op den vryen staat,
 [9] waar in Uwe Ed. deze soort van stoffe, eensdeels tot nut, anderdeels
 [10] tot verpozing der bekommelingen en bezigheden, ter stedelingen heyl
 [11] aangewent, veellicht te lustiger zullen aanvaarden.

[12] [...]

[13] J.v. Duisbergh

1659 [De verliefde Fiammette]

G. Boccaccio. *De verliefde Fiammette*. [...] Dordrecht, Gillis Neering, 1659. UBA
 2772 G 32.

Aen de Nederlandtsche Iufferen.

[1] Volmaekte Soetheden:

[2] Dese Fiammette, die in hare tael, met soo veel sucht en mededoogen
 [3] van wegen hare beklagelijke ongevallen, ende met soo veel vermaek

[4] en nuttigheit van wegen d'uitmuntend-aerdige geest van Boccatus by
 [5] al de weerelt is aengenomen geweest, koomt u nu in ons Nederlandts
 [6] begroeten, niet twijffelende of sy sal in uw soete gemoederen het
 [7] medelijden vinden dat sy van yder een verwacht. Gy sult haer hooren
 [8] verhalen de suchten, en tranen, en lang-duurige ellenden van een
 [9] verliefde Juffer die van haren Minnaer verlaten is; niet om dat gy
 [10] door d'ondankbaerheit van eenen eenigen alle de mannen in 't gemeen
 [11] soud leeren verachten; maer op dat gy in een andere siende, hoe gevaerlijk
 [12] het is yders beloften lichtelijk te gelooven, de Liefde een natuurlijk
 [13] vyer zijnde dat de geestige gemoederen tot het minnen drijft, soo eenen
 [14] soud weten uit te kiezen dat u daer na met leedwesen niet diergelijk,
 [15] of misschien erger als Fiammette mogt komen te gebeuren. Den laster
 [16] daer sommige quaetwillige 't vrouwelijk geslacht mede soeken te
 [17] bekladden, van onstantvastig en trouwloos in de Liefde te zijn, sal
 [18] door dese trouwe, self den ondankbaren gedragen, niet meer geacht
 [19] kunnen worden; ende gy sult, dit lesende, uwe liefde tegen alle opspraek
 [20] verdedigt, de selfde altijt met meerder lof, voorsichtiger en bedachtsamer
 [21] kunnen aenleggen. Nochtans en moet niemandt denken dat dit werk
 [22] dienen wil, om het vyer der Liefden meer te doen ontvonken, of de
 [23] jeugdige herten tot loose vonden in de bedriegelijke Liefde aen te setten:
 [24] maer veel eer om de dertele wulphsheden der selver te leeren vlieden
 [25] en verachten, nadien men uit de ellenden en swarigheden die d'ongelukkige
 [26] Fiammette koomt te dragen en uit te staen, klaerlijk kan
 [27] sien, dat de vruchten van de losse en Goddeloose Liefde niet anders
 [28] en zijn, als bedrog, smerten, schanden, schaden, ja de doot selver, en
 [29] die noch verderfelijker voor de ziel als schandelijker voor de weerelt.
 [30] Hier uit dan sal yder een onderwesen kunnen worden, de ydele, dertele
 [31] geilheden, en vuile ongeoorlofde Liefden van sich af te keeren, ende
 [32] de herten te stellen tot Liefde die wettig, suiver, eerlijk, volmaekt
 [33] en alleen soet is; die van den hemel afgekomen, ons hier op aerden
 [34] als een voorsmaek van hemelsche vreugden doet genieten: want onder
 [35] al dat in de weerelt is, heeft Godt niet heerlijker, treffelijker, uitnemender,
 [36] waerdiger, liefelijker, en aengenamer aen de menschen
 [37] gegeven, als de Liefde, waer mede twee zielen t'samen suiverlijken
 [38] aengedaen, onuitsprekelijke soetheden komen te smaken, welke niemandt
 [39] recht en kent, als die de selfde geniet. Het is wel seker dat wreetheit
 [40] en afkeerigheid de Jufferen noit en kunnen vercierren, nadien 'er gene
 [41] oit eere behaelt heeft met viandinne van menschelijke bewegingen
 [42] geweest te zijn. Dierhalven sullen uwe Soet-aerdigheden de growelen
 [43] en misverstanden in de Liefde vliedende, der selver hemelscher weelden

[44] volmaektelijk kunnen deelachtig worden. Mogen wy dit van uwe
 [45] Bevalligheden met grage dankbaerheit aengenomen sien, soo sullen wy
 [46] in het toekomende altijt trachten, uwe Volmaekte Soetheden, deftiger,
 [47] en waerdiger dingen voort te brengen.

1661 [Palaephatus]

Palaephatus. *Palaephatus van de onghelooflijcke historiën*. [...] In het Nederlantsch
 vertaelt door N.B.A. Amsterdam, Jan Hendrickz., 1661. KBH 28 F 14.

De overzetter Aan De Heer Tileman Cupus.

[1] Mijn Heer,

[2] Het is buyten twijffel, dat de Poëtische fabulen van velen geleezen
 [3] en van weynige verstaan worden; ja daar wordender eenige gevonden,
 [4] die de zelve voor waarachtige geschiedenis aannemende, en voor ik
 [5] weet niet wat tooverye beducht zijnde vervaart worden, vrezende dat
 [6] zy onder het lezen in zoodanigen gedaante verandert worden, als van
 [7] de Dichters verziert is, daar deeze ofte die in verandert is;

[8] [...]

[9] Nu [...] zal ik om U.E. 't zelve aan te prijzen niet meer zeggen, dan
 [10] maar slecht alleen yets tot des Autheurs lof verhaalen uyt de Latijnsche
 [11] opdracht-brief die de Heer Kornelis Tol, gewezen Professor in de
 [12] beroemde Academie of hooge Schoole tot Harderwijk daar voor heeft
 [13] gemaakt. [...] S.Ed. woorden luyden, voor de geene die geen Latijn
 [14] kunnen, in onze moeders taale, aldus:

[15] [...]

[16] Eenige [fabulen] nu dienen ons om tot de kennisse van goddelijke en
 [17] naturelijke dingen te geraken, zommige wederom onderwijzen ons,
 [18] hoe wy onz' leven wel zullen leyden.

[19] [...]

[20] Want nademaal zy [met name de filosofen] 't voor onbetaamlijk hielden,
 [21] dat de wijsheyd het domme grauw gemeen zoude werden gemaakt,
 [22] op dat zy die niet kleynachten, ofte zonder arbeydt en moeyte bekomen
 [23] zouden; zoo hebben ettelijcke de selve onder verdichtselen, andere onder
 [24] gissingen en noch andere onder gelijkenisse voorgesteld, en die alsoo
 [25] onder de schaduwe van donkere en bedekte dingen verburgen. Want
 [26] gelijk Fynesius seer wel seydt: *Het gemeene volk bespot en veracht het geene*
 [27] *heel licht om verstaan is: het moet een wonderlijk verhaal hebben daar 't verbaast*
 [28] *voor staat.*

[29] [...]

[30] Wy en kennen 't ons zelve ook niet laten voorstaan, datter yemandt
 [31] zoo onverstandig zal worden gevonden, die alle de Poëtische verdichtzels
 [32] over eene kam scheeren, en voor leugenen zal willen houden; als welke
 [33] maar slechts alleen verbloemde redenen en oneigentlijke manieren van
 [34] spreken zijn; en meesten tijdt wederom tot waarheydt worden gebracht.
 [35] *Als ons' verdichtzel, gelijk Augustinus elders spreekt, tot eenige beduydinge*
 [36] *wordt gebragt, dan is het geen leugeen, maar een zekere verbloemde maniere*
van
 [37] *waarheydt; Anderzins zal het alles; wat van wijze en heylige Mannen, ja van*
 [38] *onze Heere zelve by gelijkenisse is gesproken, voor leugenen moet werden*
gehouden,
 [39] *om dat volgens het gemene verstant, geen waarheydt in zoodanige dingen bestaat.*
 [40] Doch meenigmaal is de maniere van onze luyden te mispryzen, die
 [41] zoo wanneer zy eenig verburgen verdichtzel by het keers-licht van
 [42] den eenen ofte den anderen Godgeleerden of Filosooph beziet en
 [43] overwoogen heben terstondt daar over by hen zelve zoo verheugt
 [44] zijn, als of zy vry wat groots uytgerecht, en quanzuys de waarheydt
 [45] van dien uytgevonden hadden; daar sy ondertusschen door hunne al
 [46] te grooten gemaakten begeerte om scherpzinnig te moogen schijnen,
 [47] by meest alle verstandige menschen walgljik sijn geworden. Ik wille
 [48] hun gerecommandeert hebben, 't geene den (a) Venusijschen Dichter
 [49] in sijne Dichtkonst vermaandt.

50 *Ficta voluptatum causa sint proxima veris;*
Nec, quodcumque volet, poscat sibi fabula credi.

't Verdichte kome met de waarheydt over een
Zoo na als 't mogelijk is; de fabel eysche geen
 55 *Geloof van al het geen zy wil, verziert of zeydt.*

[56] [...]

[57] Myn Heer
 Uwen Dienaar
 N.B.A.

[59] Melandt den 14.

[60] Novemb. 1661.

1664 [Den verkeerden Pernassus]

D.v.N. *Den verkeerden Pernassus, Of de Gehoonde a la mode, Gebilde werelt, Hemelvaart der Waerheydt, en De gespolieerde post.* Door den beroemden reysiger D.v.N.Z. pl., Momus Knapen, 1664. UBA 1086 D 23.

Voor-reden.

[1] Lieve Leser,

[2] Treedt in, en zijt wel ghekomen; beschouwt vry nauwkeurigh de Spijse,
 [3] die wy u voor disschen, die ick gaerne bekenne, dat eenighe Smaeckjes
 [4] van den Duyts, Itaeljaen en Fransman ontleent heeft; dan wy hebben
 [5] die op de Nederlantse wijze geschotelt, vry na d'oude simpele eenvoudigheid;
 [6] eens-deels, om dat den Schrijver sijne krachten kennende,
 [7] sig niet en wilde vertellen, en anderdeels, op dat het Hulsel het Werck
 [8] niet over-toyen en soude. Hy veylt het u simpel, ghelijk het is, omme
 [9] niet uwe drucke, maer leedige Uurtjes aen te verspillen. Het is schers,
 [10] daer den ernst onder schuyt, als de Pit onder de Schorse, en gheleckert
 [11] met de Sause van versieringhe, om de Spijse, die anders te hart is,
 [12] selfs in 't Lijf te brengen. Den Spangiaert, Don Francisco de Quevedo,
 [13] heeft iets dierghelijckx de Werelt laten sien; maer wy hebben de Helle,
 [14] daer hy seer mede bezig geweest is, voor hem gelaten, en de Werelt
 [15] maer gheschildert; daer in ick my troetel, dat ghy eenigh gevallen
 [16] sult vinden, doch misschien oock wel grooter Fouten, 't welcke ick
 [17] wel niet ongaren soude hooren; maer ghy sult my, beminde Leser,
 [18] nouwelijckx soo veel optellen, of ick heb' er selfs al veel meer gesien;
 [19] daerom heb ick het alle Man niet nae sijn Breyn en Ghenoege verricht,
 [20] het is geen wonder, ick heb mijn eygen Insichten niet kunnen voldoen:
 [21] heb ick hier en ginder mis ghetast, iemandt ontijdigh op sijn Seer
 [22] geraeckt, die bid ick 't my genadigh ghelieve te vergeven; particulier
 [23] meyn ick niemant; en onder 't generael reecken ick mijn selfs mede
 [24] [...]

[25] [...]

[26] U.E. Dienaer

[27] N.N.

[29] Voor-reden. [Bij De hemel-vaert der waerheydt]

[30] *Onbekenden Leeser:*

[31] Sal van de Enge-straet van Gibralter, tot aen de uysterste Muscovise
 [32] Grensen in Europa, wel eenen Mensche ghevonden werden, die lust
 [33] sal hebben na de avonturen en mishandelingen van de onghekreuckte
 [34] *Waerheydt*, te luysteren? waer het een ghevaerlijcke Reyse van eenigh
 [35] avontuurlijck Mensche, die ter Zee of Lande d'uytterste gevaren hadde
 [36] uyt-gestaen, daer mochte hope wesen, dat by vele dit noch aanghenaem
 [37] soude wesen, alsoo die ten minstens haere op-pronckingen van de *Loogen*
 [38] ontleenende, by den Volke noch in-gang krijgen, self alwaeren 't maer

[39] verdichte *Romans*; die de oude Lieden, als de Kinderen de Spreuckjens,
[40] voor-gedischt werden:

*Maer Waerheydt dat 's aloudt,
vint nerghens heyl noch heul.*

[43] Dan dit is te wonderlijck, dat de *Looghen*, daer zy hare meeste konst
[44] wil bewijsen, haer in het Schijn-kleedt der *Waerheydt*, verkleedt, omme
[45] een yder te behaghen; wat noodt-lodt of ghesternt dan heeft de *Waerheydt*
[46] selve soo verstooten? dit lieve *Waerheydt*, dat ghy noyt kondt laten
[47] de *Waerheyt* te zijn, 't geen de Menschen niet en behaeght, die de
[48] *Loogen* dickmael van doen hebben, en u meer in de schijn als in de
[49] daet beminnen; of het moet een verachten Kluysenaer en erbarmelijck
[50] Stijf-hoofd zijn, dese magh, met een ghefronst voorhoofd, eens dese
[51] bladeren doorsien. Maer waer dwalen mijn gedachten? de *Looghen* self,
[52] als triumphant, sal hier haere zegen vinden, en met lust dit lesen; de
[53] *Waerheydt* is ten hemel, en zy alleen Vorstinne des Wereldts, dan den
[54] Schryver heeft noyt gesocht veel Lesers, maer weynigh en goede; te
[55] vreden zijnde, de *Waerheydt* te omhelsen, al waer 't dat oock niemandt
[56] daer aen wilde, als hy alleen.

1666 [Liefdens vertellingen]

G. Brusoni. *Liefdens vertellingen, van waerachtige geschiedenissen onder versierde namen voorgesteld [...]*. Uit het Italiaens vertaelt. Amsterdam, Jacob Venkel, 1666. UBA 702 G 14.

De drukker Tot den Jeuchdigen Nieuws-gierigen leser.

[1] De Liefde, Koningin der Herts-tochten, beheerst met soo soeten geweld
[2] alle menschelijke gemoederen dat alles wat oit van de selfde hier voortgebragt
[3] word, gestaeg aen yder een ten hoogsten aengenaem valt. Doch
[4] het is seer te beklagen, dat men der selfder bewegingen menigmael
[5] soo deerlijk misbruikt siet. Hare kracht is Goddelijk; maer d'onverstandige
[6] herten vertoonen hare werkkings beestelijck. Haer recht
[7] voorwerp is het goede, het eerbare, het reine; sy keeren die tot
[8] boosheden, eerloosheden, en onkuisheden. Hare oefeningen zijn deugtsaem,
[9] soet, en aengenaem; sy maken die, goddeloos, bitter, en walgelijck.
[10] Hare einden zijn prijselijck, nuttig, vermakelijck; sy vinden alleen,
[11] verfoeielijke, schadelijke, verdrietige. Och! hoe dikken mist van verdorven
[12] onwetentheit heeft het verstand der stervelingen benevelt! Daer
[13] het lichaem dienstbaer aan de ziel is geschapen, hebben sy de ziel

[14] slaefachtig aen 't lichaem doen worden; en haer eigen selven niet
 [15] kennende zijn sy met die verkeerde driften in te volgen, in den afgrond
 [16] van tijdelijke en eeuwige ellenden gestort.

[17] [...]

[18] Welke indien gy onder uwe vermaekkelijkheden aendachtig sult willen
 [19] overlesen, soo sult gy daer uit nuttelijk geleert kunnen worden, uwe
 [20] verliefde driften wettig en wel te bestieren; de schadelijke klippen van
 [21] onverstandige roekeloosheden, waar door andere hebben schip-breuk
 [22] geleden, wijselijk vermijdende. En dus in uwe Liefden een gewenscht,
 [23] goet en gelukkig oogwit bereikkende, sult gy geheel uw leven vernoegt
 [24] en vroolijk kunnen doorbrengen, en geluksalig ten einde komen.

[25] [...]

1668 [De wonderlijke vryagien en rampzaalige, doch bly-eyndige, trouw-gevallen van deze tijdt]

[Baltes Boekholt]. *De wonderlijke vryagien en rampzaalige, doch bly-eyndige, trouw-gevallen van deze tijdt* [...]. Door B.B. Amsterdam, Baltes Boekholt, 1668. KBH 587 K 13.

[drempeldicht keerzijde titelpagina]

- 1 Hoe dat stantvast'ge Min de rampspoed kan verdraage,
 En streven door 't geval van duyzenderley doôn,
 Op hoop dat wedermin hun smart zal onderschraage;
 Dus trotst onz' Hollants Min het mingeval der goôn:
- 5 Wijl hier geen Minnaar swicht om voor zijn lief te sterve.
 Oprechte min kan d'echt, noch d'echt hun trouwdagh derve.

[7] Aen de Amsterdamsche Juffertjes.

[8] [...]

[9] De Françoisen, als niet ontaerdt zijnde van deze gaave, hebben de werelt,
 [10] door hare Romainsche schriften, en boven Aerdsche hoedanigheden,
 [11] zijnde een vermakelijke minn' toverye, waer meêze de hartstochten
 [12] der menschen, door opgetoogene verwonderinge, zoodanigh bezielt;
 [13] dat de ongemakken der minne rampen, hun strekten tot kittelende
 [14] plaegjes. [Wat de Nederlandsche 'schoole der liefde' betreft, zij voor
 [15] het proza verwezen naar] die geestige *Heemskerck*, de schrand're *Jan*
 [16] *de Brune de jonge*, de brave *L. van den Bos*, de uytstekende *Hoogstraete*
 [17] [...].

[18] [Heeft graag zijn vrije tijd willen besteden] om het wonderlijk geval
 [19] van deze Vryagie, welk zigh voor weynigh jaeren in het berucht Hollandt
 [20] heeft toegedragen, op het zelve tooneel te vertoonen [...].

[21] [...]

[22] Hoe deze Juff'ren met teed're en kuysche min werde bespronge, tot
 [23] stervens op hun Minnaer verliefde: Hoe die stantvastige Minnaren, om
 [24] hare boven-aerdsche schoonheden, treurde, zijnde door hun vernibbelingen
 [25] als van hun geknevelt: Wat hun verlange; nektar kusjes,
 [26] omhelzen, zuchten, tranen en gevechte, al voor bitter zoet was brouende,
 [27] en haer gestaegh met zoete plaeghjes quam plaege, doortintelende hun
 [28] ingewande met gheduurige minne-viere; blijvende dus onlesbaer, tot
 [29] dat d'eene door wangonstigheyt van zijn lief, werdt verbannen, en
 [30] d'andere in groote vreugde met haere schoone op den gewenschte
 [31] huwelijks-troon quamen zegepraeele.

[32] [...]

[33] B.B. In Amsterdam,

[34] den 10 Maert 1668.

1668 [De schouburg der verliefde]

De schouburg der verliefde: alwaar in 't kort vertoont worden hondert wonderlicke geschiedenissen die tusschen minnaars en minnaressen zijn voorgevallen. [...]
 Amsterdam, Hieronymus Sweerts, 1668. UBA 1060 C 3.

Den Wel-edelen Heere Joan van Vlooswyk, Heere van Maeren, Geheym-schrijver van Amsterdam, en bysonder beminner der Poëzy.

[1] Myn Heer,
 [2] Dewijl ik voorgenomen hebbe de gordijnen van mijnen Schouburg op
 [3] te schuyven, en aan de werelt te vertoonen *Hondert Treur-en Bly-speelen*
 [4] *der Verliefde*; zo neem ick de vrymoedigheyt om Uwe Wel-ed: tot het
 [5] eerste gezicht van dezelve te nodigen. Doe my de eer van uw oogen
 [6] eens tot het aanschouwen van dese te leenen: ik ben verzekert, zo
 [7] alles niet na behooren geschikt en uytgevoert is, dat nochtans d'een
 [8] of d'andere uytkomste u behagen zal. Immers dit vertrou ik, dat de
 [9] lankheyt van ider stuk u niet zal verveelen; want ick poogde, zo veel
 [10] doenlik was, in alle deelen kort te zijn, uyt oorzaak dat ik meenig
 [11] Konstbeminner hoorde klagen, dat alles, wat in eenige jaren herwaart
 [12] van zodanige stoffe uytgekomen is, zo lang en breed is beschreven,
 [13] dat het alle Lezers daar door verdrietelik en walgelik gevallen is. En

[14] gewis dit is de byzonderste beweeg-reden geweest van de versameling
 [15] dezer Geschiedenissen; waar in, om kortheyts wille, veele omstandigheden
 [16] zijn nagelaten, die nochtans somwijlen wel byzonderlik tot licht
 [17] en bevestiging der waarheydt hadden kunnen dienen. Want, mijn Heer,
 [18] het is Uwe Wel-ed: zelf bekend, hoe vreemde voorvallen en tusschenkomsten
 [19] zich menigmaal in 't minnen opdoen, en hoe onmogelik een
 [20] rechte beschrijvinge daar van te maken is, of men moet nootzakelik
 [21] tot temery vervallen. Verschoon dan alles na uw aengeboren bescheydenheit.
 [22] En zo de geest van d'een of d'ander Schrijver mocht komen
 [23] opdonderen, om my te vertoonen dat hy in sijn taal het een of 't
 [24] ander stuk wat lankwerpiger beschreven heeft; zo bidd' ik, help my
 [25] deselve wat intoomen, en na sijnen lang-vermuften schuyelhoek jagen.
 [26] De andere, die nieuw beschreven, en meest in en omtrent Amsterdam
 [27] geschiet zijn, vreezen niet voor Uwe Wel-ed^s: ongunst en 't knagen
 [28] van de Nijdt.

[29] [...]

[30] Wel-edele Heer

[31] Uwer Wel-ed':

[32] Ootmoedigste dienaar

[33] H. Sweerts.

Aan de lezer van de Schouburg der Verliefde.

Hier schuyf ik, Lezer, mijn gordijnen
 Voor u gezicht een weynig toe;
 Op dat gy niet, van 't kijken moe,
 40 U zelve zoudt te veel verpijnen.

'k Heb u hier hondert Minne-speelen
 Op weynig bladen mē-gedeelt,
 En die met kracht zo kort verbeeldt,
 Als oyt de stof heeft willen veelen.

45 Wat ik niet kort en kon verhalen,
 Heb ik verworpen en versmaet;
 En zo dit iemand in my haat,
 Ik troost my in hun spot en smalen.

Doch voor die t' lang verhaal behagen,
 50 Heb ik twee stukjes uyt Charron,
 Die ik recht leesens-waardig von,
 U tot een proefje opgedragen.

'k Had noch schier hondert stucks beschreven,
 Indien ik niet en had gevreest,
 55 Dat gy, die graag het korte leest,
 My in u yver zoudt begeven.
 [...]

Wel gy die op 't Toneel der Aarde,
 U zelfs als Minne-speelers vint,
 60 Let, wy hier recht of onrecht mint,
 Die krygt sijn loon dick na sijn waarde.

Hebt gy een hert ten doel verkoren,
 Bemint dat zuyver en oprecht;
 Schoon Hel en Nydt u dan bevecht,
 65 Zijt wis hun pogen is verloren.

De deugt is *Herk'les* in vermogen.
 Wat *Leeu* en *Draack* dat op haer woedt,
 Treedt sy in 't eynde onder voet,
 En wordt noch zelf tot min bewogen.

70 [...]

Mijn *Schouburg* toont een reeks van dooden
 Die door 't Bedrog sijn neergeleyt:
 Maar wie uyt liefde heeft gevryt
 Is meest de zegepalm geboden.

75 Wel laat u dit ten spiegel strecken,
 Op datg' in liefd' en vrolikheit,
 Verslyten meugt uw levens tijt,
 En *Cupido* u toe mach decken.

H. Sweerts.

1669 [D'uytmuntende Eromena liefd-en-helde-geval]

J.F. Biondi. *D'uytmuntende Eromena liefd-en-helde-geval* [...]. Vertaelt door S. de Vries. Amsterdam, Jacob Benjamyn, 1669. UBA 1060 G 31.

De vertaeler Aen den bescheydenen leeser.

[1] Weerde Lands-lieden:

[2] [...]

[3] 'Hou my verseeckerd, dat gy in dit *Werck* sult vinden, niet alleen bysonder

[4] aengename en lees-weerdige *Gevalen*, aenmerckelijcke *Leeringen*, beweeglijcke

[5] *Vermaningen*, en getrouwe *Waerschouwingen*, maer oock seer

[6] *welspreekende*, en onder deselve soo *diepsinnige*, en met een *verhevene Stijl*

[7] voorgestelde *Redenen* en *Stoffen* [...].

[8] [...]

[9] Men siet hier de haetlijckheydt van den *Haet*; de lieflijckheydt van de

[10] *Liefde*: De schricklijckheydt van *Verraed*; de weerdigheydt van de *Getrouwheydt*:

[11] De schendlijckheydt der *Herneckigheydt*; de prijslijckheydt der

[12] *Gehoorsaemheydt*: De schelmagtigheydt der *Wreedheydt*; de vriendlijckheydt

[13] der *Barmhertigheydt*: De bedwelmtheydt der *Droefheydt*; de lustigheydt der

[14] *Blijdschap*: De raserny des *Yvers*; de gerustheydt des *Vertoruwens*: De

[15] vuyligheydt der *Ontught*; de luyster der *Eerbaerheydt*: De gevaerlijckheydt

[16] der *Eergierigheydt*; de wel-tevredenheydt der *Vergenoegingh*: Kortelijck, een

[17] *welgetroffene Schildery*, vertoonende den *innerlijcken aert* van allerley
Menschelijcke

[18] *Gemoeds-bewegingen*.

[19] [...]

[20] Misschien sullen eenige *naeuwe Ghewissen*, 't Opschrift deeses Boecks

[21] ghesien hebbende, 't selve daetlijck veroordeelen, en over eene kam

[22] scheeren met de Schriften van *Amadis*, of andere diergelijcke, welke

[23] meer dienen, om *quade bewegingen* in de Menschen te *verwecken*, door

[24] de dertelheydt der voorstellingh, als datse *deselve* souden *uytblusschen*,

[25] door een *bytende plaester* op 't *vuytle vleesch* te leggen.

[26] De sulcke antwoorden wy met aller Eerbiedigheydt: Dat wy ons *vyand*

[27] *verklaeren* van al soodanighe *Boecken*, die tegens de Deughden, en

[28] insonderheydt tegens de *Deughd van Eerbaerheydt* loopen, houdende deselve,

[29] niet alleen gevaerlijck, maer oock ten hooghsten schadelijck, *wijl boose*

[30] *t'saemen-spreekingen* en *quade redenen goede seeden verderven*.

[31] Maer dit werck van d'Heer Biondi heeft een geheel andere *schickingh*,

[32] en een gantsch ander *ooghwit*. 'k Sal al hier niet mijn oordeel stellen,
[33] maer dat van dien Geleerden, en door sijn veelderley in 't Hooghduyts

- [34] uytghegevene Schriften wel verdienden Man, de Heer *Georg Philip*
 [35] *Harsdoffer*, Raets Persoon tot Neurenburgh, over dit Boeck gheuydt:
 [36] De *Gespraecken* seydt hy: werden ghenomen uyt den grond der *Zeedeleer*;
 [37] De *Beraedslagingen* sijn *diepsinnigh* en *verr'-siende*; De *Geschiedenissen*
 [38] *eerbaer* en *toelatelijck*: Doch somtijds, nae den *loop der Weereldt*, met
 [39] *bestraflijcke handelingen*, als de *schaduw* van sulck een *light* vermengt. De
 [40] *Gevalen* sijn oock niet sonder *geheymenis* en *verbloemt verstandt*; maer de
 [41] rouwe *schors* van een verborgene en soete *kern*.

[42] [...]

[43] Uw toegenegene Vriend

[44] Simon de Vries.

[45] Utrecht deesen 16.

[46] van Oogst-maend

[47] M.DC.LXIX.

1669 [De gestrafte ontschaking]

[S. van Hoogstraten]. *De gestrafte ontschaking of zeeghafte herstelling van den iongen Haegaenveld*. [...] Door S.v.H. Amsterdam, Baltus Boekholt, 1669. UBA 2774 H 4.

Op De Haegaenveld Van de Heer Samuel van Hoochstraten.

- 1 Leesgierige schort lust nae oude tyen,
 Minsiecke, soeckt geen stof meer by d'Urfé,
 Een Roselyn, kan hier Astré,
 Hoe Fransch sy is, op, t hoofflyckst leeren vryen.
- 5 't Roem ryck gewest, dat Batoos voornaem draegt,
 Geeft stof die Frank en Britt behaegt,
 En smelt in 't korte by malkandren,
 Al 't geen de Konst van Hoffelyk beleyt,
 Heeft soo wyt luftich uyt gebreyt,
- 10 In Cleopatren en Cassandren.
- 't Gedy de Jeugt ten voordeel en ten goede,
 Ist leeren ernst by Jaren kleyn van tal,
 Een schat van minlyk ongeval,
 Leert hier de storm van 't Minne meyr verhoeden.
- 15 't Geen uyt sich selfs, of nieuw, of ongewoon,
 Des werelts Schouw-burgh stelt ten toon,

Staet hier geschildert nae behooren.
 List speelt haer rol op dit geringh Toneel
 Min yver heeft hier 't beste deel,
 20 En spreek kunst kittelt hart en ooren.

Hy rym die wil, en leen syn kracht van woorden,
 En uyt syn klanck, en opgesmuckte stof,
 koop lievers tongen tot syn lof,
 En al de roem die oyt vernuft bekoorde.
 25 Hier dichtmen daer geen vers op voeten staet,
 Hier hout de maet sich buyten maet,
 En leent geen eer van klanck of toonen,
 Aenschouwers van dit Hollants Minne spel,
 Blyft dit de selfde *Samuel*,
 30 Let eens wat hy noch sal vertoonen.

L.V. Bos

1671 [Eyquan, of groote Mogol]

C.W. Hagdorn. *Eyquan, of groote Mogol, waer in zijn Chinesische en Indische staets, krijgs, en liefdens geschiedenissen*, in verscheide deelen vervat door Christ. W. Haegdoorn, sijnes Koninklijke Majesteits van Denemarken, Noorwegen, &c. overste te paerd. Uit het Hoogduits vertaelt. Amsterdam, Jacob van Meurs, 1671. KBH 2105 A 186.

Voor-reden, Aen den Leser.

[1] Wanneer de bequaemheit en naeuwkeurigheid, in verwerde of duistere
 [2] tijden, aen de Schrijvers ontbraken, om de naekte waerheit van alle
 [3] de saken, die sy onderhanden namen, t'ontdekken, soo hebben sy nuttelyk
 [4] hare Historien van waerachtige geschiedenissen, met iets van hare
 [5] versieringen opgetoet, en die soo aen de weereld mede-gedeelt. En
 [6] of sy schoon somtijts eenigsins sich buiten de waerheit lieten vervoeren,
 [7] soo bleven sy noch altijt by de waerschijnlijkheit, met aengenaemheit
 [8] de Lesers onderwijsende en verlustigende. Dese stijl van schryven is
 [9] al van ouds geheel de Weereld door bekend geweest: ja sommige willen
 [10] de vond daer van aen de Orientalische Volkeren toeschryven, onder
 [11] welke sy stellen de Egyptenaren, de Arabiers, de Persianen, en de Syriers;
 [12] seggende dat de oudste Grieken die ons dusdanige boekken van liefde
 [13] hebben nagelaten, uit die volkeren gesprooten waren, als *Clearchus* uit

[14] Syrien, *Heliodorus* uit Phenicien, *Achillis Tatijs* uit Egypten; en soo voorts.
 [15] Het is ook schier niet te gelooven, hoe seer de geest deser menschen
 [16] genegen is tot nieuwe vonden en vreemde versieringen; alle hare redenen
 [17] zijn vol ongemeene verbeeldingen; sy verklaren sich niet dan door
 [18] gelijkkenissen, en hare Staets-wijsheit, Godts-geleertheit, en Zedekonsten
 [19] zijn onder Fabelen en versieringen bedekt. De Arabiers beminden
 [20] de Fabelen; de Persianen weken haer niet in de konst van aengenaemelijk
 [21] te liegen; en de Indinanen hare Nabuuren schepten ook haer vermaek
 [22] in Fabelachtige vonden. De Hebreers hebben selfs de gelijkkenissen,
 [23] die den Indiaen *Sandaber* gemaakt had, in hare tael overgeset. Heel
 [24] Griekenland is daer vol van geweest. De Romeinen hebben die mede
 [25] bemint. Daer na zijn de Italianen haer daer in gevolgt, als mede de
 [26] Spaenjaerden, en de Fransche, voornamelijk die van Provence: waerom
 [27] dese lieden noch t'saem in geschil liggen, wie d'een den anderen hier
 [28] in mag voorgegaen hebben, 't welk wy niet gesint zijn te beslissen.
 [29] Het is ons genoeg dat wy by alderlei Natien, van alle tyden, in allerhande
 [30] stijl, diergelijkke Schryvers weten te vinden, die door hare geestige
 [31] stellingen aen de Wereld nutte lessen en leringen, nevens soete lust
 [32] en aengenaem vermaek hebben weten te verschaffen. Dusdanige
 [33] Schriften zijn nu by vele *Romans* genoemd, eigenlijk bestaende uit
 [34] versierde saken die noit geschied zijn, maer ook wel hadden kunnen
 [35] geschieden; die hier door alleen van de Fabelen worden onderscheiden,
 [36] dat dese versieringen hebben van saken die niet geschied zijn, en ook
 [37] niet hadden kunnen geschieden. Dit werk dan is niet soo seer een *Roman*,
 [38] als wel een Historie, dewijl d'Authour die 't selve in het Hoogduits
 [39] heeft beschreven, dese geschiedenissen mondelijk en schriftelijk ontfangen
 [40] heeft van een Eerwaerden *Pater Iesuyt*, uit een Portugysch Vader,
 [41] doch Hollandsche Moeder geteelt, wiens Vrienden noch veel hier in
 [42] *Amsterdam* wonen. Dese *Pater Iesuyt* had twaelf geheele jaren in *China*
 [43] en *Indien* geweest, met Grooten gestaeg gemeensaem verkeert en
 [44] omgegaen hebbende, in bysondere achting en aensien; soo dat 'er weinig
 [45] gebeurt kon wesen, dat hem niet bekend was.

[46] Desen *Pater* nu had den Authour ontmoet, als hy in 't jaer 1656. uit
 [47] Spaenjen na de Nederlanden t'scheep was gekomen, wanneer dese
 [48] Eerwaerde *Pater* sijne Vrienden in Holland wilde besoekken. En als
 [49] d'Authour, door de Grootte vernoevingen die hy had opgenomen van
 [50] een deel der selvige vertellingen te hooren, sich ten hoogsten bemoeit
 [51] had, om sijne gunst te mogen gewinnen, soo heeft sijne Eerwaerdigheid
 [52] in den tijdt van tien weken, die sy samen t'scheep waren, hem niet
 [53] alleen geern vertelt, wat hem daer van invallen wilde, maer daer-

[54] en-boven met vele Schriften over de selfde Geschiedenissen begunstigt:
 [55] waer uit hy dit werk bequamelijk heeft konnen voltoien.

[56] De redenen nu dat hy dese waerachtige Geschiedenissen, als in een
 [57] *Roman* of gelijk versierde Historie heeft willen vervatten, zijn dese;
 [58] dewijl 'er soo menigte ongelooflijke kloekmoedige daden van vele
 [59] Vorsten, en insonderheit van den seer wijdberoemden *Eyquan*, (wiens
 [60] gerucht selfs tot hier al verspreid is geweest) verricht zijn geworden;
 [61] en dat men daer te land dikwils Krijgs-heiren van eenige hondert duisend
 [62] Mannen op eenen tijt t'saem heeft gebragt, welk getal hier noit op
 [63] het meeste gestelt is; En dan eindelijk dat een soo groot en machtig
 [64] Rijk als *China*, in soo korten tijt onder het geweld der *Tarteren* gebragt
 [65] is; 't welk alle desen Schryver selfs in het eerst seer swaer om te
 [66] gelooven was voorgekomen, soo dat hy vreesde dat andere die diergelijke
 [67] saken noit hebben gehoort, het selfde insgelijks niet wel souden konnen
 [68] gelooven, daer even andere Schriften dese wonderlijke geschiedenissen
 [69] in hare boekken met vele betuigingen nu al hebben bekrachtigt: Dus
 [70] heeft hy dan, om den Leser, nuttigheit met lust en vermaek toe te
 [71] brengen, die misschien de waerheit van alle dese saken sich niet lichtelijk
 [72] sou konnen inbeelden hebben, de selvige met de stijl van een *Roman*
 [73] willen beschrijven, waer van yder sijn deel na dat hem goet dunkt
 [74] sal mogen gelooven.

[75] Ondertusschen sullen de gene, die noch andere *Chinesische* en *Indische*
 [76] Historien en Geschiedenissen hebben gelesen, uit desen *Roman* genoegsaem
 [77] konnen sien dat dese ten meesten deele daer mede over-eenkomen,
 [78] en in hare bestieringen en omstandigheden, na den aert en
 [79] gelegentheit van die Landen en Volkeren, daer van geensins verschillen,
 [80] soo dat men dit werk, wat de waerheit van die geschiedenissen betreft,
 [81] niet lichtelijk sal konnen berispen: daer toe word de Deugt, Dapperheit,
 [82] eerlijke Liefde, en vertrouwde Vriendschap hier in gepresen en geroemt;
 [83] daer-en-tegen de ondeugt, vertzaegtheit, oneerbaer leven, en valsche
 [84] lichtveerdigheit seer verfoeit en berispt, gelijk insgelijks in andere *Romans*
 [85] is te vinden, die van verscheide Talen door de weereld verspeid zijn,
 [86] welke dese Schrijver mede in sommige geschiedenissen om de selvige
 [87] dies te aengenamer in het lesen te maken, en te bequamelijker aen
 [88] malkander te hechten, dikwils gevolgt heeft, gelijk men hier doorgaens
 [89] kan sien.

[90] [...]

1672 [De prins Kalloandro]

G.A. Marini. *De prins Kalloandro* [...]. Vertaelt door Simon de Vries. Amsterdam, Jacob Vinckel, 1672. UBA OK 77-80, 81.

De vertaeler aen den leeser.

[1] Den Boogh, seyde het bekende Spreeckwoord, kan niet altijd gespannen
 [2] staen. De gedaghten der Menschen moeten somtijds haer uytspanningh
 [3] hebben. En even dit is d'oorzaeck geweest, dat ick, onder 't by een
 [4] stellen van eenige gewichtiger en moeylijcke Wercken, desen Kalloandro
 [5] en Endimiro des beroemden Italiaens Marini by der hand heb genoomen,
 [6] om somtijds, door de vertalingh der selver, 't gemoed te ververschen,
 [7] en tot den swaerder arbeyd dies te bequamer te maecken.

[8] [...]

[9] Want het gebruyck van dusdaenige Boecken moet soberlijck, tot een
 [10] geregelde verlustigingh, niet geduersaem, tot onnodighe tijdquistingh
 [11] en te rugg-stellingh van nutter saecken, geschieden [...].

[12] [...]

[13] Die wat verder siet als sijn neus langh is, en wat meer leest als 'er
 [14] staet, sal niet alleen vermaecklijckheydt, maer oock nuttigheydt daer
 [15] uyt konnen trecken. Speeld de wellust haer Rol, 't berouw en de straf
 [16] volghd wel haest. 't Soet werdt kortduerigh, de bittere naesmaeck langh
 [17] en ellendigh voorghesteld. 't Doen van alle Menschen in deese weereld
 [18] is meerendeel een Masquarade of Mommery. Dit alles werd hier seer
 [19] aerdigh verdoend. List, bedrogh, verraed, verschynen hier in haer eygene
 [20] Natuer; maer de quaede uytkomst werd niet vergeeten. Kortelijck,
 [21] de voornaemste handelingen der Menschen en der selver Hertstoghten
 [22] sijn hier op 't Toneel gebragt, en seer aerdigh verdoend.

[23] Doch dit Werck heeft mijn Aenprysingh niet van node, derhalven sal
 [24] ick eyndigen, en blyven,

[25] Waerde Leeser,

[26] Utrecht, deesen Uw toegenegene Vriend

[27] 16 October des Simon de Vries

[28] Jaers 1671

1676 [Clelie, roomsche historie]

M. de Scudéry. *Clelie, roomsche historie*, Dordrecht, de weduwe van Jasper en Dirk Goris, 1676. UBA 1808 H 3-7.

Opdracht Aen de Dordrechtsche Juffrouwen.

[1] Me-Juffers,

[2] De sneedige gezwintheyt der doorluchtigste verstanden, die in Vranckrijck
 [3] een geruime reecks van Iaeren, en insonderheyt zedert dien
 [4] uitsteekenden luyster hunner spraecke, tot zoo hoogen roem van
 [5] wonderlijke geestigheyt ghesteeghen is, heeft 'er de verstandighste
 [6] Werelt zoo levendige proefstukken in het maecken hunner schriften,
 [7] die wy gewoonelijck *Romans* noemen, doen zien; dat yeder, wien
 [8] ghesleepe deught en bevallige zedekomst ten ooghwit streckte, haer
 [9] met een overmatighe beleeftheyt t'elckens heeft bewellekomt, en met
 [10] den zoeten ommeganck hunner Landt-aert onderhouden. Insonderheyt
 [11] is dit, als de volmaeckste in die stoffe, te beurt gevallen de Doorluchte
 [12] *Astrea* van den heer *Honoré d'Urfé*, de wijtberuchte *Cassandre* en de *Cleopatre*
 [13] van den Heer *Calprenede*, den Grooten *Cijrus* van den Heer *de Scudery*,
 [14] van wien wy nu onlangs oock die wonderwaerde *Clelie*, dat voltoyde
 [15] schepzel van dat rijck vernuft, ontfangen hebben.

[16] [...]

[17] [...]UEE. zelfs *Me-Juffers* late ik verklaeren, wat ongemeene voorvallen,
 [18] aerdige bejegeningen, treffelijke beschrijvingen der gedenkwaerdigste
 [19] personaedjen, tijden, plaetzen, en gelegentheden, levendighe Schilderyen
 [20] van deughden en ondeughden, gebreckelijcke en uytsteekende hertstochten,
 [21] eygentlijke afbeeldingen van goede en quade genegentheden,
 [22] van volmaeckte Minnaers, van doorslepe Werelt-wijse, van doorluchte
 [23] Helden, van teedere, besondere en gemeene vrientdschap, eyndelijck
 [24] wat een welgeschape ziele ten voorbeelde ofte ten spiegel dienen kan,
 [25] dat ghy 'er in gevonden hebt: en dit alles meer dan in eennige der
 [26] voorgaende, laer 'et sonder ydelheit geseyt zijn, ten genoegge, vinden
 [27] sult.

[28] [...]

1677 [Den verliefden Afrikaan]

[S. Bremond]. *Den verliefden Afrikaan, of hedendaagse nieuwe vermakelijkheden: behelzende zeer aangename tijdkortingen, in alle voorvallende verdrietige tijden.* In 't Frans beschreven door de Heer B.M. En vertaalt door H.H. Amsterdam, Daniel van den Dalen, 1677. KBH 30 A 1.

Aan den lezer.

[1] Waarde Lezer,

[2] [...]

[3] Middelerwijle dunkt my noodig, Uwe Ed. bekent te maken, dat dit

[4] een waarachtige Geschiednis is, ten einde gy het door inbeelding geen

[5] Speelpop mijns eigen verziëring schat te zijn.

*Fu quel ch'io dico e non n'aggiungo un pelo jo'l vidi,
jo'l sa.*

[8] Dat is:

*Dit is het gene ik zegge; en ik zal 'er niet een hairtje
10 toe doen: 'k Heb het gezien; ik weet het.*

[11] Het is noch niet lang geleden dat het gebeurde; men kan 'er noch

[12] maar by Maanden van tellen; en de genaden-eis der Nieuwigheid is,

[13] het gene haar den alderhatigsten in geenē deele weigeren zoude. Indien

[14] ik my de vryheid van de Schrijvers der Helden-Geschiedenis-boeken

[15] wilde toematigen, die de gevallen en bejeningen volgens hun belieftē

[16] voorstellen, en na hun zinlijkheid en goeddunken draayen, en verdraayen;

[17] zoo zoude ik den Inhoud dezes, wel licht, aardiger gemaakt, en met

[18] wijdloopiger redenen en verwarringen gevult hebben: Alleen zouden

[19] eenige mijmer-uuren zulks hebben konnen te wege brengen. Maar

[20] tegenwoordig teiken ik na 't leven, en niet door afbeeldsel: Daar de

[21] gemelte Heeren Schrijver, in tegendeel, hun Fabelachtige Geschiedenissen

[22] in 't afmalen een trek van overrompeling en snoepende tederheid

[23] geven, waar toe men ze 's nachts vervallen ziet. Inmiddels is de waarheid

[24] in een vertelling ongetwijfelt behaaglijker. Zo U Ed. van 't zelve

[25] gevoelen is, zult gy meer vermaak vinden in het lezen van een kortswijl

[26] in korte redenen vervat, als deze, die waarlijk geschied is, dan in een

[27] van zulke beroemde fabelen, die naauwelijks in iet dan menslijke

[28] verdichtselen bestaan.

[29] [...]

[30] 'k Heb de aanteikeningen gevolgt die men 'er my van behandigde;

[31] en 'er haar maar woorden toe geleent, waar van de konst des zaaks

[32] eigenschap geensins benadeelt. Vaar wel.

r. 14-24: Franse tekst leest aldus:

Si je me voulois donner la liberté des faiseurs de Romans, que font ce qui leur plaît des aventures, & les conduisent à leur fantaisie; j'aurois fait celle-cy peut-estre plus galante & plus pleine d'affaires & d'intrigues: quelques heures de reverie auroient fait cela. Mais pour cette fois je

peins au naturel & non pas par idée. Ces Mesieurs portent leurs Histoires fabuleuses dans un point de surprise & de delicatesse qu'on les voit tomber des nuës.

1681 [Het wonderlijk leeven van 't Boulonnois Hondtie]

[abbé (de) Torche]. *Het wonderlijk leeven van 't Boulonnois Hondtie* [...]. Fryburg, Jakob van Boelonje, 1681. KBH 28 B 27.

Aan den Leezer,

[1] Buiten twijfel zal het veelen wat vreemd voorkomen, een Hond te
 [2] hooren spreken; En niet t'onrecht zullen zy den Maaker beschuldigen
 [3] van een onmogelijkheid op 't Tonneel te voeren [...]. Alzoo vreemd,
 [4] en alzoo onmogelijk is ook zijn Herschepping; want men heeft
 [5] tegenwoordig geen *Circes* meer in de weereld, die den mensch door
 [6] kragt van tooveryen een ander gedaante weeten te doen aannemen.
 [7] Maar; indien het *Apulejus* voor deezen vry gestaan heeft, een mensch
 [8] in een Ezel hervormd te doen worden, en aan dezen Ezel de wonderlijkste
 [9] dingen des weerelds te laten wedervaren, waarom zoude dan ons niet
 [10] vry staan zyn voetstappen na te volgen [...] want dat gy 't weet, Leezer,
 [11] 't zijn al geen verzieringen; welke alleenlijk niet geschreeven zijn om
 [12] den Geest in bezigheid te houden; daar loopt al vry wat waarheids
 [13] onder [...].

[14] [...]

1681 [Huidensdaegsche krygs-roman]

E.G. H[appel]. *Huidensdaegsche krygs-roman, vervattende een korte, doch naeuwkeurige, beschrijving deses acht-jarigen laesten Oorloogs door Christenrijk, van het jaer 1672, tot het jaer 1680.* [...] Door een geleerde pen heerlijk beschreven onder de letteren van E.G.H. En nu in 't Nederlands nagevolgt door M.S. Rechtgeleerde. Amsterdam, Timotheus ten Hoorn, 1681. UBA 2395 G 36, 37.

Voor-reden Tot den leser.

[1] [...]

[2] Op dat dan alle dese ernstelijke saken het hoofd des Lesers niet mogten
 [3] moede maken, soo heeft hy [de auteur] door een seer aerdige vermenging,

[4] ons daer in Historien van Liefde doen vinden, sijn werk veel eer tot
 [5] een Roman als tot een Historie geschikt zijnde, soo dat men daer in
 [6] heeft de wonderlijke Helden-bedrijven van vele Edelmoedige en
 [7] Verliefde Vorsten en Heeren, nevens die van verscheide uitmuntende
 [8] Heldinnen, Princessen en groote Vrouwen, die door hare hevige
 [9] Hertstochten tot glory, en het bevorderen van hare liefden gedreven,
 [10] veelsins door de weereld swierende, door hare nieuws-gierigheden dan
 [11] licht oirsaek vinden om andere de gelegtheden harer Landen, met
 [12] de geschiedenissen der voornaemste saken te doen verhalen, ofwel selfs
 [13] te vertellen wat sy elders gesien en gehoord hebben. Dese stijl van
 [14] Romans te schrijven is van over-oude tijden veelsins gebruikelijk
 [15] geweest, om door aengename Vertellingen, meer in de redelijkheid en
 [16] waerschijnlijkheit als in de rechte waerheit gegrond, en door seer geestige
 [17] Konst met ongemeene en wonderlijke voorvalleen voltoit, de gemoederen
 [18] der gener van die haer souden lesen soetelijk op te wekken en
 [19] krachtig te trekken tot driften van eere en van glory, van kloekheit
 [20] en dapperheit, van gerechtigheit, waerheit, en alle andere uitstekende
 [21] deugden. Dit boek dan, boven de vercierselen eenes Romans, noch
 [22] de rechte gronden en waerheden van onse huidensdaegsche Geschiedenissen
 [23] vervattende, kan den Leser behalven d'onderrichting van de
 [24] Oorlogen onses tijts, noch dienen tot bequame en hard-aen-dringende
 [25] lessen der Zeden daer uit te halen, daer de menschen sich veel eer
 [26] en meerder laten bewegen door voorbeelden, als door enkele redenen:
 [27] dierhalven willen wy vertrouwen, dat dit werk met sonderlinge
 [28] nuttigheit en aengenaem vernoegen van yder sal mogen gesien worden;
 [29] [...]

1682 [De wandelende dukaat]

De wandelende dukaat, verhaalende door kracht van besweeringen veele zeer wonderlijke gevallen, by hem gezien en gehoord [...]. Amsterdam, Timotheus ten Hoorn, 1682. IvN foko 204

Voorreden Aan den leezer.

[1] Na dat ik een wijl tijdts getwijfeld had, wat manier ik best verkiezen
 [2] zoude, om eenige gevallen, die my in den geest lagen, op 't papier
 [3] te brengen, vond ik geen beter, als de volgende, te weeten, een Dukaat
 [4] spreekende te maaken, en de zelve te doen vertellen de dingen, welke
 [5] ik anders niet wel een behoorlijke samenbinding zou hebben kunnen

[6] geeven; en ze ieder in een byzonder Hoofd-stuk te brengen, stond
 [7] me gantsch niet aan. In dusdanige stoffen haat ik die wijs van schrijven;
 [8] want behalven dat men t'elkens op een byzondere zaak valt, of ten
 [9] minsten op een byzondere afdeeling van een zaak, bedriegt men des
 [10] Leezers aandacht, door hem van te vooren te zeggen, 't geen hy in
 [11] t gevolg zal vinden. 'k Meen hier mee d'opschriften, die men boven
 [12] de Hoofddeelen zet, en waar in men in 't kort alles vervat, 't geen
 [13] in het gantsch Hoofd-stuk te vinden is. 't Is beter, dat men den Leezer
 [14] in een gestadige nieuwsgierigheid houd, en door de Werken dusdanig
 [15] te verdeelen zijn iever niet en stut. 'k Geloof ook, dat de Heeren
 [16] Duitschers weinig verzuimd zouden hebben, al hadden ze d'oude
 [17] Schrijvers in geen Hoofdstukken verdeeld. Zeker, indien hen deze
 [18] afdeelingen behaagd hadden, ze zouden hen de moeite wel afgenomen
 [19] hebben; maar ze waren 'er vry wat ter wijs toe. 't Komt heel wel
 [20] te pas, als ik een Salusitius, Livius, Kurtius, of een ander Historieschrijver
 [21] lees, dat ik daar t'elkens een Hoofd-stuk ontmoet, daar een
 [22] Op-schrift van een consideraberle lengte boven staat, 't welk me byna
 [23] vergeeten doet, wat ik te vooren gelezen heb. Men weet immers
 [24] wel, dat diergelijke beschrijvingen aan malkander moeten hangen, en
 [25] dat ze niet gestadig om een veertig of vijftig regels afgebroken moeten
 [26] worden. En noch ruim zo zottelijk doen ze, die de Romans gaan
 [27] verdeelen; want wat aandacht kan ik hebben voor gevallen, die ik
 [28] grosso modo voorheen weet? 'k Heb liever gestadig in een nieuwsgierigheid
 [29] te blijven, hoe de zaken uit zullen vallen, als dat ik ze
 [30] van te vooren weet; dewijl m'er de lust dan van overgaat. Doch al
 [31] genoeg hier van: de Messieurs Hoofd-stukkisten mochten 't kwalijk
 [32] neemen.

[33] Mogelijk zullen de Wijsneuzen een lengte van rimpels in hun voorhoofd
 [34] trekken, en vervolgens smaadelijk grimlagchen over dat ik een stuk
 [35] Geldts, 't geen ongevoelig is, doe spreken. 'k Weet, alzo wel als zy,
 [36] dat 'er een volkomene onmogelijkheid in steekt, maar daar men den
 [37] Ezels en de Honden een taal toe-eigent, daar mag men een Dukaat
 [38] ook wel een beetje praats laten voeren; en men heeft 'er meer
 [39] vreemdigheden af te wachten, als van een dezer twee Beesten: door
 [40] dien de Dukaaten vry wat meer Meesters krijgen.

[41] [...]

1682 [Wonderbaarlyke en ongeloofelyke reizen]

[G. Rollenhagen]. *Wonderbaarlyke en ongeloofelyke reizen, door de lucht, water,*

land, hel paradijs, en hemel. [...] Amsterdam, Timotheus ten Hoorn, 1682. UBA 761 J 7.

Aan den lezer.

[1] [...]

[2] Doch wat groove en onbeschaamde leugenen in de gemelde Schriften
 [3] [van Alexander de Grote en Plinius] mogen weezen, hebben echter
 [4] de God- en eervergeetene Monniken zich niet ontzien hun onschuldigen
 [5] Heiligen diergelijke Lucianische potsen toe te schrijven, de H. Schrift
 [6] achter de bank te werpen, en opentlijk in des zelfs plaats kinderachtige
 [7] grollen en fabeltjes te prediken, gelijk in de *Legenden* van alle de Heiligen
 [8] te vinden zijn. Den Leezer zal hier een zonderling voorbeeld af zien
 [9] in de *Legenden van St. Brandanus*, daar men zulke tastelijke leugens in
 [10] ontmoet, niet alleen op een, maar op alle de plaatsen, dat men niet
 [11] t'onrecht iemand voor stapelzot behoorde te houden, die daar geloof
 [12] aan sloeg [...] en me dunckt, dat die onnozele Roomsch-Katholijken
 [13] alzoo wel zouden doen, dat ze hun tijd doorbrachten met het leezen
 [14] van *Amadis van Gaulen*, of *Ourson en Valentijn*, of diergelijke Boeken;
 [15] ten minsten zouden ze daar noch in zien, dat men in voorige tijden
 [16] met een hand, en in een slag, een Man met een Paard vlak midden
 [17] door kon hakken: en deeze dingen zijn uitsteekend bequaam om de
 [18] Jeugd tot dapperheid op te wekken, of als andere *Don Quichotten*, gelijk
 [19] gekken langs 't land te doen loopen, om alle ongerechtigheden te
 [20] verhinderen, en Weduwen en Weezen de helpende hand te bieden,
 [21] 't geen een werk van byzondere verdienste is.

[22] [...]

1682 [Histoire der Sevarambes]

[D. Veiras]. *Historie der Sevarambes, volkeren die een gedeelte van het darde vast-land bewoonen, gemeenlijk Zuid-land genaamd* [...]. Uit het Fransch in het Nederduitsch gebracht door G.v. Broekhuizen. Amsterdam, Timotheus ten Hoorn, 1682. UBA 1077 G 35

Aan den leeser,

[1] Indien gy de *Republyk van Plato*, d'*Eutopia* van den Ridder *Morus*, of
 [2] de nieuwe *Atlantis* van den Kancelier *Bakon*, welke slechts het werk
 [3] der vernuftige inbeeldingen hunner Schrijvers zijn, geleezen hebt, zult

[4] gy mogelijk gelooven, dat de Verhaalen van nieuwelings ontdekte
 [5] Landen, wanneer gy daar iets wonderlijks in vind, van dat slag zijn.
 [6] Ik en durf de wijze voorzorg van niet lichtelijk alle dingen te gelooven
 [7] niet doemen, mits dat ze zich binnen de paalen des maatigheids houde:
 [8] want het zou al zo onredelijk zijn, zonder verkiezing te verwerpen
 [9] 't geen ongemeen is, als zonder onderscheiding aan te neemen de
 [10] vertellingen, welke dikwils van ver-afgelegene Landen gedaan worden.

[11] [...]

[12] [Geheel ten onrechte] wierd *Kristoffel Kolombo* in *Engeland*, en vervolgens
 [13] in *Poortegaal*, voor een Man gehouden, die zijn zinnen niet ten vollen
 [14] bezat; dewijl hy dreef, dat 'er na de westelijke deelen van 't Westen
 [15] Landen waren. [...] d'ontdekking van *Amerika* heeft het verhaal van
 [16] *Kolombo* gerechtvaardigd. Invoegen dat men daar nu niet meer aan
 [17] twijfelt, als aan de Historien van *Peru*, *Mexiko*, en *China*, die men in
 [18] 't eerst voor Romans nam.

[19] [Veel landen worden bij toeval ontdekt. Door handelslui die zich niet
 [20] bekommeren om wetenschappelijke beschrijvingen. Helaas spannen ook
 [21] de meeste vorsten zich niet in om wetenschappelijke expedities uit
 [22] te rusten.

[23] Een ieder weet dat het Zuid-land bestaat. Er is veel over geschreven,
 [24] in die zin dat men zegt de kust gezien of betreden te hebben. Omdat
 [25] men niet landinwaarts durfde te gaan, zijn er geen goede beschrijvingen
 [26] van.]

[27] Deze Historie, welke wy in 't licht geeven, zal dit gebrek voor een
 [28] groot gedeelte vergoeden. Zy is op een zo eenvoudige manier geschreeven,
 [29] dat ik geloof, dat niemand twijfelen zal aan de waarheid
 [30] van het geen, 't welk zy behelst; en den Lezer zal gemakkelijk bespeuren,
 [31] dat ze alle de merktekenen van een waarachtige Historie heeft. Niettemin
 [32] heb ik geloofd, dat ik hem eenige redenen, die haar een groot geloof
 [33] en gezag geeven, bekend behoorde te maaken.

[34] [De auteur van dit werk, kapitein Siden genaamd, woonde lang in
 [35] het Zuid-land. Op de terugreis naar Europa raakt hij bevriend met
 [36] een arts. Aan boord wordt kapitein Siden zwaar ziek. Voor hij overlijdt,
 [37] geeft hij zijn vriend de arts zijn bezit. Daaronder bevindt zich, zoals
 [38] de stervende zei:] 'de Historie van alles 't geen my wedervaaren is,
 [39] zedert dat ik uit *Holland* vertrokken ben om na *Indiën* te gaan, gelijk
 [40] ik u menigmaalen heb verhaald. Deze Historie is in een groote
 [41] verwarring; zy is by na altemaal op losse papiertjes, en in verscheidene
 [42] taalen, geschreeven, welke uitgelegt, en in een goede order gebracht
 [43] moeten worden, volgens 't besluit 't geen ik daar over by my zelve

[44] genomen had: maar vermits God my niet toelaat het zelve te volbrengen,
 [45] laat ik 'er u de zorg af, en ik verzeker u met alle d'oprechtheid van
 [46] een stervend Mensch, dat 'er in alle mijne Geschriften niets is, 't geen
 [47] niet waarachtig en zy; 't welk mogelijk de tijd en d'ondervinding noch
 [48] eens bekrachtigen zullen.'

[49] [Deze erfenis bracht de arts in een moeilijk parket. Hij beheerste de
 [50] vreemde talen waarin de verzameling aantekeningen goeddeels bestond
 [51] niet, maar durfde ze ook geen ander toe te vertrouwen. Uiteindelijk
 [52] kwam het geheel terecht bij de voorredenaar. Die bewerkte het materiaal
 [53] tot een coherent verslag en checkte het waarheidsgehalte door met
 [54] naam en toenaam vermelde getuigen te raadplegen. Ten eerste 'den
 [55] Heer van Dam, Advokaat van d'Oost-indische Maatschappij' die bevestigt
 [56] dat de reis heeft plaatsgevonden. Voorts een brief, ondertekend door
 [57] Thomas Skinner, waarin andermaal het bestaan van het schip en het
 [58] plaatsvinden van de reis bevestigd worden.]

[59] Den Leezer kan, zo 't hem belieft, dezen Brief met des Autheurs Verhaal
 [60] vergelijken, en na die vergelijking oordeelen, of 'er in zo weinig-bekende
 [61] stoffen een krachtiger getuigenis kan weezen, als deze, om de waarheid
 [62] van deze Historie te bevestigen. Wat de Stijl en de schikking des werks
 [63] betreft, 'k laat hem daar ook het oordeel af, en ik vernoeg my met
 [64] hem te zeggen, dat men 'er zo weinig in verandert heeft, als 't immers
 [65] mogelijk is geweest, zonder af te wijken van des Autheurs manier,
 [66] die zeer eenvoudig en natuurlijk is. In de Werken van dit slag, daar
 [67] de stof des Leezers gantsche aandacht tot zich trekt, is het genoeg
 [68] dat de Stijl niets heeft, 't welk de zelve afwend.

[69] [...]

[70] Ondertusschen zal ik hem [dat wil zeggen: de lezer] noch eerst zeggen,
 [71] dat dit Eerste Deel maar een soort van een Historisch Dag-verhaal
 [72] is, gelijk den Autheur zelve omtrent het eind zaid.

1682 [De twee vermaarde fortuins kinderen]

De twee vermaarde fortuins kinderen [...]. De darde druk, van veele fauten gesuivert.
 Delft, Jochem de Wilde, 1682. UBA 2007 G 4.

Deel 1.

Aan den leser.

[1] Na dat ons ter ooren gekoomen was, dat het voorleedene Jaar van

[2] 1679. doodelijk was geweest voor twee der doorluchtichste Zielen, die
 [3] sedert een lange reeks van Jaaren geleefd hebben, en dat ons door
 [4] verscheidene Lief-hebbers versocht was geworden, dewijl wy een
 [5] matelijke kennis hunner daden hadden, hun gantsche levens bedrijf aan
 [6] de Wereld door den druk gemeen te maaken, hebben wy ons daar
 [7] eindelijk toe laten bewegen, en eenige, welke wy wisten, dat met dese
 [8] twee Helden ommegang gehad hadden, seer ernstig versocht, dat sy
 [9] het geen, 't welk hen van hun voornaamste daden, en listige bedriegeryen,
 [10] bekent was, op 't Papier beliefdten te stellen, om alsoo daar uit met
 [11] het geen, dat ons selve daar van bewust was, een volkomen lichchaam
 [12] te maken. Na veele moeite, en na lang genoeg hier en daar by een
 [13] yeder geloopen te hebben, die men ons maar aandiende dat ons in
 [14] dit voornemen behulpsaam soudten kunnen zijn, hebben wy het werk
 [15] eindelijk soo verr' gebracht, gelijk wy het tegenwoordig aan den dag
 [16] geven, sonder daar iets van het onse, als alleenlijk de stelling en de
 [17] schikking, toe gedaan te hebben; gelijk wy daar ook geen dingen hebben
 [18] willen in voegen, daar maar eenigsins aan te twijfelen viel, om de
 [19] nieusgierige Lesers geen leugens voor waarheid in de hand te duwen.
 [20] De order van de tijd hebben wy in alle de gevallen soo veel waargenomen,
 [21] als ons doenlijk is geweest, en nergens de namen der Persoonen genoemd,
 [22] daar de geschiedenissen mé voorgevallen zijn, vermits de meeste noch
 [23] in 't leven zijnde, niet te onrecht reden soudten hebben, om over ons
 [24] klachtig te vallen. Dit alleen hebben wy noch te seggen, eer wy u
 [25] tot het selve inlaaten, dat, soo 'er yemant is, gelijk 'er buiten twijffel
 [26] sodanigen wel gevonden sullen werden, die noch eenige voorname
 [27] verrichtingen van een deser twee Helden weet, wy hen by desen
 [28] versoeken, dat hy ons de selve believe te laten toekoomen, op dat
 [29] wy alsoo den Vierden Druk van alle misstellingen gesuivert, en met
 [30] nieuwe bijvoegingen voorsien, te eeniger tijd aan den dag mogen geven.
 [31] Vaart ondertusschen wel, en verwacht dat de tijdt ons weer gelegentheid
 [32] beschafft, om uw Leer-gierigen aard in besigheid te houden.

[33] Op de twee fortuyns kinderen.

De Werelt rukt het Masker af,
 35 En doet op 't oop'nen der Gordijnen,
 Op ons Toneel twee Geesten schijnen,
 Die van haer jeught tot aan haar Graf,
 't Fortuyn steeds kaetsten als een Bal,
 En nochtans door 't Fortuyn haer leven

- 40 Mosten salveren; en beneven
 Dit, raeckt'er veel door haer ten val.
 De Ondeught stelt haer Wet en perk:
 Bedrogh beheerst d'eens hert en sinnen:
 En d'ander vol vergif van binnen,
 45 Maekt van den Teerling steeds sijn werck.
 Soo leven sy in Momus beelt
 Geheel vermomt, als Hypocryten:
 Maer wil 't de Werelt haer verwijten,
 Dat sy die rol dan self niet speelt.

50 H. Hinchliff.

Deel 2

[51] Aen den leezer.

[52] Na het uitgeven van het Eerste Deel der Doorlugtige daaden van deeze
 [53] twee Helden, sijn 'er luiden geweest, die de beleefdheid gehad hebben
 [54] van ons noch eenige dingen ter hand te stellen, daar wy toemaals noch
 [55] niet achter hadden kunnen komen; doch dewyl de zelven niet papiers
 [56] genoeg beslaan konden, om een Tweede Deel daar van op te stellen,
 [57] hebben wy eindelijk, met over al te gaan, daar deese twee voortreffelijke
 [58] Heeren hun voornaamste verkeerling gehouden hadden, zoo veel te weeg
 [59] gebracht, dat wy de volgende Historytjes by een gekreegen hebben,
 [60] benevens nog veele anderen, welke wy met voordagt daar uit hebben
 [61] gelaaten, om datse al te slegt vielen, en geen beschryving verdienden.
 [62] Andersins souden wy het Werkje veel ruimer hebben kunnen laten
 [63] uitspatten; maar nooit is ons oogmerk geweest, veel papiers, met een
 [64] verhaal van zaaken te bekladden, die 't leezen naauwelijks waardig
 [65] zijn; te meer, dewyl 'er verscheiden onder waren waar aan men te
 [66] recht soude kunnen getwyfeld hebben; want het is een gemeen gebrek
 [67] onder veele lieden, datse, om kwansuis mee een woord in 't Kapittel
 [68] te kunnen brengen, dingen onder den naam van deesen en geenen
 [69] vertrekken zullen, daar de luiden, welke zy tot Aanstellers en Uitvoerders
 [70] daar af stellen, dikwijls nooit om gedagt hebben. Wat nu de geenen
 [71] belangd, waar van gy hier 't verhaal kunt leesen; wy durven verzekeren,
 [72] dat 'er geen een onder is, daar men in 't minst aan behoefd te twyfelen;
 [73] want altemaal hebben wyze uit de mond van luyden, die of zelve
 [74] daar oog-getuigen af sijn geweest, of welke deese twee Helden tot
 [75] hun schaade hebben leeren kennen.

[76] [...]

1682 [Leven, op- en ondergang van den verdorven koopman]

Leven, op- en ondergang van den verdorven koopman, zederd weinige jaren herwaerts, in 't roemrijk Holland, en meest binnen Amsterdam voorgevallen. Vertoonende zijn aardige bedriegeryen, begeerigen handel, wellustige leven, wonderlijke gonst en wangonst van 't geval. Amsterdam, Timotheus ten Hoorn, 1682. IvN foko 199.

Voor-reden.

[1] Alle dagen sijn ons als Spiegels, om ons de Grootheid en verdervelijkheid
 [2] der mensche begeerte te doen zien, en te vertoonen dat sy een oorsake
 [3] van alle kwaad is [...].

[4] [...]

[5] Tot bevestiging hier af sullen wy niet veel voorbeelden voortbrengen
 [6] maar ons alleen tot een keeren, die de tijd onlangs van achter haar
 [7] Gordynen, in de *vereende Nederlanden*, en meest binnen 't magtige *Amsterdam*
 [8] verтоond heeft, waar af veel nog de waarheit sullen gevoele uit de
 [9] smarte van haar Geldkas, onsteken door de kwaden handel en 't aardig
 [10] spelen der Rol van seker *Verdorven Koopman* hier met de naam van
 [11] *Diomedus de Labeche* begroet, om zijn kennelike vlekken met een
 [12] onbekende naam, soo veel mogeliken te bedekken op dat niemant denke
 [13] dat onse pen een Brand-staav is om brandmerken te maken: maar in
 [14] tegendeel als een Pinceel, om, gelyk in Tafereel, alleen tot nut vermaak,
 [15] 't *begin, Leven, Op-en-Ondergang* van desen *verdorven Koopman* te vertoonen,
 [16] of om iemand als in een spiegel een anders vlekken en vuilheid te
 [17] doen sien, wetende datme die doorgaans 't lievste aanmerkt: alsoo iemand
 [18] sijn eigen hoedanigheid in een Spiegel ziende, weg gaat, en terstond
 [19] deselve vergeet daar in tegendeel onse oogen een vergroot glas
 [20] verstrekken om te beschouwen de vlekken van onsen Broeder, die schoon
 [21] niet grooter (als een muis van ons groter) dan een Olifant gekeurd
 [22] worden: doch (waarde Lezer) om niet te doen als Menschen die dese
 [23] kwade gewoonten hebben, soo laat ons lesen met oordeel sonder een
 [24] ander te oordelen, om ons selfs niet te veroordelen. Laat ons de werken
 [25] die kwaat zijn verfoejen, sonder den pleger te verfoejen: om ons selfs
 [26] niet te vervloeken. Laat ons de dwaasheid van hem met een medelijdend,
 [27] en niet met een nydig oog beschouwen om niet te nydig op ons selver
 [28] te sijn; en noch laat ons alles by 't regte oor vatten, met liefde opbeuren
 [29] en ons spenen van de honing die van de doornen druipt.

[30] Doorgaans zullen wy in dit eerste Deel beschouwen, hoe de Persoon

[31] daar wy af spreken den naem van *verdorven koopman* verdiend, aangesien
 [32] zijn verdorvenheid vry groot is, die hy met grooten yver aanvoed,
 [33] wandelende in de begeerte sijnes herten, dat over een spinnewebben
 [34] te gaan is, en vervallende van de ene sonde tot den ander, ontsiende
 [35] sich niet alle wegen te doorsoeken, die hem een open tot zijn voordeel
 [36] konden banen, sonder eens te vreesen dat sy hellen tot de helle. Gy
 [37] sult bevinden dat zijn lippen nooit woorden voortbrengen, zijn handen
 [38] nooit waren aanroeren, noch zijn vingeren nooit geld tellen, sonder
 [39] bedrog te plegen; dat zijn brein nooit gedagten lijd sonder helsche
 [40] overleggingen, noch zijn oogen nooit rust genieten sonder van te vooren
 [41] ietwes, tot zijn gewin dienende, bedagt te hebben, en om alles kort
 [42] te seggen, gy sult hem onbesorgd sien rennen en draven tot den Tempel
 [43] van 't bedrog, daar af hy ook somtijds bedrogen, en tot het uiterste
 [44] gevaar gebragt word [...].

[45] [...]

1683 [Salem]

O.J.D. van W-V. *Een alegoris-histortis verhaal van het edel en machtig koninkrijk van Salem, mitsgaders van des zelfs edele koning, en zijn volmaakte deugden, en van de reize tot de zelfde.* [...] Amsterdam, Jan Rieuwertsz., 1683. KBH 928 F 64.

Voor-reden Aan den lezer.

[1] Het zal u beminde Lezer, mogelijk wat vreemt dunken, dat ik met
 [2] dusdanig *Alegorische Histori* voor den dagh kome. Zijnde zoo een manier
 [3] van schrijven, waar in een stijl gehouden wort, als ware het een
 [4] geschieder daat, daar nochtans die zaak, zoo maar by onderstellingh,
 [5] en als by gelijkenisse genomen wort.

[6] En dat tot dien einde, om door dat middel, een byzondere lust en
 [7] liefde tot Godt en zijn gesegende Koningrijk, in ons Mensche te
 [8] ontsteken, en daar voorts dan ook werkelijk uit te wezen, om tot hem
 [9] te mogen komen, en dat door die wegh, die ons daar toe in den Euangely
 [10] is voorgesteld.

[11] Dat dit voornoemde einde en oogmerk, by my hier in goet is, stel
 [12] ik voor vast, overmits niemand my zulks mach ontkennen. 't Is maar
 [13] alleen dat ik met deze mijn arbeit, dat einde in mijne Lezers mag
 [14] bekomen. Derhalven en zal 'et niet van noden zijn hier over my by
 [15] u te verontschuldigen, en dat voor zoo veel, als het oogmerk, en het

[16] einde dat ik daar in voor hebbe, aangaat. Maar wat deze *Alegorische*
 [17] *manier* van schrijven belangt, die hier in van my, tot dien einde gebruikt
 [18] is; hier over vinde ik oorzaak, om my by UE. eenigsins te verschoonen.
 [19] En wilde wel, gy tot dien einde geliefde te gedenken, hoe dikwijls
 [20] Godt Almachtigh, deze maniere van onderwijzinge, zelve gebruikt heeft.
 [21] Wanneer hy onder veelderleye gedaantes van dieren en andere uitbeelsels,
 [22] in dromen en visioenen die hy aan den Mensch heeft voorgesteld,
 [23] en haar de verborgen dingen geleert, en te kennen gegeven. En dat
 [24] ook zijn heilige Propheten, veel malen zoodanigee *Alegorische manier*
 [25] van onderwijzinge hebben gebruikt, sprekende onder *verbloemde* reden,
 [26] recht als ware het een geschiede daat, daar het nogtans maar by
 [27] gelijkenissen, en *Alegorischer* wijze, van haar gezeit was. Gelijk wy zien
 [28] konnen, van *Nathan* aan *David* door de *parabel* van des arme Mans eenige
 [29] Schaap, dat hy hadde, dat een rijke Man nam, en dode, om zijn
 [30] overkomende gast uit vriendschap wat te bereiden, en spaarden hier
 [31] in zijn eigen schapen, daar hy der wel hondert hadde.

[32] Gelijk wy diergelijke op andere plaatzen meer by de Propheten lezen.
 [33] En insonderheit in den Euangelie, daar de *Heere Christus*, in deze manier
 [34] van spreken zeer heerlijk is, en boven alle andere uitmunt. Alzoo dat
 [35] in hem vervult is, dat door de Propheet is gesproken, zeggende: *Ik*
 [36] *zal mijn mont op doen door gelijkenissen, ik zal voortbrengen dingen die*
verborgen
 [37] *waren, van de grontlegginge der Werelt.*

[38] Want om zijn Hemelsche leringen, van het Koningrijke Godts, met
 [39] het gene daar toe behoorden, den Menschen voor te dragen, heeft
 [40] veelmaals hier toe, nu deze, dan die *parabel* gebruikt. Nu onder de
 [41] Persoon, van een *onrechtvaardige Rente-meester*, dan van een *Vader die zijn*
 [42] *twee Zoonen het erffnisse deelden*, en de jongste Zoon het zijne doorbracht;
 [43] of dan weder, van een *rijk Man* en een *arme Broodt-bidder*, en nu weer
 [44] van een *Huisheer, die een Wijngaart plante*, ende den zelfde de Lantlieden
 [45] verhuurden, en zoo voorts door andere parabelen en gelijkenissen meer.
 [46] En wat groote kragt, deze zijn heilige leringen onder zoodanige manier
 [47] van spreken, op 'et herte van verscheidene van zijn toehoorders, gehadt
 [48] heeft, tot haar overtuigingen, als ook tot haar onderwijsingen, behoort
 [49] ons niet onbekent te zijn.

[50] Op dit spoor nu, om op die manier tot gemeene leering te spreken,
 [51] zijn ook anderen, en gemeender Schrijvers, deze voornoemde heilige
 [52] Mannen nagevolgt. Hoedanig eene is geweest, die het Boekje genaamt
 [53] *de geestelijke Bruiloft*, gemaakt heeft, dat al over meer als twee hondert
 [54] Jaren, aldereerst in 't Hoogduits beschreven is. Als ook; die het Boekje
 [55] gemaakt heeft, genaamt *het schat der Zielen*, aldereerst in de Spaansche

[56] spraak beschreven. En hoe stichtelijk, en aangenaam het zelfde, den
 [57] Lezer is, kan uit het menichvuldig herdrukken, lichtelijk geoordeelt
 [58] worden. Voorwaar een werk, dat ik 'er het mijne op verre na, niet
 [59] by wil vergelijken, en wensten wel, dat ik, en veele anderen met my,
 [60] maar verstants genoeg hadden, om op alle plaatzen de rechte zin en
 [61] meining daar in, wel te kunnen begrijpen.

[62] Ook is 'er boven dien, nu onlangs noch een diergelijke Schrijver uit
 [63] het Engels in onze Neerduitsche spraak, in 't licht gekomen. Waar
 [64] by ook iemand licht denken zal, dat ik daar by wel oorzaak hadde
 [65] om mijn moeiten in dezen te sparen. En iemand dit denkende, hoe
 [66] kan my zulks in hem vreemt dunken? aangezien, ik zelve, zonder die
 [67] gedachten niet ben geweest, toen ik daar van hoorden. Hoe wel het
 [68] mijne doe al ten naasten by op het Pampier was, denkende evenwel,
 [69] dat die Schrijver, my de moeiten licht zoud afnemen, om het mijne
 [70] wat meer in 't net te stellen; en voort daar noch meer aan te doen,
 [71] dat ons denken zoude, daar meer aan te behooren. Heb derhalven,
 [72] de voornoemde Schrijver, terstont gezogt te krijgen; maar ziende dat
 [73] die *Authheur*, daar in noch een heel andere stelling had, als in het mijne
 [74] was, zoo ben ik met mijn werk voort gevaren, en dat te meer nog,
 [75] om dat het dog, zoo met de geestelijke spijzen, ontrent gelegen is,
 [76] als met de natuurlijke, namelijk: *dat verandering van Spijs* (gelijk het spreekwoord
 [77] zeit) *wel doet eten*, want zulks den Mensch in 't gemeen aangenaam
 [78] is, schoon dat het laatste, altijd niet beter en is als het eerste. En boven
 [79] dat, bevinden wy, dat eene ende de zelfde spijs, niet tegenstaande
 [80] die in zich zelve goet en zoet is. Evenwel den eenen Mensch, die
 [81] noch beter smaakt, en ook meerder voetzels geeft, als d'ander. Dit nu
 [82] by my overleggende, dat het zoo in het geestelijk ook omtrent gelegen
 [83] is, en daar by, dat ik niet en konde weten, waar uit dat iemand, of
 [84] min of meerder smaak en nuttigheit uit dit of uit andere trekken zouden.
 [85] Heb derhalven my de moeyten getroost, om de laaste hant aan dit
 [86] werksken te leggen, tot dat het zoo verre gebraght is, als gy hier
 [87] ziet. Hoopede dat zoo veel heilige Mannen, als ook andere stichtelijke
 [88] Schrijvers die my in dezer manier zijn voorgegaan, by U.E. verschoonen
 [89] zullen.

[90] Maar alzo de *parabelen* en *gelijkenissen*, zoo gelukkig nimmermeer en
 [91] kunnen ingestelt worden, dat die twee dingen, die daar in zijn aan
 [92] te merken, en daar men met het eene, het ander uitbeelt, waar van
 [93] nog het eene Aartsch, en natuurlijk is, het ander Geestelijk en Hemelsch,
 [94] dat die beiden, in aller manieren, wel, en op malkanderen passen. Want
 [95] dat laten zelfs geen twee verscheide natuurlijke dingen toe, datze

[96] malkander in alle delen gelijk zijn. Ja zelfs en is de gedaante van de
 [97] eene Mensch den ander zoo gelijk niet, nog ook het eene ay het ander,
 [98] of daar en blijft tusschen hun beide, noch een merkelyk onderscheit.
 [99] Hoe veel te meer dan tusschen een Geestelijke zaak, en een natuurlijke,
 [100] om die in alles te willen over een hebben?

[101] Uit dezer oorzaak dan, is het te houden, dat ook de Heere Christus
 [102] zelve (alhoewel hy de alderwijste Leermeester was) zijn *parabelen* en
 [103] *gelijkenissen* zoo niet en heeft ingestelt, dat men mach blijven staan,
 [104] op alle woorden, en manieren van spreken, die daar in van hem zeer
 [105] wel, uit de aart der natuurlijke dingen, worden bygebragt; om die
 [106] alle te willen uitleggen, en op de Geestelijke zaak te pas brengen.
 [107] Want daar toe en moet men niet houden, dat alle die byzondere woorden
 [108] van hem zijn voorgesteld, maar wel, dat de gehele *parabel*, in 't gros
 [109] genomen, wel dient tot de Geestelijke zaak, en dat men in de byzondere
 [110] dingen, alleen moet blijven staan op dat, waarom aldermeest de gehele
 [111] zaak wort by gebragt, en waar in het eene, het ander gelijk is. En
 [112] het Geestelijke door het natuurlijke verklaart en uitgebeeld kan worden.
 [113] Dit nu zoo zijnde, met de *parablen* en gelijkenissen van de Heere Christus
 [114] zelve: zoo en moet het niemant vreemt dunken, dat het met ons noch
 [115] al veel meer zoo gelegen is, in 't verhandelen van onze *Alegorische Historie*.
 [116] Verzoeken derhalven, aan den bescheide Lezer, ons ook niet te willen
 [117] bevatten, op een woort, of reden, dat na de stijl, en manier van zoo
 [118] een *Reislust*, die veel gereist heeft, gesproken is. Of anders, na den
 [119] aart van de Personagie die den spreker dan vertoont, of dan wel na
 [120] de natuur der dingen, van waar dat het zeggen ontleent is, zonder
 [121] daar in naaukeurlijk te willen wezen, om op alle byzondere woorden,
 [122] of propoosten, een verklaringe te willen maken. Maar veel meer te
 [123] denken, dat men in de gelijkenissen wat moeten toe geven.

[124] Voorts heb ik daar na getraght, om zoo klaar en onderscheidelyk te
 [125] spreken, dat het voor een gemeen verstant, begrijpelyk mogt zijn wat
 [126] 'er by gemeent is, en hoe het aan de Geestelijke zaak voegt. Want
 [127] hier in zoo hoog, en duister te wezen, dat de meeste part van de
 [128] Lezers, de kern die daarin verborgen legt, van zijn bast niet en kunnen
 [129] pellen, en dienvolgende het pit haar niet en konde deelachtigh maken;
 [130] zoo was 'er (docht my) noch weinig uit geregt. Heb daarom liever
 [131] zoo veel eenvoudiger willen wezen, op dat ick te beter verstaan mogt
 [132] worden.

[133] Voort, zijn ook, hier en daar al eennige druk-fouten, tegen onse dank
 [134] in gesloopen, soo in woorden als in de by tekens. Waar van de
 [135] pricipaalsten hier achter zijn aangetekent, daar den goethertigen Lezer

[136] in 't lesen, na de zelfde, of na zijn eigen kennisse die gelieft te verbeteren.
 [137] En soo wy bevinden, dat onse geringen arbeit in dese, U L. aangenaam
 [138] is; zullen wy besien (zoo het de Heere wil en wy leven) wat daar
 [139] meer, tot verbeteringh van ons hier in, by gedaan mag worden.
 [140] Onderwijlen, gebruikt dit, tot uwer stichtinge. En oordeelt daar van
 [141] na aart der liefde. En vaart wel.

[142] In Wormerveer den 25 Augusti

[143] 1683.

[144] Ue. geringe Dienaar

[145] Oom Jacob Dirrikz.

1683 [D'arkadisghe minne-gloob]

D'arkadisghe minne-gloob, waer op, van achter de gordijnen der liefde, breydelloose driften, en dwaze hartstogten spelen. [...] Amsterdam, Abraham Utenbogaart, 1683.
 UBA 2008 E 45

Aen den leser.

[1] [...]

[2] Dit dan is een *Gloob* of *Kloot*, een *Werelt* van *liefde*, waar in een ieder
 [3] sigh selver sal kunnen opsoeken. *Een liefde Werelt*, niet gemaakt, op
 [4] dat een wellustige Ziel 'er sijn verblijf soud in nemen, met het insight
 [5] van sigh met haar drek te voeden; maar veel eerder, op dat hy soud
 [6] leeren beminnen, niet het gene niet met alle is, maar sigh selver, en
 [7] nevens sigh zijn Evenmensgh, op dat hem de liefde alsoo gelijk uit
 [8] de werelt en tot een vaster goet leiden mogt: waer toe hem, zijn
 [9] 't niet de besondere reden, ten minsten de Historien zeer dienstigh
 [10] sullen zijn, die de sommige onlangs en voor weinigh dagen, en andere
 [11] voor veel jaren gesghiet en voorgevallen sijn. Waer in men sig dan
 [12] kan spiegelen op een gemakkelijke en vermakelijke wijze, en leeren de
 [13] dwaasheit van onse begeerte, en kwade gevolgen van nietige driften,
 [14] die ons vleyen om ons te verworgen.

[15] [...]

[16] [...] gy sult onder dit alles ook wel een *Werelt* van verwerring vinden,
 [17] alsoo ik my 't meeste niet gemoeit heb met dit *Werk* soo veel my
 [18] mogelijk was te çieren, en de saken op een effene maat te verdelen,
 [19] vermits dit niet begonnen is om eenige roem te bekomen, door *Cicero*
 [20] in welsprekentheit na magt na te galmen; maar veel eerder om my
 [21] selver, en so 't u behaagt, ook uw met dese stoffe te vermaken. Aan

[22] d'andere zijde, sou dese nootwendigheid alhier ook t'meeste niet dienen,
 [23] of de nette verdelingen soudent de onordentelike veranderingen van
 [24] 't Geval krenken, en dienvolgens de Gesghiedenissen verderven, en
 [25] de waarheit somtijts verduisteren. Middelerwijl sal dese stoffe om haer
 [26] onbedwongenheit, den Leser ook dienstig konnen zijn, terwijl zy hem,
 [27] is 't niet met haer luister, dan nogh met haer verandering sullen
 [28] vermaken.

[29] [...]

[30]

1687 [Oorlogdaaden en minneryen van den graaf Emerik Tekely]

[J. de Préchac]. *Oorlogdaaden en minneryen van den graaf Emerik Tekely*.
 Amsterdam, Timotheus ten Hoorn, 1687. UBA 1056 D 47.

Aan den leezer.

[1] De gevallen van den Graaf Emerik Tekely hebben zo veel geruchts
 [2] in de wereld gemaakt, dat ze noch dagelijks overal tot materie van
 [3] onderhoud dienen: doch dewijl het Gemeen meestentijd niet al te net
 [4] van de zaaken onderrecht is, en dat het doorgaans op zeer losse gronden
 [5] redeneert, waar uit dan merkelyke dwaalingen omtrent deze en geene
 [6] zaaken komen t'ontstaan, hebben wy het raadsaam geoordeeld dit klein
 [7] Historytje van eenigen zyner voornaamste gevallen aan den dag te
 [8] geeven. De Leezer zal mogelijk verwonderd wezen, dat hy hier ook
 [9] de Minneryen van den gemelden Graaf in vind, en niet buiten reden,
 [10] dewijl dusdanige dingen zo ruchtbaar niet en worden: maar gelijk ons
 [11] zeer getrouwe Memorien daar af ter hand waren gesteld, en dat wy
 [12] weten dat veele lieden de veranderingen van deze natuur niet ongaarne
 [13] ontmoeten, hebben wy ook de zelve hier in willen voegen, te meer
 [14] dewijl ze betrekking tot zijn voornaamste daaden hebben, en dat 'er
 [15] groote verlichtingen uit gehaald konnen worden omtrent zaaken, daar
 [16] men zonder dat geen behoorlijk begrip uit kan krygen. 't Is waar,
 [17] dat wy ons hier in een weinigje van onze vinding hebben moeten dienen:
 [18] maar ver van dat dit de Historie sou konnen bederven, zullen de geenen,
 [19] die maar de minste kennis van de wereldsche zaaken hebben, wel zien,
 [20] dat alle de daaden waarachtig sijn, en dat wy 'er niets van het onze
 [21] hebben bygevoegd dan voor zo veel de materie der galantery betreft.
 [22] Vaart wel, en verwacht in 't kort iets anders van een aangenaamen
 [23] inhoud.

[25] [J. de Préchac]. *Le comte Tékely, Nouvelle historique*. Paris, Claude Barbin,
[26] 1686. BNP Y². 23580.

[28] Avis.

[29] l'Aurois bien pû donner ce Livre sous le nom d'histoire veritable, l'ayant
[30] écrit sur des memoires fort fideles; Cependant comme je voulois y
[31] mêler les amours du Comte Tekely, & qu'on ne sçait jamais bien la
[32] vérité des intrigues amoureuses, je me suis contenté d'en faire une
[33] Nouvelle historique; & bien loin que cela puisse corrompe l'Histoire,
[34] les personnes qui ont la moindre connaissance des affaires du monde,
[35] verront aisement que tous les taits sont veritables, & que je ne me
[36] suis aidé de mon invention que dans les choses qui ont rapport à la
[37] galanterie.

1699 [De vol-geestige werken]

F. de Quevedo y Villegas. *De vol-geestige werken* [...]. Amsterdam, Jan ten Hoorn,
1699. UBA 344 J 13.

Deel 1

Voor-reden.

[1] [...]

[2] Alleenelijk so wil ik u maar recommanderen, dat gy door het lesen
[3] van dit Boek uwe feylen en gebreken, die ons menschen aangeboren
[4] zijn en gestadigh aankleven, so wel moogt leeren kennen, en dat gy
[5] u het beschouw der saaken daar-inne vervat, sodanig te nutte moogt
[6] maaken, dat gy daar mede wijselijk en voorsigtiglijk u voordeel moogt
[7] doen, en datse u als tot een Boeye en Baake mogen verstrekken, om
[8] te vermyden dat gy op de menigvuldige en gevaarlijke klippen van
[9] dese wereld geen schipbreuke lijden, maar hier en hier namaals in de
[10] gewenste Haven van uwe begeerten gelukkig komen moogt.

[11] [...]

Deel 2

Aan den Leeser.

[14] [...]

[15] [...] maar den Leser moet soo dwaas niet sijn, en denken dat dit waarlijk

[16] soo gedroomt ofte gesien is; want soo gy sulke gedachten had, soud
 [17] gy u selfs misleyden, het is niet als loutere versiering en uytvinding
 [18] van gedachten, van den schranderen Spaanjaard Quevedo, die alleen
 [19] maar heeft voor gehad, de gebreken der Menschen onder een Satirische
 [20] boert aan te wysen, gebruykt dit dan Leser, en leest met opmerking,
 [21] mogelijk dat gy er wel yets in vinden sult dat gy op u selven sult
 [22] kunnen toe passen.

1699 [D'openheitige juffrouw]

D'openhertige juffrouw, of d'ontdekte geveinsdheid. - Mutato nomine de te Fabula
 narratnr. Amsterdam, de Weduwe van Gijsbert de Groot, 1699. KBH 32 A 15.

Deel 1

Aan den leezer.

[1] [...]

[2] 'k Zal dan zeggen, om zonder veel omwegen te gebruiken tot de zaak
 [3] te komen, dat ik die geenen bid, die de stijl van dit volgende Werkje
 [4] niet hoogdraavend en deftig genoeg zullen vinden, te gedenken, dat
 [5] dusdanige dingen niet anders zijnde als een verhaal van gemeene zaaken,
 [6] den stijl daar van ook zoo los en zoo natuurlijk moet weezen, als
 [7] of men iemand de zelve zoo voor de vuist hoorde vertellen, en dat
 [8] het een merkelijke fout zoude zijn, indien ze zoo ernstig en deftig
 [9] als die van een History-schryver was. Ten anderen hoop ik datze die
 [10] beleefdheid wel zullen willen hebben voor een Vrouw, die sich nooit
 [11] met schryven gemoeid heeft, en derhalven noch niet recht en weet,
 [12] hoe zy zich daar in behoort te draagen, datze hier en daar de fouten
 [13] wat over 't hoofd zullen zien;

[14] [...]

[15] Soo 'er nu aan d'ander kant eenige Juffertjes sijn, die ik wat te hard
 [16] op hun seer heb getreden, die sullen sich daar mee believeen te troosten,
 [17] dat ik hun naamen versweegen heb, gelijk ik 'er, indien 't my gelust
 [18] had, wel honderd soude hebben kunnen noemen, die sich van ettelijken
 [19] der kunsjes dienen, waar van gy in 't vervolg de beschrijving sult sien.
 [20] Niettemin behoeven se daar over niet seer in my gehouden te sijn;
 [21] want ik sou kwaadwillig genoeg geweest sijn om hun naamen en
 [22] toenaamen hier in te voegen, indien ik niet gevreesd had hun gantsche
 [23] geslacht een onafwisschelijke smet daar mee aan te vryven.

[24] [...]

Deel 2

Aan den leeser.

[29] Toen ick het Eerste Deel van dit Werckje aanvingh te schryven, had
 [30] ick geen andere gedaghte of ick zou met een vel of vijf of zes te
 [31] bekladden al veel hebben kunnen doen, en mogelijk dat ick 't nooit
 [32] ter handt genoomen zoude hebben indien ick geweeten had, dat het
 [33] zoo geweldig aangegroeid soude zijn. Ondertusschen bevond ick in
 [34] 't schrijven, dat ick altijd noch iets vergeeten had te seggen; en dit
 [35] iets baarde gemeenlijck noch weer wat anders; invoegen dat my
 [36] genoodzaakt vond, zoo ick deeze vodderyen tot eenige volkoomendheid
 [37] wilde brengen, mijn besteck tot een veel grooter ruimte te laten
 [38] uitspatten, als ick 't my wel voorgesteldt had. 'k Wil wel bekennen,
 [39] dewijl ick doch in alles openhertigh gaa, dat het mee vry wat moeite
 [40] gekost heeft, als in dit ambacht onervaren zijnde, eer ick zoo veel
 [41] letters op 't papier gebracht heb;
 [42] [...]

1700 [De gevallen van Telemachun]

[F. de Salignac de la Mothe Fénelon]. *De gevallen van Telemachus, soone van Ulysses; of vervolg van het vierde boek der Odyssea van Homerus*. Uit het Fransch vertaalt. Door D. Ghys. Utrecht en Den Haag, Hermannus Ribbius, Adriaan Moetjens, 1700. KBH 187 J 45.

Opdragt aan den Heere Joan Pluimer.

[1] [...]
 [2] De volgeestigheid van het Werk, de uitvinding en aaneenschakeling
 [3] van zaaken, de voortreffelijke *Moralia*, en Zedenlessen daar in vervat,
 [4] de name des Schrijvers, zijnde de Heere *François de Salignac de Fenellon*,
 [5] doemaals *Abt*, en tegenwoordig *Aartsbisschop* en Prinse van *Kamerik*, zoo
 [6] befaamd in de wereld, hebben dit Werk zoo roemruchtig gemaakt,
 [7] dat veel Geleerden geoordeeld hebben nooit heerlijker *Roman* geschreven
 [8] te zijn, en die geen der oude Schrijvers behoeft te wijken.
 [9] [Het werk was bedoeld als leerboek voor de jonge Hertog van
 [10] Bourgondië, leerling van Fénelon. Sommigen zullen vragen waarom
 [11] hij dan een werk vertaald heeft dat gericht was op een jonge prins?]
 [12] Den soodanigen antwoorden wy, dat de Deugd algemeen is, en in

[13] 't bezonder alle menschen raakt; en zoo een Groot Vorst verplicht is
 [14] die te betrachten, de Onderdanen niet minder verbonden zijn die op
 [15] te volgen: behalven dit, zijn de Vroomen zoo weinig, de Booswichten
 [16] zoo menigvuldig, de Voorbeelden zoo verderffelijk en verleidend, dat
 [17] 'er nooit genoeg geseid of geschreven kan werden, om de menschen
 [18] in den loop van dit tijdelijke en korte leven de heerlijke heirbane der
 [19] Deugd te doen inwandelen.

[20] [...]

[21] D. Ghys.

1700 [Reize door de wereld van Deskartes]

[G. Daniel]. *Reize door de wereld van Deskartes, in vier deelen. Daar komen by gedenkschriften, dienende tot de historie der Kartezianery, beide uit het Fransch vertaald.* Rotterdam, Barent Bos, 1700. UBA 2491 H 30.

Berigt voor d'eerste Fransche uitgifte van dit werk gesteld.

[1] [...]

[2] *Algemeene Schets van 't Werk.*

[4] De manier, op welke Luciaan zijn Waaragtige Historie aanvangt, is
 [5] de gemakkelijkste van de heele Wereld. Straks verklaart hy aan zijn
 [6] lezer, dat alles wat hy zal zeggen valsch is: en daar op zijn inbeelding
 [7] den toom vierende werpt hy zonder onderscheid op het papier alle
 [8] zotternyen, die ze hem verschaft. Hier door ontlast men zig van de
 [9] grootste moeite, die in d'opstelling van dusdanige werken is, daar in
 [10] bestaande, dat men in 't vertellen altijd de waarschijnlijkheid behoud;
 [11] een verbintenis die van geen Verhaal-Schrijver kan ontgaan werden.
 [12] Het ongemak, dat in dezen ophef steekt, is, dat men ze geen tweemaal
 [13] kan gebruiken, en dat ze al ten eersten begint versleten te schijnen,
 [14] zoo haast als 'er 't eerste nieuw af is. Het is een vryheid, die 't gemeen
 [15] aan niemand quyt scheld, dan die ze raadzaam vond eerst te gebruiken.
 [16] 't Is een vond, die niemand kan navolgen, zonder voor een uitschrijver
 [17] door te gaan, en een trek des vernufts, die niets meer verwonderlijks
 [18] of bevalligs heeft.

[19] Deze aanmerking, gevoegd by de moeyelijkheid, die men wel kan gissen
 [20] dat ik gehad hebbe om de strenge wet der Waarschijnlijkheid in mijn
 [21] geschiedenis waar te nemen, zal de lezers overtuigen, dat ik meer als
 [22] eens Luciaan die gelukkige vond benijd hebbe, en ik zal 't ook niet

[23] loochenen: maar alleenlijk hier nog byvoegen, dat een tweede Aanmerking
 [24] my wisselijk op een anderen boeg dan deze zou gewend hebben,
 [25] zoo ik 't anders met welvoegzaamheid had kunnen doen. Ik ben een
 [26] Filozoof, en de belijdenis, die ik daar van doe, laat my niet toe zulk
 [27] een gedrag te houden.

[28] Het merk van een Filozoof is altijd, of zig in te beelden altijd, de
 [29] waarheid te zeggen, ten minsten te willen schijnen altijd de zelve te
 [30] zeggen. Uit en vrolijken luim nu daar van af te wyken, en dat quansuis
 [31] in schijn te doen, om te volgen het voorbeeld van den grootsten viand,
 [32] dien de Filozofen ooit gehad hebben, zou by de waardigheid, welke
 [33] ik my tot zeer groote eere rekene, qualijk passen. Dus zoude ik my
 [34] niet gewagt hebben van ooit dergelijk een opzet te maken, en mijne
 [35] lezers, als Luciaan, te verstendigen, dat alles wat ik hen te zeggen
 [36] had valsch was. Ik waarschuwe hen zelfs by dezen, dat ik een geheel
 [37] ander inzicht hebbe, en dat ik voorgeve aan mijn Historie een trek
 [38] van waarheid by te zetten, welke bequaam is de allongeloovigste
 [39] te doen gelooven, dat alles wat ik hier vertelle waar en waaragtig
 [40] is, ten zy daar tegen stond hun vooroordeel, waar meê zy het zullen
 [41] lezen, en 't welk nogtans zal maken, dat, niet jegenstaande alle de
 [42] moeyte, dien ik genomen hebbe om my geloofwaardig te stellen, niemand
 [43] my zal gelooven. Wat 'er van zy, ik wil ook dezen aangaande niet
 [44] al te veel geweld op de geest van mijne lezers doen: en zie daar in
 [45] weinige woorden het inzicht van 't werk.

[46] [...]

1701 [Nieuwe Engelsse minne-handelingen]

Nieuwe Engelsse minne-handelingen. Vertaald door F. de Kaarsgieter. Amsterdam, Willem de Coup, 1701. UBA 1016 G 46.

Noodzaakelyk voorbericht aan den leezer.

[1] Dewyl onder de Nieuwigheden, die men hedendaags met graagheid
 [2] leesd, de Minnehandelingen by de meeste de voorrang hebben, wierd
 [3] ik aangezet om mynen Lands-genoot deze tegenwoordige deelachtig
 [4] te maaken: en door dien het mondeling verhaal van eenige dezer
 [5] Geschiedenissen, zommige behaagden, wierd ik door hen aangenoopt
 [6] alle te vertaalen; de zuivere en zoete taalkunde, de eenvoudige beknopte
 [7] wyze in die voor te stellen gebruykt, en de zonderlinge omstandigheden,
 [8] met andere geschiedenissen, reeds bekend, verschillende, waren vordere

[9] prikkels om my daar toe aan te zetten.

[10] En, onzydige Leezer, ik geloof niet dat gy myne lust veroordeelen,
 [11] noch myn arbeid verwerpen zult, wanneer gy in het leezen let op
 [12] de waarschynelykheid, het natuurlyk begin en eind, de te zamenschaakeling
 [13] der zaak, de aangenaame wisselvalligheid der gevallen, de daar
 [14] uit voortspruytende Zeedelessen, en de verandering van schryfwyze
 [15] na vereis der zaaken.

[16] Wat de waarheid der Geschiedenissen betreft, de Schryver bevestigd
 [17] die in zyne Voorreden, zeggende, die zelf gezien of gehoord, of uit
 [18] aanzienelyke en geloofwaardige lieden verstaan te hebben; in de
 [19] geschiedenissen zelve zal men het vinden, daar hy zulks meend te moeten
 [20] zeggen, also ik my getrouwelyk, zo aan het verhaal als aan de
 [21] schryfwyze, ja zelfs de bewoording gehouden heb, zonder iets van het
 [22] myne daar by te voegen.

[23] Ik vind geen redenen van zekerheid om die meêr te kunnen bevestigen:
 [24] zyn het waarheden, zy zyn opmerkelijk; zyn het verzierselen, zo veel
 [25] te vernuftiger is de vinding; ider behoord 'er dan maar vermaak en
 [26] nut in te zoeken, tot welk een einde de waarheid der Geschiedenissen
 [27] weinig helpt.

[28] [...]

1700-1702 [Schermeschool der huislieden]

[G. van Spaan]. *Schermeschool der huislieden, of het koddige leven der boeren, bestaande in minneryen, vegt- en snywerk*. Door Girolamo Jakomo. Rotterdam, Pieter de Mooy, 1700. Dl. 2: Jakob van Dalen, 1702. IvN foko 90.

Deel 1

Aan de lezers.

[1]

[2] Messieurs, hoedanig dat het snijden en kerven voor dezen (en by
 [3] gelegenheid van tijd nog wel) onder de boeren in zwang gaat, is yder
 [4] genoeg bekend, en dewijl mijn 's wetens nooit iemand het zelve in
 [5] het ligt gebragt heeft, heb ik de moeite genomen om van eenige bataaljes
 [6] een korte schets te geven; dog niet om het zelve te prijzen, maar
 [7] andere daar een afkeer van te doen hebben; als zullende toonen, dat
 [8] 'er altijd meester bove meester is, en dat zulke bohaay-makers en
 [9] windbrekers (welke yder den bek doen snoeren) nog eindelijk haar
 [10] welverdiende loon krijgen. Wil iemand dit werkje voor een Roman

[11] aanzien die kan het doen, voor mijn part, me lust geen tijd, plaats,
 [12] nog personen te noemen: want als ik dat begonde te doen, zoude slagen
 [13] de boodschap zijn. Yder gelooft 'er dan van 't geen dat hem belieft.
 [14] Ten is niet al mis zeide zekere jongen, welke na den hond wierp,
 [15] en raakte zijn stiefmoer: even zoo is 't met dit werkje ook. Veel meer
 [16] woorden den hals te breken, agt ik onnoodig. Lezers neemt (gelijk
 [17] als ik met schrijven gedaan heb) je vermaak, en leert 'er uit, als dat
 [18] niemand wonden (hoewel 't altijd niet vast gaat) zonder oorzaak en
 [19] krijgt; dus mijd, en schout het sny, zuip, en vegtziek kanaalje, 'k zal
 [20] ondertussen verblijven uwen goedgunstigen vriend

[21] Girolamo Jacomo

Deel 2

[22] Aan den lezer.

[23] Messieurs,

[24] Dat dit tweede stukje van 't *Schermschool der Huislieden* in 't ligt komt,
 [25] dat komt door klinkklaar aanraden, of liever door 't pryzen en ophullen
 [26] van 't eerste Deel van zeker Boekdrukker, welke in myn eerste twee
 [27] uitgegeve Voddetjes gansch geen *spekulatie* maakte [...]. De taal die
 [28] hy verder tegen een goed Vriend van my voerde luid *cirkum cirka* als
 [29] volgt:

[30] [...] *ik mein het [werk] in 't kort van buiten te kennen, en myn Jongens 'er*
 [31] *mede in te laten studeren, ik ben wel verzekerd datz' er meer uit zullen leeren*
 [32] *in de tyd van een maand, als by sommige Schoolmeesters in een jaar.*

[33] [...]

[34] Girolamo Jakomo.

1704 [Het koddig en vermakelijk leven van Louwtje van Zevenhuizen]

G. van Spaan. *Het koddig en vermakelijk leven van Louwtje van Zevenhuizem, of het schermschool der huislieden* [...]. Rotterdam, Pieter de Vries, 1704. KBH 30 G 25.

Aan den lezer.

[1] [...]

[2] Of wil je wat koddiger hebben, zo leest het *Scherm-school der Huislieden*,

[3] *of den Lusthof der Boeren* [...]

[4] Het is waar ik heb de laatstgenoemde stukjes onder den naam van

[5] *Girolamo Jakomo*, op 't Duits, *Gerrit Jakobsz*, doen uitgaan, alleenlijk om
 [6] dat ik doe ter tijd mede in dezelve kap stak, te weten, dat ze al te
 [7] sterk doordraafden, maar me oogen zijn nu beter verligt, en daarom
 [8] derf ik nu opentlijk uit zeggen, als dat het mijn eigen werk, en om
 [9] de bovengemelde oorzaak, voor 't grootste gedeelte verdigt of vercierd
 [10] is. [...]

[11] [...]

[12] U gunstige Vrind en ootmoedigen Dienaar

[13] G. van Spaan Jakobszoon.

1708 [Beschryvinge van het magtig koningryk Krinke Kesmes]

H. Smeeks. *Beschryvinge van het magtig koningryk Krinke Kesmes*. [...] Amsterdam, Nicolaas ten Hoorn, 1708. UBA 397 G 27³.

Voor-reeden.

[1] Van wat nut de ontdekkingen der verafgelegene Landen, voor de
 [2] Europeaanse Natien altoos geweest zyn en nog zyn, zal niemand
 [3] onbewust wezen, ten ware hy een afgezonderde kluizenaar was, die
 [4] in de eenzaamheit als buiten de wereld leefde. [...]

[5] [Steeds weer nieuwe pogingen werden ondernomen om nog onbekende
 [6] landen te ontdekken. De speurtochten naar het Zuidland zijn daarvan
 [7] een goed voorbeeld. Maar het werd nooit ontdekt. Een uitgezonden
 [8] schip verging voor de kust van het Zuidland. Een ander schip werd
 [9] gestuurd om de overlevenden te halen: men vond alleen wrakstukken.]
 [10] Zeker jongen van de *Wakende Boey* [het schip dat de overlevenden van
 [11] de eerste expeditie moest halen], zich landwaard in begevende, geraakte
 [12] verdwaald, en van het aan land gegane volk af, die, te vergeefs eenige
 [13] tyd na de Jonge gezogt te hebben, weder zeil gongen. Deze Jongen
 [14] behelpt zich een langen tyd met het gene hy uit het wrak te zamen
 [15] sleepte, levende in eenzaamheit als een Koning zonder onderdanen,
 [16] tot hy eindelyk, door de strand bewoonders van 't Zuitland gevangen
 [17] werd, doch op eene zeldzame wyze de baarblykelyke dood ontkwam,
 [18] en in de vrystad *Talouja El* by den Koning gebragt werd. Hier veste
 [19] hy zyn woning, en onderwees de jeugd als Schoolmeester.

[20] De Heer *de Posos* met een Schip van Panama naar de Flippynze Eilanden
 [21] den steven wendende, werd door hard weer en geweldige stormwinden

[22] tot voor 't *Zuidland* gedreven, en stapte met 24 man te lande, om die
 [23] Landstreek t'ontdekken; 't geen dat hen eindelyk zo wel gelukte, dat
 [24] ze alles ondervonden wat het Eiland, Regering, Volk, Godsdienst,
 [25] Koophandel enz. betreft. By deze gelegenheit vond hy ook de Jongen,
 [26] die van de *Wakende Boey* aan land was gegaan, en nu reeds een man
 [27] op zyn dagen, welke hem de aantekeningen van zyne zeldzame togt
 [28] ter hand stelde.

[29] De Lezer zal in 't vervolg veele zeldzaamheden vinden, welke waarlyk
 [30] niet gering zyn, zo ten aanzien van de goede Politie, de arbeitzaamheit
 [31] des Volks, de Oorlogstogten, 't leven en afhankelykheit der strand
 [32] bewoonders, en zeer veel andere aanmerkenswaardige zaken, doormengt
 [33] met spreuken van derzelver wyzen en geleerde luiden, Hoge Scholen,
 [34] en andere nutte lessen meer, die genoeg zyn om nieusgierige onderzoekers
 [35] gaande te maken; niet tegenstaande de Koning van *Krinke Kesmes*
 [36] als een hoofdwet verboden had, dat hy gene Europiaanse Natien, aan
 [37] zyn Land wil dulden: waar toe dien Vorst zyn byzondere reden schynd
 [38] te hebben.

[39] De schryver heeft ook eenige aantekeningen gemaakt wegens de
 [40] stromen, Havens, Hoofden enz. van 't *Texel-stroom*, met eenige stellingen
 [41] om onze landen voor verder inbreuk van 't water te dekken. Hy heeft
 [42] ook een niet onkundige beschryvinge van de *Scheeps Scheurbuik* gedaan,
 [43] met eenige aanwyzing om die kwaal te kunnen voorkomen enz.

[44] Voor de rest behoefd de Leezer gene hoogdravende styl te verwagten,
 [45] vermits de Schryver meer op de zaak zelf als op eene sierlyke schryfwyze
 [46] gelet heeft; en het den Zeeman meer eigen is zakelykheden voor te
 [47] stellen, dan een opgepronkte taale te gebruiken. Doorleest, merkt op,
 [48] en doet 'er u voordeel mede.

[49] H. Smeeks

[50] Chirurgyn te Zwolle.

1708 [Den vervallen, bedrukte en gefaljeerde salet-jonker]

Den vervallen, bedrukte en gefaljeerde salet-jonker [...]. Amsterdam, Timotheus ten Hoorn, 1708. UBA OK 73-596¹).

Voorreden Aan den Leeser.

[1] [...]

[2] [...] datter somtyds eenige belaggelyke stellinge worden ingevoerd, dat

[3] daalt af en heeft zyn oorspronk van duyzent zoetigheden die onse
 [4] gedagten verweldigen, zo dat het schryven van *Romans* niet anders
 [5] verbeelt als zake die zoude kunnen geschieden, maar niet die geschiet
 [6] zyn, 't is ook geen nadeel voor de Drukkers, want de hedendaegsche
 [7] Jeugt is zodanig besmet, datze liever hondert guldens aan Vise-vase
 [8] wille besteeden, dan vyftig aan zedige en eenvoudige geschrifte [...].

1710 [De wonderlyke gevallen van Apollonius]

De wonderlyke gevallen van Apollonius, van Tyr. Amsterdam, Isaac Trojel, 1710.
 KBH 29 C 9².

Voorreden.

[1] My is niet onbekend dat het menschelyk verstand, van nature verwaand
 [2] en opgeblazen, niet geerne met beuzelingen gepaaid wil zyn; dat het
 [3] de waarheid voor waarheid, en de leugens voor leugens begeert aan
 [4] te nemen; dat d'eige liefde, hoewel zeer onderhevig van haar zelve
 [5] te misleiden, tegen al het gene aankant dat van voornemen is haar
 [6] te bedriegen. Derhalven zal ik niet instaan voor de waarheid van deze
 [7] Geschiedenis, dewelke mogelyk voor degenen, die nog niet tot de agtbare
 [8] en verborgene geheimen van de oudheid zyn toegelaten, verdigt zal
 [9] schynen. Ondertusschen, willen de Geleerden, die men van diergelyke
 [10] stoffen behoorde te laten oordelen, vast stellen dat ze niet twyffelagtig
 [11] is, hoe verciert men dezelve ook zoude agten, wegens de bijzondere
 [12] en niet zeer waarschynelyke daden dieze behelst, en dat Apollonius
 [13] het verhaal van zyn leven en wonderlyke gevallen zelfs heeft beschreven,
 [14] waar van nog eenige in 't Latyn vertaalde Overblyfzelen te vinden
 [15] zyn. Ik heb my daar van als een schriftlyke onderrigting bediend. Ik
 [16] heb deze verscheidene beurtvalligheden, welkers t'zamenvoeging zo
 [17] wispelturig en bewegelyk voorkomt, naar myn best vermogen aan een
 [18] geschakeld.*

[19] Heeft eenig teer en omzigtig Tydrekenaar my iets te verwyten, zo
 [20] geef ik hem tot antwoord, dat ik nergens borg voor blyve. Het zyn
 [21] maar roekeloze harssenen en van weinig oordeel voorzien, die de
 [22] verwerring van die oude tyden tragten t'ontwerren. Zodanige leidsluiden,
 [23] die hen zelve voor onfeilbaar agten, en ons in de duisternis

[24] leiden, moeten voor verdagt gehouden worden. Een weinigje ligtgelovigheids
 [25] brengt dikwils veel genoegen by. Zy zyn te beklagen die
 [26] niets willen geloven, ten ware dat men ontwyffelbare bewyzen van
 [27] 't geene dat men zeyd gereed hadde. Op wat voor een wyze zal men
 [28] 't aanleggen om hem te doen geloven, nademaal onder de schryvers
 [29] van de tyden der Prinsen, wiens Geschiedenisse zy geschreven hebben,
 [30] klaarblykelyke strydigheden gevonden worden.

[31] Een schryver behoort omtrent zynen arbeid iets meer te betragten,
 [32] als alleenlyk den Lezer te behagen, daar hy de ledige en vrugteloze
 [33] nieuwsgierigheid slegts mede kan onderhouden, en onder het uitterlyke,
 [34] dat aangenaam is, leerzame lessen laten invloeyen. Die vindingen,
 [35] dewelke alleen maar schynen te strekken tot zyn vermaak, zyn vernuftige
 [36] listen waar van men zig aardig weet te bedienen, om hem de zedeleer
 [37] met meerder zoetigheid te doen smaken. Men moet het verstand zagties
 [38] strelen, om meester van 't hert te worden, en zig aangenaam maken,
 [39] om tot nut te kunnen strekken.

[40] Deze Geschiedenis scheen my van belang, en bekwaam tot een zedeleer
 [41] te wezen. Men vind 'er een gedurige aan een schakeling van geluk
 [42] en ongeluk in, die ons een schets van 't wisselvallig geluk vertonen.
 [43] De rampen van Apollonius zullen de alder-gelukkigste kunnen doen
 [44] vrezen, en zyne gelukkige uitslagen de alder-ongelukkigste weer hoop
 [45] en moed geven. De ondeugd word 'er gestraft, de deugd vergolden;
 [46] de magt der Goden, de godsdienst, en d'eerbiedigheid die men haar
 [47] schuldig is, zyn 'er ingevoerd. Ik heb getragt myn styl en myne gedagten
 [48] te schikken naar een beroemd voorbeeld, wiens gerugt zo zeer door
 [49] de wereld verspreid, en aldaar met een algemeene goedkeuringe
 [50] ontfangen is geweest. De digtkundige en verbloemde welsprekendheid
 [51] heeft mogelyk al vry veel geholpen om hem in zwang, en in agting
 [52] te brengen. Ik was van gedagten, zonder my by hem te willen vergelyken,
 [53] dat men, zyne voetstappen navolgende, niet van de regte weg konde
 [54] afwyken, en by aldien het bezwaarlyk was hem te agterhalen, het
 [55] egter roemwaardig zoude zyn hem te volgen. Myn pen, mogelijk al
 [56] te vermetel, nam de volle vryheid op zo schone voorbeelden. Ik trad
 [57] met behagen in een loopbaan, die myne neiginge tot de Digtkunst
 [58] vleide. Den Held die op het tapyt komt, verschaft haar een genoegzaam
 [59] uitmuntende stoffe. De zwarigheid van den uitslag weerhiel my niet,
 [60] zy deed myne moed herleven, alles scheen voor mynen iever doenelyk
 [61] te zyn. Ik zag de klippen daar my deze onderneming voor blood
 [62] stelde, en 't gevaar van 'er schipbreuk te leiden onbeschroomd aan.
 [63] Door de bekoorlykheden van zo een treffelyk werk verbeisterd zynde,

[64] stapten ik in korten tyd van 't ontwerp tot de uitvoeringe over; en
 [65] getroffen zynde van de ongelukken, en van de deugden van Apollonius,
 [66] waar ik maar bedagt om zyne naam uit de wangunstige en diepe
 [67] vergetendheid, daar zy zo lang in begraven was, te trekken. Gelukkig,
 [68] indien hy, na zyne schipbreuk op de kusten van Cyrenen, hier geen
 [69] tweede komt te lyden, en indien hy, na zo veel rampen en moeyelykheden,
 [70] weer in de have van Tyr geraakt, met zo veel geluk als de jonge
 [71] zoon van Ulisses in de have Uthacus kwam aan te landen. De styl
 [72] dogt my met de stoffe genoegzaam over een te komen. Dezen aart
 [73] van ongehoorde en wonderlyke geschiedenissen verschillen weinig van
 [74] de hoogdravende Heldendigten, en mogen wel rymeloze Heldendigten
 [75] genaamd worden. De aangename vloeijngen der woorden, en d'edele
 [76] vlugheid der uitdrukkingen, die men gehouden is daar onder te
 [77] vermengen, houden de waardigheid der zelve in stant. Een al te
 [78] verstandige en al te eenparige Onrym, in buitengewone en verwonderlyke
 [79] geschiedenissen, komen koel en laf voor, indien de bystant
 [80] en 't verciersel van de Digtkunst deze flaute niet komt te verkwikken.
 [81] Men moet de vercieringen naar de stoffe, en de taal naar de vercieringen
 [82] schikken. d'Onregelmatigheid, die dikwils gebrekkig is, veranderd in
 [83] een schoonheid, wanneer ze door kunst in 't gebruik gebrogt word.
 [84] Den aandagt van de Lezer, die meermaals een aangename vrede
 [85] verandering bemind, word door d'evenluidendheid uitgemergeld en
 [86] ontzenuwd. Ik zal 'er niet meer van melden, uit vreeze van zelfs tot
 [87] het ongeluk, daar ik van spreek, te vervallen. Het Gemeen, dat zo
 [88] wel een verligte als regtveerdige scheidsman is van de werken die
 [89] men haar laat toekomen, zal 't noodlot van dit tegenwoordige beslissen.
 [90] Ik heb eerbiedigheid voor die uitspraken, die nochtans dikmaals omtrent
 [91] degenen, die voor haar veel moeiten nemen, ondankbaar zyn.

Eindnoten:

- * *Vossius, de vader, stelt dat den druk van die Latynsche Overblyfzelen, welkers handschriften in de vermaarde Boekzaal van Augsburg zyn, door Maro Velsere in 't ligt gegeven is, en Barthius, boek 58 hoofdst. 1. van zyne berispande Verzamelingen, zeyd en geloofd, dat de Vertaalder leefde ten tyden van Cassiodorus, en dat het was Simposius, van dewelke wy verscheidene Latynsche Raadzelen hebben.*

1715 [De gevallen van Telemachus]

F. de Salignac de la Mothe Fénelon. *De gevallen van Telemachus zoone*

van *Ulysses, of vervolg van het vierde boek der Odyssea van Homerus* [...]. Uit het Fransch vertaalt, en van nieuws overgezien. Amsterdam, R. en G. Wetstein, 1715. UBA 607 J 18.

Voorreden aan den lezer.

[1] Toen ik de eerste maal myne oogen op dit werk sloeg, en den naam
 [2] van den Wel-edelen Here *François de Salignac* op des zelfs voorhoofd
 [3] zag pronken, kon ik my niet genoeg verwonderen, dat een geestelijk
 [4] en vorstelijk man, om een konings zoon te onderrechten, zich van
 [5] een *Roman*, gelyk men dit soort van schriften gemeenlyk noemt, bediend
 [6] hadt, en hem niet liever door levende voorbeelden, die de oude en
 [7] nieuwe tydt hem hadt kunnen geven, tot een koning waardige gevoelens
 [8] gebragt hadt; maar myne verwondering veranderde, toen ik my begaf
 [9] om het werk te doorbladeren, wel haast in eene verbaasdheit, over
 [10] het verstandt en oordeel van den Schryver, die, niets vindende dat
 [11] aan zyne inzichten kon voldoen, met veel oordeel zich van deze verdichte
 [12] Gevallen bediend hadt, om zyne wyze grondregelen aan den jongen
 [13] Vorst voor te stellen. Ik twyffel niet, of vele zullen nevens my dat
 [14] bevinden, die de moeite nemen van het werk met oordeel te doorlezen.
 [15] Daarenboven heeft de wereldt reeds door eene algemene toestemming,
 [16] die gebleken is uit de gretigheid, met welke het werk in de Fransche
 [17] tale getrokken is, genoegzaam betuigd, hoe hoog het werk te schatten
 [18] is. In minder dan een jaar zyn 'er meer dan twintig byzondere drukken
 [19] van gemaakt, en verkocht, het welk eene onmogelykheit zou zyn, zo
 [20] de inhoudt aan alle keurige kenners niet voldaan hadt.

[21] Ik heb gezegd, dat de Wel-edele Schryver niets vondt, dat aan zyn
 [22] oogmerk kon voldoen, en dat hy daarom alleen de penne heeft moeten
 [23] opvatten [...]. Maar wat middel om een jong vorst daar [d.w.z. de
 [24] uiteengezette denkbeelden over het koningschap] smaak in te doen
 [25] krygen? Hem die op eene leerkundige wyze, en met schoolsche
 [26] bewysredenen, voor te stellen, zou het regte middel geweest zyn, om
 [27] hem eenen afschrik van de zelve te doen hebben. Hy heeft derhalven
 [28] moeten bedacht zyn op eene andere wyze van voorstellinge; en naardien
 [29] hy wist, dat de gevoelens veel aannemelyker zyn, en beter bevat kunnen
 [30] worden, door die aan personen te hechten, en alzo de algemene stellingen
 [31] tot byzondere te maken, dan door die zonder eenige betrekking te
 [32] overwegen, dacht hem, dat hy zich van die leerwyze moest bedienen,
 [33] van welke wy zien, dat hy zich bediend heeft. Dus heeft die Eerwaarde
 [34] Prelaat zyne gedachten niet alleen bepaalt tot deze schryfwyze, maar

[35] hy heeft ook om verscheide wigtige redenen *Telemachus* tot zynen Heldt
 [36] verkoren; aangemerkt hebbende, dat hy door de reize van die persoon,
 [37] welke in de schriften der ouden aangeroerd wordt, gelegenheit kreeg
 [38] om zynen jongen Vorst te gelyk te onderrechten in de oudste geschiedenissen,
 [39] in de landbeschryving van dien tydt, in welke niemandt,
 [40] die met eenige vrucht de oude Schryvers lezen wil, mag onwetende
 [41] zyn, en in de verdichtselen, welker verstandt een wezentlyk deel der
 [42] geleerdheit en oudheidskunde uitmaakt. Daarenboven wierdt hem dus
 [43] een weg gebaad om, onder het verhalen van verscheide toevallen,
 [44] den vorst de oogen te oopenen, ten opzichte van vele andere zaken,
 [45] die tot de wezentlyke kennisse om wel te regeren zeer noodzakelyk
 [46] zyn, voor hoedanige men kan houden het begunstigen van den koophandel
 [47] en van den landbouw, de kunst om de menschen te leren kennen,
 [48] de byzonderheden van den oorlog, en andere zaken, die overal door
 [49] het werk verspreid zyn.

[50] Nu was alleen noch overig bedacht te zyn op de aaneengeschakelde
 [51] verhandeling, en op den schryfstyl. Ieder, die eenige ervarenheit of
 [52] smaak heeft in de werken van het oordeel en verstandt, zal ten eerste
 [53] moeten toestaan, dat in deze beide de dichters dienden gevolgd te
 [54] worden, en wel de zulke, die heldendichten geschreven hadden, naardien
 [55] de personen, van welke de Hoogedele Schryver zich stondt te bedienen,
 [56] zulke helden waren, als in de schriften der dichteren ingevoerd worden,
 [57] en de bewoording in alle delen met de personen, uit welcher mondt
 [58] zy voortkomen, moeten over een stemmen.

[59] Aangaande de aaneengeschakelde verhandeling, is het buiten eenige
 [60] twyffel, dat de Schryver best zyn werk aanvang in het midden van
 [61] de geschiedenis, volgende daar in zyne twee grote voorgangeren
 [62] *Homerus* en *Virgilius*, welker eerste zyne Ilias aanvangt met het tiende
 [63] jaar van den Trojaanschen oorlog, gelyk de tweede met het zevende
 [64] jaar na het omzwerven van Eneas zyne Eneïs begint. Onze Schryver
 [65] vervat in zyn werk den ganschen tocht van *Telemachus*; te rekenen
 [66] van den tydt, op welke dat hy uit *Ithaca* vertrok, tot zyne wederkomst
 [67] aldaar; doch volgens de wetten der dichteren vangt hy in het mitte
 [68] aan, en doedt *Telemachus* aan *Calypso* verhalen, het geen aan de gansche
 [69] aaneenschakeling der geschiedenis ontbreekt.

[70] Wanneer men de schikking en styl dus overwogen heeft, mag men
 [71] met recht het gansche werk een heldendicht noemen, aan welke niets
 [72] ontbreekt, dan dat de bewoording niet op maat gesteld is, welke, naar
 [73] het gevoelen sommiger geleerde mannen, minst wezentlyk is van alle
 [74] de delen, die een heldendicht te zamen stellen.

[75] De spreekwyzen hebben wy gezien, dat naar de wyze der dichteren
 [76] geschikt zyn, en wy zouden zelf niet veel moeite hebben, om byzondere
 [77] navolgingen uit *Homerus* en *Virgilius*, zo wel in de handeling als
 [78] bewoording, aan te tonen, maar wy willen ons zo verre niet inlaten,
 [79] om uwe lust tot het werk zelf niet langer op te houden, dan ten eene
 [80] male noodzakelyk is.

[81] [...]

[82] Zommige Franschen menen, dat dit werk onnavolglyk is, en dat men
 [83] niet kan hopen, dat 'er ooit iets diergelyx zal voortgebracht worden;
 [84] maar schoon wy voor het werk zo veel achting hebben, en misschien
 [85] meer, dan zy, zo kunnen wy dit nochtans niet toestaan, en geloven
 [86] veel eer, dat het eene mogelyke en prysselyke zake zou zyn, dat iemandt
 [87] in het burgerlyke betrachtte, hetgeen onze Schryver in het koninklyke
 [88] gedaan heeft. De Engelschen hebben dus hunnen *Euphyes*, die in onzen
 [89] taal overgezet is, maar niet veel ingang gevonden heeft, waar van
 [90] de redenen niet zwaar te gissen zyn. Daar zyn immers verscheide brave
 [91] boeken, die van de beschaafdheit der zeden, en van de aardigheid in
 [92] ommegang, die zo aangenaam is onder de menschen, handelen. Indien
 [93] nu een bekwaam man zich een persoon voorstelde, dien hy in omstandigheden
 [94] bragt van al het geen een eerlyk man doen moet, om
 [95] zich aangenaam te maken, te oeffenen, en zyne gronden vestigde op
 [96] de ware deugt, en op het inzicht van iemandt te gelyk omzichtig en
 [97] vroom te maken, twyffel ik niet, of zo een werk zou in het algemeen
 [98] tot het beschaven der zeden van grote nuttheit zyn: te meer zo daar
 [99] voorbeelden by gevoegd wierden van onheilen, die andere zich door
 [100] hun kwaad gedrag op den hals halen.

1721-1722 [Het leven en de wonderbare gevallen van Robinson Crusoe]

[D. Defoe]. *Het leven en de wonderbaare gevallen van Robinson Crusoe* [...].
 Amsterdam, Janssoons van Waesberge, 1721-22. UBA 2394 G 28-30.

Deel 1

De vertaalder tot den leezer.

[1] Niemand, die de overzetting van dit Boek te lezen komt, zal zig zyne
 [2] moeite te beklagen, veel minder verwonderd zyn, dat het zelve in
 [3] Engeland met zoo veel toejuiching ontfangen is, en zoo veel ingang
 [4] gevonden heeft, dat daar van in korten tyd een byna ongelooflyk getal

[5] Exemplaaren aan de man geholpen zyn, zynde het zelve reets voor
 [6] de vierde maal ter Drukpers gebragt. Indien ooit eenige Historie, van
 [7] de Gevallen die een bijzonder Mensch in deze Wereld gehad heeft,
 [8] waardig geoordeeld is, in 't ligt gegeven, en in andere Taalen overgebragt
 [9] te worden, zoo is het na ons gevoelen deze, en het is uit die oorzaak,
 [10] dat de Uitgevers, op het voorbeeld van anderen, die dit Boek ook
 [11] in hunne spraaken hebben in 't ligt gegeven, zig niet lang beraaden
 [12] hebben, om het in 't Nederduitsch te doen vertaalen, en wereldkundig
 [13] te maaken, zig verzekerd houdende, dat zy hier mede aan het gemeen
 [14] geen ondiens zullen doen. Men zal hier niet vinden een bar dag-register
 [15] van een Zeeman, die van Winden, Stormen, Stroomen, Gronden, Baajen,
 [16] Opdoeningen van Landen, en andere zaaken tot de zeevaart behoorende
 [17] spreekt, maar een aaneenschakeling van Wonderen, die deze Man
 [18] overgekomen zyn, en het begrip van 't menschelyke verstand byna
 [19] te boven gaan; want wy gelooven naauwelyks, dat het Leven van een
 [20] Mensch alleen bekwaam is, om aan grooter veranderingen onderworpen
 [21] te zyn, en een iegelyk, die eenige aanmerkingen over het menschelyk
 [22] vernuft gemaakt heeft, zal gaarn toestaan, dat wy ons het meest door
 [23] veranderingen, en zeldzaame zaaken laten bekooren.

[24] De Historie is geschreven met eene eenvoudige zedigheid, en opregtheit,
 [25] en de Autheur heeft niet verzuimd om van alle zyne uitkomsten een
 [26] Godvrugtig gebruik te maaken, en die toe te passen op sodanige saaken,
 [27] als verstandige Menschen gewoon zyn te doen, te weten, door hun
 [28] voorbeeld anderen te onderrigten, en de Eer, en Wysheit der Voorsienigheid
 [29] in alle de veranderingen van onse omstandigheden, hoe die
 [30] ook mogen zyn, te rechtvaardigen.

[31] Men sal hier sien, hoe een Jongeling, die zig al vroeg de gehoorszaamheit
 [32] syner Ouders onttrokken, hunne heilsaame Raad veragt, en sig aan
 [33] een ongebonden leven had over gegeven, niet dan door ongelukken
 [34] tot de waare kennis van God gekomen is, dat de nood, de uitvindster
 [35] van alle konsten, hem, na dat hy twee-maalen Schipbreuk had geleden,
 [36] en eens by de Zaalesche rovers was gevangen geweest, op zyn aankomst
 [37] op een onbewoond Eiland, allerhande Ambagten heeft doen leeren,
 [38] die hy nooit te vooren gezien had. Hy had van zyne jeugd af by de
 [39] Zee gezworven, en behalven die der Zeevaart geen kennis van eenige
 [40] andere zaaken. Niet te min moest hy zoo om voor zyn levens onderhoud,
 [41] als voor zyn eigen zekerheit zorg te draagen, een Scheeps, en Huis-Timmerman,
 [42] Metzelaar, Potte-bakker, Mandemaaker, Boer, Bakker,
 [43] Kok, en een Tuinier worden, alle welke Ambagten, en meer anderen
 [44] hy, zoo goed hy konde, heeft moeten oeffenen.

[45] De Uitgevers dezer overzetting (gelyk de Drukker van het Origineel
 [46] in 't Engels reets voor afgedaan heeft) verzekeren den Lezer, dat zy
 [47] aan hem een waare Historie, en geen verdigte Roman overleveren,
 [48] latende voor het overige aan een ieder zyne vryheit, om daar over
 [49] na zyn welgevallen te oordeelen; Al het geen men tot bewys hiervan
 [50] kan bybrengen, is, dat in dezelve geene onwaarschynelykheden, nog
 [51] tegenstrydigheden gevonden worden; zynde dit werk niet alleen een
 [52] opregt verhaal van verscheide ontmoetingen van onzen Autheur, maar
 [53] ook een beschryving van de bewegingen zyner hertstogten, en de
 [54] Lydingen zyner ziel; die met malkanderen soo wel overeen komen,
 [55] dat een Lezer van oordeel, aanstonds begrypen zal, dat het voor iemand,
 [56] die zig in dezelfde omstandigheden bevind, onmogelyk is, zig van
 [57] zodanige bewegingen te ontdoen.

[58] Het is een zeer moejelyke zaak, om op een natuurlyke, en klare manier
 [59] de verschillende gesteltenissen van 't hert te konnen uitdrukken, indien
 [60] men die niet by zyne eige gevoelens wil afmeten; doch wy willen
 [61] egter niet stellen, dat het onmogelyk is, alzoo de konst, en de kragt
 [62] van inbeelding, ons deze verborgentheit byna konnen doen begrypen.
 [63] Men zoude den Schryver dezer Historie groot ongelyk doen, met hem
 [64] verdagt te houden, dat hy bekwaam, en schrander genoeg geweest
 [65] is, om ons zoo regelregt te misleiden. Hy is niets minder dan een
 [66] geleerd Man; en het blykt in tegendeel zeer klaar, dat deze arme Zeezwerwer
 [67] groote moeite gehad heeft, om zyne denkbeelden, die hy komt
 [68] te beschryven, aan zyne Lezers te doen verstaan: Zyn styl van schryven
 [69] is eenigzints belemmert met herhaalingen, die Mannen van een verhevener
 [70] Geest, altoos tragten te myden; en is plaats van aanmerkingen,
 [71] deeld hy ons dikwils zeer ruuwe Gevoelens mede, die egter door een
 [72] schranderder vernuft beschaafd zynde, voor verstandige, en regtmatige
 [73] overdenkingen konnen aangenomen worden. Zyne uitdrukkingen zyn
 [74] zomtyds hart, en van die cierlykheit, en order ontbloot, die Menschen
 [75] van Letteren, en die met deftige Mannen omgang gehad hebben, in
 [76] hunne Schriften altoos in agt nemen.

[77] Wy moeten bekennen, dat 'er zeer veel oordeel uit blinkt, in al het
 [78] geen onze Avanturier tot zyne behoudenis, en om hem zyn eenzaam
 [79] leven zoo min verdrietig, als 't mogelyk was te maaken, gedaan heeft.
 [80] Maar men zoude den Schryver verongelyken, indien men hier uit wilde
 [81] besluiten, dat hy noodzaakelyk een bekwaam Man moet geweest zyn.
 [82] Het is een iegelyk bekend, tot welke uitersten het Menschelyk vernuft
 [83] door nood kan gebragt worden, en wy weeten zelfs dat de onredelyke
 [84] Dieren voortreffelyke Werkmeesters zyn, om zig het geen zy tot hunne

[85] behoudenis, en gemak nodig hebben, te verzorgen.

[86] Niettemin moet de Leser dese Historie, om het gebrek van Geest, en
 [87] d'eenvoudige styl, die hy daar in vind, niet verwerpen, zy is 'er des
 [88] te beter om; alsoo de opregtheid in een diergelyke verhaal oneindig
 [89] meer dan de schrandereit te waardeeren is, door welke waare
 [90] geschiedenissen seer dikwils met verdigtselen worden opgeschikt.

[91] Niettegenstaande dit alles, ontbreken 'er geen Menschen die waanen
 [92] durven, dat hier iets kwaads, en met de Christelyke Godsdienst strydende
 [93] verborgen legt, en de Wereld poogen diets te maaken, dat dit verhaal
 [94] eene verdigte Historie als die der *Severambes* is. Maar kan 'er wel
 [95] ongerymder, of onregtvaardiger vonnis uitgesproken worden? Niets
 [96] blykt klaarder, dan dat de arme Robinson Crusoe een regtzinnig gevoelen
 [97] gehad heeft, en altoos een goed Protestant in zyn hart geweest is,
 [98] al schoon hy uit nood in *Brazilien* van de *Roomsche* Godsdienst belydenis
 [99] heeft moeten doen: Hiervan overtuigd hy ons, door zyne gedurige
 [100] aanmerkingen, om de Goddelyke Voorzienigheid in haare gehele Regering
 [101] ten opzigte van de Menschen te regtvaardigen, en men mag
 [102] met groote reden zeggen, dat zyn geduld in alle zyn ongelukken, aan
 [103] welken hy genoodzaakt geweest is zig te onderwerpen, wel voor een
 [104] Spiegel aan andere ongelukkigen kan verstrekken.

[105] Indien zyn oogmerk geweest was, eenig verborgen fenyn in zyne levens
 [106] beschryving te zaejen, had hy daar toe schoone gelegenheit gehad, terwyl
 [107] hy een Wilde van de vaste Kust aan hem onderdaanig gemaakt hebbende,
 [108] zyne kragten inspande, om in de ziel van dien Barbaar de eerste
 [109] beginzelen eener redelyke Godsdienst te prenten. Het was immers in
 [110] zyn magt, om aan dezen Heiden alle zwarigheden voor te stellen, die
 [111] hy oordeelde, dat hem zouden kunnen verlegen maaken; maar seer
 [112] verre daar van, heeft hy hem op alles seer eenvoudig geantwoord,
 [113] en hem van de voornaamste Leerstukken van ons Geloof met groote
 [114] opregtheid onderrigt. En zoo het waar mogt zyn, dat hy op d'eene
 [115] of de andere vraag van deze Heyden omtrent het Goddelyke Wezen,
 [116] en de magt des Duivels mogt verlegen geweest zyn, of deselve flauw
 [117] beantwoord heeft, zulks moet men aan het gemeene denkbeeld toeschryven,
 [118] 't welk dese Man van den kwaaden Geest heeft gehad, en
 [119] aan zyne onervarentheit in de Gods-geleerdheit: ten minsten is dit stuk
 [120] niet wigtig genoeg, om iemand of zyne werken met een swarte streep
 [121] door te haalen, en een kwaade naam te geven.

[122] Ziet daar Leser, al het geen wy ten opzigte van het werk zelfs te
 [123] zeggen hebben, wordende het vervolg op de beloften van den Schryver
 [124] met groot verlangen te gemoet gezien, wy zullen hier alleen byvoegen,

[125] dat wanneer 'er van Mylen gesproken word, men alleen *Engelsche*, en
[126] geene anderen verstaan moet.

[127] Wat de Vertaaling belangd, wy hebben liever de eenvoudige styl van
[128] den Schryver willen opvolgen, dan daar in groote veranderingen maaken,
[129] en van het Boek in 't geheel, alleen daar van het wezentlykste in
[130] 't ligt te geven. Het is waar, dat wy de kromme *Engelsche* woorden
[131] die de Wilde-Man in 't begin sprak, toen hem zyn Meester spreken
[132] leerde, en in zig zelve aardig zyn, niet altoos in krom *Nederduitsch*
[133] hebben overgebracht, om redenen, dat wy nooit krom maar wel goed
[134] *Nederduitsch*, geleerd hebben; ook is dit een zaak van zoo weinig belang,
[135] dat wy hoopen, dat zig niemand daaraan stooten zal. Voor het overige
[136] verzekeren wy alle getrouwheit gebruikt, duidelyk, en klaar geschreven,
[137] en de regte zin getroffen te hebben, sonder ons egter aan de eige
[138] woorden van den Schryver te binden.

Deel 2

[150] Voorreden van den Engelschen uitgever, aan den lezer.

[151] [...]

[152] Alle de ondernemingen van nydige Menschen, om deze Gevallen tegen
[153] te spreken, en de zelve voor Verdichtzelen uyt te kryten, met de
[154] dwalingen in de Geographie te onderzoeken, en de onovereenkomsten
[155] in het verhaal, benevens de tegenstrydigheden der voorvallen, hebben
[156] niet anders veroorzaakt, als bewyzen, zoo van 'er onmacht, als
[157] quaadaardigheid.

[158] De welgeschiktheid van ieder voorval, en de Godvruchtige en nuttige
[159] gevolgen, uyt yder getrokken, zyn als zoo veele getuigen, voor het
[160] goedt oogmerk, om dit Vervolg in het openbaar te doen verschynen,
[161] en zullen het ook wettigen, tegens alle die geene, die het eene
[162] Verzierringe, of Fabuleuze Historie willen noemen.

[163] [...]

1728 [De gevallen van Cyrus]

A.M. de Ramsay. *De gevallen van Cyrus. Nevens eene redenvoeringe over de Verdichtzelkunde*. Den Haag, Robertus Viejou, 1728. UBA 1180 G 51,52.

Voorreden.

[1] *Xenophon* heeft in zyne *Cyropaedia* geen gewag gemaekt van al 't geene

[2] *Cyrus* is overgekomen zedert zyn sestiende, tot zyn veertigste jaer.
 [3] Ik hebbe my van het stilswygen der Oudtheid wegens de jeugt van
 [4] dien Prins bedient, om hem te doen reizen, en het verhael zyner gevallen
 [5] geeft my gelegenheid aen de handt, om af te maelen den *Godtsdienst*,
 [6] de *Zeeden*, en de *Staetkunde* van alle de Landen daer hy doortrekt, zo
 [7] wel als de voornaemste *Staetsveranderingen* die ten zynen tyde in Egypten,
 [8] In Griekenlandt, te Tyrus, en te Babylon geschiedt zyn.

[9] Men zal zien uit de Redenvoeringe, die aen het einde van dit Werk
 [10] gevonden wordt, dat ik aen de Ouden ten opzichte van den *Godtsdienst*
 [11] niets hebbe toegeschreven, 't welk niet uitdrukkelyk bekrachtigt wordt,
 [12] uit hunne Poëten niet alleen, maer ook uit hunne Filosofen.

[13] Ik ben zo weinig als my mogelyk was, van de allernauwkeurigste
 [14] Tydtrekeninge afgeweeken. De Heer *Freret*, Lidt van de Academie der
 [15] Opschriften, heeft my eenen brief laeten toekomen, waer in hy die
 [16] stoffe behandelt met zulk eene klaerheid en nettigheid, dat ik daer
 [17] toe niet lichtelyk zou kunnen geraken. Men zal dien brief in het tweede
 [18] Deel ontmoeten.

[19] De eenigste vryheidt, die ik my hebbe aengematigt, is dat ik in den
 [20] loop myner Historische beschryvinge de merktekenen van persoonen
 [21] en zaeken hebbe ingevoert, om myn verhael leerzamer en aenlokkelyker
 [22] te maeken.

[23] Wat den styl belangt, ik hebbe liever den trant der *Historieschryveren*,
 [24] dan die der *Dichteren* willen navolgen. Ik vindt my onbekwaem om
 [25] de schoonheden der *Grieksche* en *Latynsche* Poëzye in myn Werk te
 [26] doen uitblinken. Men zoude eene ydele en zelf vermetele poginge doen,
 [27] wanneer men hier in den *Autheur* van *Telemachus* zou willen nastreeven.

1730 [Het leven der tover-godinnen]

[M.C. la Mothe, gravin d'Aulnoy]. *Het leven der tover-godinnen, zynde een verhaal van zonderlinge, vreemde en zeer wonderlyke gevallen, vol van zinryke zedelessen en leerzame spreuken*. [...] Rotterdam, Jan Daniel Beman, 1730. UBA 677 H 100.

Aan den lezer.

[1] Zie hier, Lezer, 't leven en bedryf van eenige *Tover-godinnen*, ten dienste
 [2] der liefhebbers van zedige snakeryen, en inzonderheid van de weetgierige
 [3] jeugd zeer geestig en aardig beschreven, omze op eene vermakelyke
 [4] wyze aan te sporen tot 't lezen van goede boeken; ook voornaamlyk,

[5] om hen te doen bezeffen, watze te wagten hebben, die de deugd najagen,
 [6] en wat 't lot is van zodanige, die hun leven anders aanleggen. Men
 [7] zal hierin ontdekken vele nooit gehoorde, zonderlinge, vreemde en
 [8] zeer verbazende gevallen van deze *Tover-godinnen*, hoe zy de deugdbeminnars
 [9] de behulpzame hand geboden, en andere gestraft hebben;
 [10] mitsgaders op hoe wonderbare en boven-natuurlyke wyze zy hen uit
 [11] de allergrootste gevaren, waarin zy sich zomtyds bevonden, hebben
 [12] gered, met hen uit de handen hunner vyanden te rukken, als het byna
 [13] onmogelyk scheen.

[14] [...]

[15] [...]door 't lezen van diergelyke gevallen krygt men een recht begrip
 [16] van de deugd, en men leert, wat wellevtheid is; en indien de jonge
 [17] luiden zich wat naarstiger tot lezen begaven, ze zouden zomtyds zoo
 [18] verlegen niet zyn met hunnen tyd, waar uit niets goeds voortkomt,
 [19] zynde 't spreekwoord niet vergeefs, dat *een lui mensch een duivels oorkussen*
 [20] is, en men zou zoo veel straatslypers niet zien.

[21] Men leert in diergelyke boeken gene boosheid of guitery; ze zyn enkelyk
 [22] gestoffeert met verheve heerlyke gedachten, en uitmuntende voorbeelden;
 [23] men ziet telkens de misdaad gestraft en de deugd beloont; ja men
 [24] kan zeggen, dat 't lezen van boeken van deze natuur in een zeker
 [25] opzicht beter is voor de jeugd, dan 't doorbladeren van geschiedenissen,
 [26] doordien de geschiedenis ganschelyk aan de waarheid onderheven,
 [27] zomtyds aanstotelyke zedeloze dingen vertoon; de geschiedenis schildert
 [28] de menschen, zoo alsze zyn, beschryvende derzelver daden en bedryven,
 [29] 't zy verfoeijelyk of pryswaardig, deze boeken daarentegen doen de
 [30] voorwerpen ten tonele verschynen, zoo alsze behoorden te zyn, en
 [31] schynen de lezers een prikkel te verstrekken, om de volmaaktheid na
 [32] te streven; ten minsten men zal overtuigt zyn, datze een recht denkbeeld
 [33] van de werreld geven, en juist leren spreken.

[34] [...]

[35] De gene, die zich verledigen, tot het lezen van deze boeken, zullen
 [36] niet licht schipbreuk lyden, waaraan hare glibberige jeugd zoo zeer
 [37] blootgesteld is. Ze zullen die minnelyke bedriegers schaamrood maken,
 [38] en henzelven in de strikken doen vallen, dieze voor haar gespannen
 [39] hebben. [...]

[40] Om ook iets van den oorspronk der verdichte geschiedenissen te zeggen;
 [41] 't gansche oogmerk van dezelve is, om op eene aangename wyze de
 [42] degelykheid der spreekwoorden aan te tonen. Onze voorouders, die
 [43] geestryk waren in hunne eenvoudigheid, bespeurende, dat zelfs de
 [44] zinrykste grondspreuken, waarna wy onzen handel en wandel behoren

[45] te schoeien, verkeerde denkbeelden geven, als menze gansch naakt in
 [46] de werreld zend, hebben dezelve om zoo te spreken, gekleed, en onder
 [47] versieringen doen verschynen; ze lieten dezelve invloeien in vertellingjes,
 [48] welke wy verzonnen, of in 't verhaal van eenige geschiedenissen, dieze
 [49] zoo veel mogelyk daarmede opschikten. En doordien diergelyke vertellingen
 [50] enkelyk strekten ter onderwyzinge van de jeugd, en niets
 [51] zoo een levendigen indruk op 't gemoed maakt, dan onbegrypelyke
 [52] verwonderenswaardige gevallen, zoo zyn ze daar ontrent niet karig
 [53] geweest; men vindze overvloedig in hunne fabelen. Ondertusschen is
 [54] hun oogmerk in alle delen pryslyk, want niets is zoo bequaam, een
 [55] juist denkbeeld te geven, dan 't met een goede voorraad van zinryke
 [56] zedelessen te voorzien, en niets is bequamer, de jeugd dezelve te leren,
 [57] dan haar aan te tonen 't geluk of ongeluk der genen, die deze zetregels
 [58] van 's menschen leven gade geslagen of veracht hebben.

[59] Zeker geleerde zegt in zyn vertoog over den oorsprong van de verdichte
 [60] geschiedenissen, dat de *Troubadours* de eerste schryvers van dezelve
 [61] geweest zyn. Deze naam is Provençaal, en betekent *Trouveurs* of *Inventeurs*,
 [62] uitvinders of verzierders van spreukjes. Wat hiervan zy, de *Troubadours*
 [63] zyn de schryvers van de vertellingjes, waarvan wy gesproken hebben;
 [64] ze waren menschen van verstand; *Provence* had 'er in dien tyd meer,
 [65] dan 't overige deel van *Vrankryk*, en dit landschap verschaft 'er
 [66] jegenswoordig nog veel. Ze stoffeerden hunne vertellingen met verbazende
 [67] dingen van *Tovergodinnen* en *Euniers*. En doordien die trant van
 [68] schryven byzonder na den smaak van dien tyd was, wierden de *Troubadours*
 [69] alomme bemint; ze zochten hunnen vertellingjes by luiden van aanzien,
 [70] alsze zich op hunne landgoederen bevonden, aan den man te brengen,
 [71] en betoverden alle de gene, die hen hoorden. Hunne naam wierd in
 [72] een korten tyd zoo vermaard, dat men de vermakelykheden van koningen
 [73] of prinsen niet volmaakt oordeelde, als men niet eenige van deze
 [74] verwonderenswaardige vertellingen gehoord had.

[75] Ondertusschen zagen deze geestryke *Troubadours* zich eindelyk hier
 [76] ontrent ondermynt en den loef afgestoken; voor hen had men van gene
 [77] verdichte geschiedenissen gehoord; men zag 'er van alle kanten in 't
 [78] licht komen, en van tyd tot tyd zyn diergelyke werkjes zoo heerlyk
 [79] doorwrocht, en tot dien trap van volmaaktheid gestegen, (tot welken
 [80] top *Madelle de Scudery* en *Madelle Des-Houliers* dezelve voornaamlyk gebragt
 [81] hebben) dat de nakomelingen nevens ons zullen bekennen, datze met
 [82] alle mogelyke sierlykheid en oordeel geschreven zyn.

[83] Niettegenstaande deze voortgang der verdichte geschiedenissen, heeft
 [84] nogtans de overlevering voor de roest des tyds bewaart de vertellingen

[85] van de *Troubadours*, en wylze doorgaans opgeschikt zyn met wonderlyke
 [86] gevallen, en voortreffelyke zedelessen, hebben de grootmoeders en
 [87] opzienderessen dezelve aan de kinderen verhaalt, om hen een haat in
 [88] te boezemen tegen ondeugd en liefde tot deugd. Deze vertellingen
 [89] hebben ze nergens anders toe gebruikt.

[90] [...]

1730 [De doorluchtige minnaressen]

[R. de Challes]. *De doorluchtige minnaressen. Waarachtige geschiedenissen.* [...] Uit het Fransch vertaalt. Amsterdam, Hermanus Uytwerf, 1730. UBA 526 B 26.

Voorreden van den schryver.

[1] Ik maak den nieuwsgierigen, die de naamen van de persoonen, wier
 [2] minneryen ik beschryf, zullen zoeken te ontdekken, bekend dat zy
 [3] vruchtelloozen arbeid zullen doen, en dat ik zelf niet weet wie zy
 [4] zyn, of wie zy geweest zyn; dewyl ik mynen Leezer niet anders geef
 [5] als eenige historien die ik op verscheide tyden heb hooren vertellen,
 [6] en in myne snipperuuren opgeschreven heb.

[7] Wat hunne naamen betreft, ik heb geoordeelt hun Fransche naamen
 [8] te moeten geeven, om dat het in der daadt Fransche zyn wier mingevalen
 [9] ik hier in het licht geef.

[10] Hoewel ik het toneel van alle Geschiedenissen te Parys stel, zyn zy
 [11] niet alle te Parys gebeurt, de Provincien hebben 'er my een goedt
 [12] deel van verschaft.

[13] Bynaa alle Romans hebben geen ander oogmerk als dat zy willen toonen,
 [14] dat de deugd altoos vervolgt wordt, maar dat zy eindelyk over alle
 [15] haare vyanden triomfeert. Myn Roman of myne Geschiedenissen, zoo
 [16] als men ze zal willen noemen, bedoelen een natuurlyker en zelf
 [17] Christelyker Zedenleer; dewyl men 'er door zekere voorvallen, door
 [18] waarlyk gebeurde zaaken, een gedeelte van den dagelykschen ommeegang
 [19] des leevens in afgemaalt ziet.

[20] [...]

[21] Zie daar, naar myne gedachten, een groot gedeelte der ontmoetingen
 [22] en der voorvallen, die men gewoonlyk in de waereldt heeft; en de
 [23] Zedenleer, die men 'er uit haalen kan, is zoo veel te duidelyker, om
 [24] dat zy op waarlyk gebeurde zaaken gegrondt is.

[25] De Vaerzen van den stervenden Du Puis; de Brieven van zyne dochter,

[26] die van Mevrouw de Terny, en die van Silvia zyn niet van myne
 [27] uitvinding, en komen in der daadt van zelfde menschen wier mingevalen
 [28] ik verhaal.

[29] Men zal in deeze geschiedenissen geen alverwinnende dapperheit zien;
 [30] geen verwonderenswaardige voorvallen; geene verbaazende ontmoetingen,
 [31] om dat alles waar zynde, alles niet anders dan natuurlyk kan
 [32] weezen. Ik heb my vergenoegt de waarheit eenvoudig te verhaalen;
 [33] indien ik gewilt had, zou ik myn werk met veele verdichte avonturen
 [34] hebben kunnen opschikken; maar ik heb niets willen zeggen dan het
 [35] gene zuiver en oprecht waar was. Indien 'er echter iets in is dat
 [36] fabelachtig schynt, zal het de wanhopige daadt zyn van *Du Puis*, die
 [37] zich doorsteekt in de kamer van *Mevrouw De Londé*; echter heb ik dit
 [38] geval niet willen verzwynen, om dat het waar is.

[39] Men zal hier ook geene opgewarmde kost vinden; niets dat men uit
 [40] andere boeken heeft gehaalt. Alle deeze gevallen zyn nieuw, en zien
 [41] nu voor de eerste maal het licht: ik weet ten minsten niet dat zy
 [42] ergens anders te vinden zyn.

[43] [...]

[44] Alles wat ik noch te zeggen heb, is dat het begin van myne Historien,
 [45] geduurende zes of zeven bladzyden, wat verwart is, maar deeze
 [46] verwarring redt zich in 't vervolg. Ik heb het eerste denkbeeldt, dat
 [47] my in den zin geschooten is, gevolgt, om myne Historien aan een
 [48] te schakelen, zonder de orde der Romannen waar te neemen; maar
 [49] de duisterheit die 'er uit voorkomt, is niet weezendlyk, en heeft niets
 [50] gemeen met de Vertellingen zelfs, die zonder de minste duisterheit
 [51] of verwarring zyn.

[52] [...]

1732 [Merkwaardige aantekeningen]

[A.F. Prévost d'Exiles]. *Merkwaardige aantekeningen, en zonderlinge gevallen, van eenen voornamen heer die zich van de waereld heeft afgezondert*. Uit het Fransch vertaalt. Amsterdam, z.u., 1732. UBA OK 73 343-345.

Deel 5

Brief Van den uitgever, Aan de Heeren van de Compagnie der Boekverkopers te Amsteldam.

[1] Myne Heeren.

[2] Het overlyden des Markgraafs van ....., het doorluchtig onderwerp dezer

[3] Gedenkschriften, verschaft my de vryheit om dit laatste Gedeelte daar

[4] van in 't licht te geven. Hy heeft het onder zich verborgen gehouden

[5] tot zynen dood toe, of zo het zomtyds al eens ten voorschyn is gekomen,

[6] is het slechts voor eene korte poos geweest, om 't aan zyne allerbeste

[7] vrienden te vertonen. Ik had de eer van mede onder dit getal te zyn.

[8] [...]

[9] D'Exiles

Deel 7

Voor-berecht Van den schryver.

[14] Schoon ik de Gevallen van den ongelukkigen Ridder des Grioux in

[15] myne Gedenkschriften wel had konnen voegen, heb ik echter geoordeelt,

[16] dat, vermits dezelve gene noodzakelyke overeenkomst nog zamenbinding

[17] daar mede hebben, de Lezer veel meer genoeg zou vinden die Gevallen

[18] alhier in een byzonder Deeltje te lezen.

[19] [...]

[20] Men zal hierin 't gedrag van den Ridder des Grioux een levendig

[21] voorbeeld van 't geweld der hartstochten zien. Ik heb hier eenen blinden

[22] jongen Heer af te schilderen, die zyn geluk verzaakt, om zich

[23] moedwilliglyk in de uiterste rampen te storten; die, schoon hy met

[24] alle voortreflyke begaaftheden geboren was, liever een zwervend,

[25] zorgelyk en elendig leven kiest, dan dat hy alle de voordelen zou genieten

[26] die natuur en fortuin hem geven konden; die zyne ongelukken voorziet,

[27] zonder die te willen vermyden; die ze ondervind, en daar van gedrukt

[28] word, zonder zich van de hulpmiddelen daar tegen, die hem onophoudelyk

[29] aangeboden worden, en alle ogenblikken een einde van die

[30] ongevallen konnen maken, te willen bedienen; met een woord, eenen

[31] mislyken, strydigen aard, een mengzel van deugden en ondeugden, eene

[32] tegenkating van fraie gedachten en kwade bedryven. Dit is de

[33] afschildering, die ik myne Lezers voor ogen zal houden. Luiden van

[34] goed oordeel zullen zekerlyk een werk van dezen aard geenzints als

[35] eene onnutte tydkorting aanmerken. Behalven 't vermaak eener aangename

[36] lezing, zal men 'er ook weinige gevallen in vinden die niet

[37] tot onderwys der zeden konnen dienen, en, myns oordeels, doet men

[38] geen kleinen dienst aan 't Gemeen, als men onder 't vermaak dat men

[39] 't zelve aandoed, nutte leringen geeft.

[40] Zomtyds verwondert men zich, wanneer men zyne gedachten over

[41] de Zedelessen laat gaan, dat men ziet dezelve geacht, en nochtans daar
 [42] by verwaarloost worden, niet konnende begrypen wat de rede is van
 [43] zo eene wonderlykheit des mensschelyken hartens, die hem smaak doet
 [44] vinden in denkbeelden van een goed en van eene volmaaktheit, waar
 [45] van hy gestadiglyk in zyne bedryven afwykt. Indien, by voorbeelt,
 [46] personen van eene zekere soort van verstand en wellevenheit eens
 [47] gelieven te onderzoeken welke de gewoonlykste stoffe hunner verkeringen
 [48] met andere, of wel van hunne eenzame overpeinzigen is,
 [49] zullen zy lichtelyk gewaar worden, dat die byna altyd eenige zedenkundige
 [50] aanmerkingen betreffen. De zoetste pozen van 't leven voor
 [51] luiden van eene zekere gesteltheit, zyn zulke, die zy alleen, of met
 [52] eenen vriend doorbrengen, om openhartig te redeneren over de
 [53] schoonheit der deugt, de zoetheit der vriendschap, de middelen om
 [54] tot geluk te geraken, de zwakheit der natuur welke ons van die middelen
 [55] doet afwyken, en den raad om zo eene zwakheit te genezen. Horatius
 [56] en Boileau beschryven zo eene redenering als een van de fraaiste
 [57] gedeeltens waar mede zy een gelukkig leven afschetzen. Waar komt
 [58] het dan van daan, dat men die voortreffelyke en verhevene beschouwingen
 [59] zo lichtelyk varen laat, en niet tegenstaande dezelve, zyn gedrag
 [60] met dat van 't gros der menschen gelyk stelt? Krachtig zou ik in myne
 [61] mening bedrogen zyn, indien de rede welke ik alhier daar van geven
 [62] zal, niet volstaat om die strydigheid onzer denkbeelden en onzes gedrags
 [63] te kunnen verklaren; namelyk, wyl alle zedenlessen slechts onbepaalde
 [64] en algemene grondbeginzelen zyn, zo valt het zeer zwaar eene byzondere
 [65] toepassing daar van te kunnen maken op ieder van onze zeden en
 [66] bedryven. Wy zullen dit door een voorbeelt ophelderen. Welgeborene
 [67] zielen zyn overtuigt dat zachtmoedigheid en goedaardigheid beminnelyke
 [68] deugden zyn, en ze zyn geneigt die te oeffenen: maar hoe gaat het
 [69] als het tot de uitvoering komt? dan worden die deugden dikwils aan
 [70] eene zyde gestelt. Men meent dat het dan de gelegenheit niet is om
 [71] die te oeffenen, maar men oordeelt dat men eenige maat en regel
 [72] daar in moet houden, men heeft eene verkeerde gedachte van het
 [73] voorwerp, en meer andere diergelyke zwarigheden dienen tot weerhouding
 [74] en beletzel. Men vreest bespot te worden als men weldaden
 [75] en mildheit bewyst, en voor kleinmoedig of verwyft te zullen worden
 [76] gehouden wanneer men al te teerhartig en gevoelig schynt te wezen;
 [77] met een woord, dat men de plichten, die op eene al te duistere wyze
 [78] in de algemene kundigheden van goedaardigheid en zachtmoedigheid
 [79] opgesloten zyn, te buiten zou gaan, of niet genoegzaam vervullen. In
 [80] deze twyffeling en onzekerheit konnen alleen maar de ondervinding

[81] of voorbeelden redelykerwyze de neiging des hartens tot regelen dienen.
 [82] Maar nu is de ondervinding geenzints een voordeel dat aan alle menschen
 [83] gemeen is; zy hangt veel af van de verscheidene staten waar in iemand
 [84] geboren word. Derhalven blyft 'er niets over dan de voorbeelden, om
 [85] voor zeer vele personen tot eenen richtsnoer in de oeffening der deugt
 [86] te verstrekken. Nu, voor deze soort van Lezers kunnen zulke werken
 [87] gelyk dit is tot zeer veel nut dienen, wel verstaande, wanneer zy van
 [88] iemand die deugt bemind, en van een gezond oordeel is, geschreven
 [89] worden. Ieder stukje en bedryf dat men daar in bybrengt, diend tot
 [90] eenen trap van verlichting en onderwys, tot goedmaking van 't geen
 [91] dat aan ondervinding ontbreekt; ieder geval strekt tot eene afschetsing
 [92] waar naar men zich richten kan; het eenige wat 'er nog maar by vereischt
 [93] word, is, dat men dit alles wete toe te passen op de omstandigheden
 [94] waar in men zich bevind. Het gantsche Werk bestaat uit eene
 [95] zedenkundige verhandeling, die op eene aangename wyze tot de
 [96] oeffening word overgebracht.

[97] Een gestrenge Lezer zal mogelyk iets in my te berispen kunnen vinden,
 [98] over dat ik in zulke hoge jaren als ik thans hebbe, de pen weder opvatte,
 [99] om fortuin- en minnegevallen te beschryven: maar, indien de aanmerking
 [100] die ik hier boven gemaakt heb, goed en welgegrond is, verdedigt zy
 [101] my genoegzaam; en is zy 't niet, zo zal ten minsten myne dwalinge
 [102] dienaangaande nog wel tot myne verschoninge kunnen dienen.

1738 [De wonderlyke gevallen van den ramspoedigen Philopus]

De wonderlyke gevallen van den ramspoedigen Philopus [...]. Uit het Fransch vertaald, door Juffrouw J.E. Geroe. Amsterdam, Rudolf Brouwer, 1738. UBA 525 B 3.

Voor-reeden aan den leezer.

[1] Het is geensints myn voorneemen, Goedgunstige Leezer, om dit Werkje
 [2] met een lange Voor-reeden op te cieren, want dat is, het geen gemeenlyk
 [3] den lust om verder met Leezen voort te gaan, doet verdwyne; ook
 [4] valt 'er omtrend dit Werkje weinig te zeggen, als alleen, dat ik het
 [5] zelve, om zyne aangename teedere en nuttigen inhoud, waardig heb
 [6] geoordeelt om aan het gemeen meede te deelen; ten welke einde ik
 [7] het zelve aldus in een Neederlands gewaad te voorschyn breng. My
 [8] is niet onbekend, dat de Wel-leevende, zo wel als de Geleerde Waereld,
 [9] reeds voor langen tyd, den Oorlog heeft verklaard tegen alle Werken,

[10] die maar de minste zweem na een Roman hebben; dit zal mogelyk
 [11] de reede zyn, dat veele dit Werkje meede by den eersten opslag, door
 [12] vooroordeelen, als een vercierde geschiedenis zullen doemen. Dog ik
 [13] verzoek den bescheide Leezer, dat zy de goedheid hebben, om met
 [14] leezen voort te gaan, zonder zodanig een denkbeeld van dit Werkje
 [15] te maken; en dan ben ik verzeekerd, dat zy een gunstiger oordeel
 [16] hier over zullen vellen; want de zaaken die hier in voorkomen, werden
 [17] op zodanig een eenvoudige en natuurelyke wyze voorgesteld, dat het
 [18] in 't minste niet na een Roman gelykt: zelfs is 'er de waarheid al
 [19] te naakt in verbeeld, om aan dezelve eenigszins te twyffelen. Indien
 [20] den Heer***, die alhier onder de Naam van Philopus voorkomt, zig
 [21] had konnen verbeelden, dat zyn Leevens-beschryving aan het gemeen
 [22] zou worden meede gedeelt, zo zou hy het mogelyk wat meerder gepoleist
 [23] en opgeciers hebben; zonder op zommige plaatzen, 'er zo lomp over
 [24] heen te stappen, gelyk hy nu gedaan heeft, om dat de eenvoudige
 [25] waarheid, alleen zyn oogwit was. Maar, van wat nut is het oppronken
 [26] of verciere, als om een waar geval na een Roman te doen gelyken,
 [27] daar dit in tegendeel, d'eenvoudige Levensloop is, van een die aan
 [28] sommige wel tot een Exempel mogt verstreken. Het was wenschelyk
 [29] dat een ieder die de gevallen van onsen Held leest, insgelyks als hy,
 [30] een waar berouw en leetwesen over hare zonden betoonden, en een
 [31] gewillige en opregte boete deden, om wederom als hy in den staat
 [32] der genade te geraken.

[33] My is nog overig om den gunstigen Leezer te verzoeken van myn
 [34] styl niet te berispen; voor eerst is het uit het Fransch overgezet, ten
 [35] anderen vereischt de stof geen verciersel of optooisel gelyk ik boven
 [36] gezegt heb; eindelyk zo 'er zich sommige berispers mogten opdoen,
 [37] verzoek ik haar met alle vriendschap van my myne fouten zonder
 [38] vooroordeel te willen doen opmerken, en dat niet in myn absentie,
 [39] maar in myn tegenwoordigheid, op dat zy my in staat stellen om
 [40] van haare lessen te profiteeren, en myn redelyke erkentenis 'er over
 [41] te betonen; want niets is my aangenamer, als onpartydige Regters,
 [42] en ongeveynsde Vrienden. Valé.

1741 [Venetiaansche en Turksche geheimschriften van de grave van Bonneval]

[P.L. de Saumery]. *Venetiaansche en Turksche geheimschriften van de grave van Bonneval* [...]. Uit het Fransch vertaalt. Utrecht, z.u., 1741. KBH 29 C 11.

Voorrede.

[1] [...]

[2] Het is myn oogmerk niet, om alle de bedryven van den grave van
 [3] *Bonneval* te bemantelen. Zy zyn ongeregelt; Want, zal men zeggen,
 [4] 't is een zware fout te veinzen in 't stuk van Godtsdienst. Wie kan
 [5] hem vryspreken, van de ergernis die hy aan de Christenen gegeven
 [6] heeft? roepen de buitensporige ieveraars die meest van zachtmoedigheid
 [7] en liefde spreken, terwyl ze bittere smaatredenen uitbraken, en die
 [8] geen ander beginzel hebben dan eene lichte en blinde aankleving aan
 [9] het *Euangeli*? Maar indien deze roemzuchtige Christenen, die zulks
 [10] doorgaans het minste metter daat zyn, wilden opmerken, dat de Graaf
 [11] van *Bonneval* tot een gront van zyn gedrag stelt, noit anders dan de
 [12] natuurlyke Godtsdienst, die Godt in 't hert van Adam en alle menschen
 [13] geschreven heeft, aangenomen te hebben, wat zou men van de
 [14] gruwelykheit van zyn misdryf zeggen? [...]

[15] [...]

[16] Hy heeft, ziende dat in alle gezinthenen doorgaans de deugt betragt
 [17] wort met inzicht van voordeel, of om eer te behalen, zich gehouden
 [18] aan die deugtsbetrachting die een eerlyk man zich bevlytigt, zonder
 [19] beweegrede van eigen belang. Zie daar het oogmerk van de natuurwet
 [20] en die van het Euangelie. De groote diensten door hem aan de Christenen,
 [21] voor de Turken, bewezen, moeten erkent worden, schoon hy noch
 [22] het Euangeli noch den Alkoran aannam. De liefde die in alle zyne
 [23] bedryven doorstraalt, is een uitwerkzel van die natuurlyke deugt,
 [24] voortvloeiende uit het groot gebod van liefde tot Godt. Men moet
 [25] die derhalven aanmerken, als eene Godtsdienstige betrachting die haren
 [26] lof verdient; en ik geloof dat men dit zal toestemmen, wanneer men
 [27] deze geheimschriften leest.

[28] Dewyl de Graaf in den Brief, die aan 't hooft dezer geheimschriften
 [29] staat, redenen geeft die hem bewogen hebben, een oprecht verhaal
 [30] zyner gevallen te doen, hebben we hier alleen verslag te doen hoe
 [31] dezelve in onze handen gekomen zyn.

[32] Eene briefwisseling die ik te Venetie, zedert meer dan twintig jaren,
 [33] onderhoude, heeft my deze Geheimschriften verschaft. Een ryk Engelsch
 [34] koopman in die stadt, had my onderricht, dat Mevrouw *Cornaro* van
 [35] den Grave van *Bonneval* een omstandig verhaal van zyn leven, zedert
 [36] zyne komst in Turkyen ontfangen hadde; Ik verzocht hem, zo 't mogelyk
 [37] was my een afschrift daar van te bezorgen, 't geen ik voor omtrent
 [38] vier maanden ontfangen heb. Na dit geschrift gelezen en met de

[39] gedenkschriften, op de naam van dien Grave uitgegeven, nauwkeurig
 [40] vergeleken te hebben, besloot ik dezelve in 't licht te geven, vaststellende
 [41] dat het gemeen daar smaak in zoude vinden. Ik vond in 't zelve eenige
 [42] opengebleve plaatzen, ook verscheide woorden geheel uitgelaten, uit
 [43] rede dat het oorspronkelyk hantschrift in azyn was gedoopt geweest.
 [44] Eene voorzorg die men te Venetie gebruikt omtrent alle geschriften
 [45] uit de Levant komende, uit vreeze datze besmet mogten zyn.

[46] [...]

[47] De styl van het hantschrift was grootsch, verheven, zelf hoogdravend
 [48] en al te poëtisch. Niettemin heb ik dien in het eerste deel gevolgt,
 [49] doch een man van verstant en verdiensten vertoonde my, dat die
 [50] verbloemde en verhevene Oostersche spreekwyzen, niet behagen zoude;
 [51] aan verstandige lezers die eene natuurlyke eenvoudigheid beminnen;
 [52] Ik moest hem toestemmen en heb daarom zyn raadt gevolgt, alle die
 [53] wytgapende en al te oneigene uitdrukkingen uitmonsterende, als niemant
 [54] behagende dan de Musulmannen, Arabieren, Turken en Perzianen. Dus
 [55] zyn de twee volgende stukken veel eenvoudiger van styl en meer
 [56] gelykvormig aan de eigenschap der Fransche tale.

[57] [...] Ik geloof niet dat iemand aan de echtheit dezer Geheimschriften
 [58] zal kunnen twyfelen. Zy zyn al te omstandig, om verdicht te zyn door
 [59] de een of ander Romanschryver; die de zaken zo kunstig weten te
 [60] vermengen, dat het bykans onmogelyk is het ware van het valsche
 [61] te onderscheiden. Neen, alles is hier natuurlyk, en echter zo natuurlyk
 [62] dat het teffens verwondering verwekt. De Graaf van *Bonneval* ontdekt
 [63] zich zelf alhier, met die bekoorlyke eenvoudigheid, daar men altyt
 [64] hoogachting voor heeft. Niemant dan hy zelf zou zo diep tot in den
 [65] gront van zyn hert hebben kunnen indringen, en zyne verborgenste
 [66] gedachten openbaren.

[67] [...]

[68] Men zal 'er verscheide geheime handelingen, uitmuntende Staatsregelen
 [69] en zedelessen in aantreffen [...].

[70] [...]

1742 [De historie van de prinsesse Cleopatre]

G. de Costes de la Calprenède. *De historie van de prinsesse Cleopatre* [...].
 Amsterdam, Antoni Schoonenburg, en zoon, 1742. UBA 528 H 16-21.

Voorrede Van Den uitgever.

[1] Men begreep eertyds onder den naam van Romans; niet alleen die
 [2] in ongebonden, maar voornamentlyk die in gebonden styl wierden
 [3] geschreven. *Giraldi* en *Pigna*, zyn Leerling, in hunne Verhandelingen
 [4] *vande Romans*, erkennen by na gene anderen en geven Boiardo, en Aristo
 [5] tot een schets, Maar tegenwoordig heeft het tegendeel de overhand
 [6] genomen; en 't geen men eigentlyk Romans noemd, zyn verdichte Liefdes
 [7] Geschiedenissen, de Deugd tot haar Noordstar houdende, in ongebonden
 [8] styl, met Kunst tot vermaak en Leering der Lezers geschreven. Wy
 [9] zeggen verdichte Geschiedenissen, om haar van ware te onderscheiden.
 [10] Wy voegen 'er by Liefdes Geschiedenissen, om dat de Liefde het
 [11] voornaamst onderwerp der Romans moet zyn. Zy moeten in onrym
 [12] geschreven worden om den smaak dezer eeuw te voldoen. Zy moeten
 [13] met Konst, en volgens zekere regels geschreven zyn; anders zouden
 [14] zy een verwarde verzameling zonder orden en schoonheid wezen. Het
 [15] groot oogmerk der Romans, of liever van de Schryvers der zelve,
 [16] moet de Leering hunner Lezers zyn, wien zy de Deugd gekroond,
 [17] en de Ondeugd gestraft moeten vertoonen. Maar gemerkt des Menschen
 [18] geest van natuur vyand van onderwyzingen is, en zyn dwase eige Liefde
 [19] zich tegens deselve aankant, so moet hy door verloksele der bevalligheid
 [20] bedrogen, en de strengheid der zedeleer door de aangenaamheid der
 [21] voorbeelden verzagt, en zyne gebreken door die in anderen te berispen,
 [22] verbeterd worden. Dus is 't vermaak van den Lezer, 't welk een
 [23] verstandig Roman schryver, zich tot doelwit schynt voor te stellen,
 [24] niet dan een Doelwit ondergeschikt aan het voornaamst, 't geen is,
 [25] de beschaving des Verstandts, en de verbetering der zeden: en de Romans
 [26] zyn meer of min regelmatig, na dat zy zich meer of min van dat
 [27] oogmerk verwyderen. Van dit soort alleen spreken wy; en wy maken
 [28] dit onderscheid tusschen de verdichtselen, en Romans, dat de eersten
 [29] veeltyds kuische ooren ontstichten, en zaken behelzen, die niet gebeurd
 [30] zyn, en ook nooit kunnen gebeuren; maar dat de laatsten, alleen tot
 [31] Deugd opwekken, en zaken behelzen welker omstandigheden kunnen
 [32] waar zyn.

[33] [Geschiedenis van de oude roman]

[34] [...] de beste zaken hebben vaak kwade gevolgen: dus is het met de
 [35] Romans gelegen. men beschuldigd hen, dat zy de Godvrucht verflaauwen,
 [36] ongeregelde driften verwekken, en de zeden bederven. Dit
 [37] alles kan gebeuren, en het gebeurd zomtyds. Maar waar van kan een
 [38] bedorve verstand geen kwaad gebruik maaken. Zwakke zielen ver-

[39] giftigen zich zelven, en suigen overal venyn uit. Men moet dan de
 [40] Historien hen ook verbinden, die zoo veel verderflyke voorbeelden
 [41] verhalen, en de verdichtselen, waar in de euveldaden door het voorbeeld
 [42] der Goden gestadigt worden. Een marmer beeld, 't welk de openbare
 [43] aanbidding van het gemeen na zich trok, wierd de drift, ongeregeltheid,
 [44] en wanhope van een Jongeling. Cherea van Terente had kwade
 [45] begeerlykheden op het gezicht van een Schilderye van Jupiter, 't geen
 [46] ontzag in alle aanschouwers verwekte. De oude Romans waren door
 [47] bedorvenheid der zeden, en tyden, waar in sy geschreven sijn, somwylen
 [48] al te dartel; maar die van desen tyd, wy spreken van de goeden, zyn
 [49] so zeer van dat gebrek bevryd, dat men daar in geen woord, geen
 [50] uitdrukking zal vinden, die kuische ooren kan kwetsen, geen daad die
 [51] schaamrood doet worden. Zegt men dat de liefde op zulk een bekoorlyke
 [52] en innemende wyse daar in verhandelt word, dat het lokaas van die
 [53] gevaarlyke hertstocht, ligtelyk in de jonge herten sluipt; wy antwoorden,
 [54] dat zy niet alleen niet gevaarlyk, maar in seker opsicht seer noodzakelyk
 [55] is, dat sy van jonge lieden gekend werd, om het oor voor onbehoorlyke
 [56] driften te sluiten, zich uit hare strikken te redden; en zich te wenden
 [57] na die, welken een eerlyk en heilig einde hebben. Dit word bevestigd
 [58] door de ondervinding; want die, de welke de liefde weinig of niet
 [59] kennen, als ook de onwetendsten, zyn daar aan het meest onderworpen.
 [60] Voeg hier by, dat niets het verstand soo beschaafd, en bekwaam maakt
 [61] dan het lezen van goede Romans. Het zyn stomme Leermeesters, die
 [62] op de Leermeesters der Schoolen volgen, en die op een veel leersamer
 [63] en overtuigender wyse leeren spreken en leven; en waar van men kan
 [64] zeggen: 't geen Horatius van de Iliaden van Homerus segt: dat zy
 [65] de zedeleer veel sterker en beter, dan de bekwaamste wysgeeren leeren.
 [66] De Heer d'Urfé, was de eerste die haar uit de onbeschaafdheid trok,
 [67] en in zyne onvergelyklyke Astréa, haar regels voorschreef; een werk
 [68] dat naaulyks verbeterd kan worden. Hy ontnam echter den moed niet
 [69] den genen, die na hem kwamen te ondernemen het geen hy had
 [70] ondernomen.

[71] Men heeft met verwondering een Juffer, so vermaard door hare
 [72] zedigheit, als verdiensten, werken van dit soort, niet minder fraay,
 [73] dan de Astrea van den Heer d'Urfé zien onder een bedekten naam
 [74] in 't licht geven, zich zelf den roem daar van ontrekkende, en geen
 [75] belooning dan in haar eige deugd zoekende.

[76] Wy spreken van de geestige Juffrouw Scudery, welke ons den Doorluchten
 [77] Bassa, den groten Cyrus, en Clelie heeft gegeven. De Schryver
 [78] van dit Werk is de Heer Calprenede, Edelman van Perigord, en een

[79] der fraayste verstanden, welken Vrankryk ooit heeft gehad. Al wat
 [80] keruig en geestig kan gezegt worden, vind men in zyne Cleopatra.
 [81] 't Is een Meesterstuk, dat alle andere Romans overtreft. Zyn eerste
 [82] Werk, dat hy heeft geschreven, was Silvander. Naderhand schreef hy
 [83] dit werk, benevens de Roman van Cassandra, en een gedeelte van
 [84] Pharamond. Boileau beschuldigd hem, dat hy zich zelf in de Helden
 [85] zyner Romans afschilderde. Zie hier zyne woorden:

*Tout à l'humeur Gasconne en un Auteur Gascon,
 Calprenede et Juba parlent du même ton.*

[95] Art Poétique Chant. III.

*Der Gascons aard straalt door in dees Gasconsen Schryver;
 Calprened en Juba zyn met gelyken yver
 En trotsheyd aangedaan, in 't spreken.....*

[Enkele afsluitende opmerkingen over de druk en de vertaling].

1743 [De Hollandsche Robinson]

De Hollandsche Robinson, of wonderlyke gevallen van den heer*** [...]. Door hem
 zelfs beschreven. Gouda, Franco Bellaart, 1743. UBA 2770 H 29.

Voorreden.

[1] Op zekeren tyd by een van myn Vrienden zynde, en van wonderlyke
 [2] ontmoetingen sprekende, zei hy, een Handschrift onder zich te hebben,
 [3] dat hy zeer waardig hield. Op myn verzoek kreeg ik zoo veel van
 [4] hem, dat ik het mogt uitschryven, doch ik vond de Gevallen al te
 [5] zeldzaam, dan dat ze het licht niet zouden zien. Van myn Vriend met
 [6] veel moeite hier toe verlof verkregen hebbende, heb ik het zoodanig
 [7] als het hier is, in het licht gegeven.

[8] Ik hoop dat de Lezer zoo veel vermaak er in vinden zal, als ik er
 [9] in gevonden heb onder het uitschryven.

Vaer wel.

1744 [De historie of gevallen van Joseph Andriessen]

H. Fielding. *De historie of gevallen van Joseph Andriessen, broeder van Pamela*
 [...]. Amsterdam, Steeve van Esveldt, 1744. UBA 1186 D 5.

Voorreeden.

[1] Nadien de schrandere Leezer wellicht in het denkbeeld van Romans
 [2] met den Schryver deezer kleine Deelen zoude kunnen verschillen en
 [3] mitsdien een inhoud verwachten, die in de volgende Bladeren niet te
 [4] vinden veel min bedoelt is, zal het niet wanvoeglyk wezen, vooraf
 [5] eenige weinige Woorden te zeggen nopens dit soort van schryven,
 [6] die, zo veel ik weet, nog nooit te voren in onze Tael is ondernomen.

[7] Het *Heldendicht* word zo wel als het *Toneeldicht* in Treur en Blyspel
 [8] verdeelt. *Homerus*, de Vader van dat soort van Dichten, heeft ons van
 [9] beide een Voorschrift gegeven, hoewel het laetste geheel verlooren
 [10] is, 't geen *Aristoteles* zecht zo veel betrecking tot het Blyspel als de
 [11] *Iliaden* tot het Treurspel te hebben. En dat wy daer van geen meer
 [12] blyken onder de Oude Schryvers vinden, is mogelyk aen 't verlies van
 [13] dat Voorschrift toe te schrijven, 't geen, wanneer het in weezen
 [14] gebleeven was, zo wel als de andere Dichten van dien grooten Man
 [15] zyn navolgers gevonden zoude hebben. Ook durf ik zeggen, dat dewyl
 [16] dit Gedicht zo wel Treur- als Blyspeelig is, het insgelyks zo wel in
 [17] Onrym als Rym kan zyn: want ofschoon het één Lid; namentlyk, de
 [18] Voetmaet mist, 't geen de scherpzinnigen onder de bepaelde Deelen
 [19] van een Heldendicht tellen, kan echter (zo 't my voorkoomt) een
 [20] geschrift, wanneer het alle andere Deelen, als Verdichzel, Bedryf,
 [21] Geaertheid, Gevoelen en Spreekwyzen bevat en slegts maer de Voetmaet
 [22] mist, reedelykerwyze onder het soort van Heldendicht gestelt worden,
 [23] te meer, nadien geen schrandere Vernuft goedgedacht heeft het onder
 [24] een ander Hoofd te brengen, of het een eyge byzondere naem te geeven.
 [25] Dus meen ik dat de *Telemachus* van den Aerdbisschop van *Cameryck*
 [26] zo wel als de *Odyssea* van *Homerus* een soort van Heldendicht is: 't
 [27] is inderdaed beeter en billyker het een Naem te geeven, die gemeen
 [28] is aen het soort, waer van het slegts in een Lid verschilt, dan het
 [29] te vermengen met die, waerna het in geen andere deelen gelykt;
 [30] namentlyk, die breedvoerige Werken, gewoonlyk *Romans* geheeten, als
 [31] de *Clelie*, *Cleopatra*, *Astrea*, *Cassandra*, de *Groote Cyrus* en ontelbare andere,
 [32] die myn's erachtens weinig Leerzaamheid en nut tydverdryf bevatten
 [33] en verschaffen.

[34] Een vermakelyke Roman nu is ene vermakelyk Heldendicht in Onrym,
 [35] onderschyden van een Blyspel, gelyk een ernstig Heldendicht van een
 [36] Treurspel, zynde desselfs Bedryf uitgebreider en bevattelyker, vermits
 [37] het een veel grooter omkring van toevallen behelst en een veel grooter
 [38] verschydenheid van hoedanigheeden invoert. Van een ernstige Roman

[39] verschild het in Verdichtzel en Bedryf hier in, dat gelyk deeze in 't
 [40] een gewichtiger en ernstiger zo ook in 't ander geringer en bespottelyker
 [41] zyn: in zyn hoedanigheeden verschilt het door Perzonen van laeger
 [42] rang en gevolgelyk van laerger manieren in te voeren, daer een deftige
 [43] Roman ons de verheevenste verthoont: ten laetsten in zyn gevoelens
 [44] en spreekwyzen, door het vermakelyke in plaets van 'hoogdravende
 [45] te verkiezen. In de Spreekwyze meene ik dat het Boertige zelfs in
 [46] eenige gebeurtenissen van dit Werk geoorloft zal zyn, gelyk in de
 [47] omschryving der Gevechten en op andere plaetzen, niet nodig den
 [48] verstandigen Leezer, tot wiens tydverdryf deeze Schertzende en Boertige
 [49] navolgingen meerendeels geschikt zyn, met den Vinger aen te wyzen.

[50] [...]

[51] Hebbende dan *Joseph Andriessen* van de Werken der Roman schryvers
 [52] aen de een en der Boertige Schryvers aen de andere kant onderscheiden,
 [53] en een zeer korte schets (want meer bedoelde ik niet) van dit soort
 [54] van schryven gegeeven, 't geen ik verzeekert ben, dat tot nog toe
 [55] in onze Tael niet ondernomen is, zal ik den goedgunstigen Leezer
 [56] overlaeten, myn arbeid tot myne bedoelingen over te brengen en hem
 [57] niet lander ophouden, dan met een Woord over de geaertheeden in
 [58] dit Werk voorkomende te spreken. En hier betuig ik opentlyk geen
 [59] voorneemen te hebben, imand in zyn Perzoon of goede naem te
 [60] beleedigen; want ofschoon alles uit het Boek der Natuer ontleent en
 [61] nauwlyks een Geaertheid of Bedryf ongevoert is, die ik niet uit myn
 [62] eigen Opmerkingen en Ondervindingen getrocken heb, is myn uiterste
 [63] zorge nogtans geweest, de Perzoonen door zo verschillende omstandigheeden,
 [64] Trappen en Verwen te verduisteren, dat men onmoogelyk
 [65] met zekerheid na dezelve ramen kan, en zo oit het teegendeel gebeuren
 [66] mogt, zyn de afgeschetste misdryven zo gering, dat de daer aen deel
 [67] hebbende zelfs zo wel als een ander om 't zwacke mag lagchen.

[68] [...]

III. Boek. I. Capittel.

Inhoudende, by wyze van een Voorreden, een Stoffe tot Lof der
Leevensbeschryvingen.

[79] Niettegenstaende de voorang, die men gemeenlyk geeven kan aen
 [80] de Geloofwaardigheid dier Roman-Schryveren, welke hunne Boeken
 [81] de Historie van Engeland, van Vrankryk, van Spanjen enz. noemen;
 [82] is het egter zeker, dat de waarheid alleen te vinden is in de Werken

[83] van hun, die het Leeven van Grooten Mannen in 't licht geeven en
 [84] in 't gemeen de naem van Leevensbeschryvers dragen, daer de andere
 [85] Plaets- of Landbeschryvers geheeten moeten worden: Woorden, die
 [86] het verschil onder hun genoeg te kennen geeven; zynde het Werk
 [87] der laetstgenoemden hoofdzakelyk om Landen en Steeden te beschryven,
 [88] 't geen zy met behulp van Landkaerten zo reedelyk wel uitvoeren,
 [89] dat men 'er staet op kan maken. Maer betreffende de Beschryvingen
 [90] der Daeden en Geaertheeden van Menschen, deeze zyn niet zo
 [91] geloofwaardig, waervan wy geen ander bewys behoeven by te brengen
 [92] dan de altoosdurende strydigheden, die steeds tusschen twee Plaetsbeschryvers,
 [93] welke de Historie van 't zelve Land onderneemen, gevonden
 [94] worden: by voorbeeld tusschen den Lord *Clarendon* en den Heer *Whitlock*,
 [95] tusschen den Heer *Echard* en *Rapin* en veel andere; door wien de Bedryven
 [96] in een Verschillend daglicht gestelt zynde, de Leezer dezelve na zyn
 [97] goeddunken doen gelooven; en die waerlyk het sneedigste Oordeel en
 [98] de grootste Achterdogt gebruiken, agten het billyk niet anders dan
 [99] een Roman, waerin zig de Schryver van een gelukkige en vrychtbaere
 [100] uitvinding bedient heeft. Maer hoewel deeze grootelyks verschillen in
 [101] de Verhaelen der Bedryven, wyzende zommige de Overwinning aen
 [102] deeze, andere aen geene party toe, en stellende zommigen den zelve
 [103] Man voor als een Guit, daer hem andere een edele en eerlyke Geaertheid
 [104] toekennen, koomen zy egter alle overeen in de plaets, alwaer het Bedryf
 [105] veronderstelt word gebeurt te zyn, en de Perzoon, die beide een Schelm
 [106] en een eerlyk Man is, gewoont heeft. Met ons Leevensbeschryvers nu
 [107] is het anders geleege, de Bedryven, die wy verhalen, mogen aengenomen
 [108] worden, ofschoon wy dikwerf in de Ouderdom en het Land,
 [109] waerin zy voorgevallen zyn, misschen. Want hoewel het de onderzoekingen
 [110] van scherpzinnigen waerdig mag wezen, of de Herder
 [111] *Chrysostomus*, die gelyk ons *Cervantes* zegt, van Liefde voor de schoone
 [112] *Marcella*, welke hem hatete, stierf, oit in Spanjen geweest is; zal egter
 [113] niemand twyffelen, dat 'er oit zo een dwaze geweest mag zyn. Is
 [114] de Waereld zo ongelovig, dat zy de Uitzinnigheid van *Cardonio*, de
 [115] Trouwloosheid van *Ferdinand*, de Nieuwsgierigheid van *Anselmo*, de
 [116] Zwakheid van *Camilla* en de wankelbare Vriendschap van *Lothario* niet
 [117] zoude geloven; hoewel het misschien te beklagen is, dat de goede
 [118] Historieschryver in den tyd en de plaets feylen mogt? Maer het grootste
 [119] Voorbeeld van dit soort is in de waere Historie van *Gil-Blas* vervat,
 [120] waerin de onnavolgelyke Leevensbeschryver kenbaer gemist heeft in
 [121] 't Land van Dr. *Sangrado*, die met zyne Zieken omging als een Tapper
 [122] met zyn Vaten, door hun het Bloed af te laeten en met Water weder

[123] aen te vullen. Een ider, die maer een weinig in de Medicynsche Historie
 [124] bedreeven is, weet, dat *Spanjen* het Land niet was, waerin die Doctor
 [125] woonde. Dezelve Schryver heeft insgelyks gedwaelt in het Land van
 [126] zyn Aerdsbisschop, gelyk ook in dat van die groote Perzonagies, welkers
 [127] begrip te verheeven was, om iets anders dan Treurspel te bezeffen
 [128] en in meenige andere. Gelyke dwaling kan men ook in *Scarron*, de
 [129] *Arabise Nacht Vertellingen*, de Historie van *Marianne* en *le Paisan parvenu*,
 [130] en misschien in eenige weinig andere Schryveren van hun soort
 [131] ontdekken, die ik niet gelezen heb of my thans te binnen schieten;
 [132] want ik wil op geenerlei wyze verstaen worden, daer onder te reekenen
 [133] die Perzonen van een verbazende bequaemheid; namentlyk, de Schryveren
 [134] van zeer uitgebreide Romans, heedendaegse Nieuwigheeden of
 [135] van *Atalantis*; die zonder enig behulp der Natuur of Historien perzonen
 [136] voorstellen, welke 'er noit geweest en Bedryven, die noit geschied
 [137] zyn, nog oit voorvallen konnen. Niet dat deeze Schryveren geen eer
 [138] verdienen, in teegendeel zyn zy mogelyk de grootste waerdig: want
 [139] wat vind men Edelder, dan een Voorbeeld der wonderbare Uitgebreidheid
 [140] van 's Menschen Vernuft te weezen! Men kan op hun
 [141] toepassen, 't geen *Balzac* van *Aristoteles* zeide, dat zy een *tweede Natuur*
 [142] zyn (nadien zy geen gemeenschap met de eerste hebben); onder welke
 [143] de Schryveren van een lager soort, die niet op zig zelven konnen staen,
 [144] verplicht zyn zig met behulp van krukken op te houden, daer die,
 [145] waer van ik nu spreek, van *die stelten* in bezit zyn, die ons de uitmuntende
 [146] *Voltaire* in zyne Brieven zegt, *dat den Verstandigen met een ongereegelde*
stap
 [147] *ver van honk voeren*. Waerlyk ver uit het gezicht van den leezer.

[155] *Verby het Koningryk der Bayert en oude Nacht.*

[156] Maer om tot het eerste soort weeder te keeren, die zig met het nabootzen
 [157] der Natuur vergenoegen, in plaets van Oorspronkelykheeden uit een
 [158] verwarde hoop van Stoffe in hunne Harssenen zamen te stellen. Verdient
 [159] niet zodanig een Boek 't geen de Oorlogsdaden van den nieuwen *Don*
 [160] *Quichot*, meer de naem van Historie als de *Marianne*? want ofschoon
 [161] de laetste tot een zekere tydkring en byzondere Natie bepaelt is, behelst
 [162] de eerstgenoemde de Historie van de Waereld in 't Algemeen, ten
 [163] minste van dat gedeelte, 't geen door Wetten, Konsten en Weetenschappen
 [164] beschaeft is; en dan van dien tyd af, op welken het eerst
 [165] beschaeft wierd, tot heeden toe; ja zelfs nog langer, zo lange het dusdanig
 [166] blyven zal.

[167] Ik zal nu voortgaen, om de gemaekte Aenmerkingen op het voor ons

[168] zynde Werk toe te passen; want ik heb dezelve inderdaed hoofdzakelyk
 [169] ter needer gestelt, om eenige Woordschikkingen te vermeiden, die de
 [170] goedaerdigheid der Menschen, welke steeds gaerne de Deugden hunner
 [171] Vrienden vermelt zien, tot byzondere Perzonen t'huis brengen. Ik twyffel
 [172] geenzints, of verscheide myner Leezeren zullen den Advocaet in de
 [173] Post-Koets, zo dra zy zyn Stem hoorden, gekent hebben. 't Is insgelyks
 [174] waerschyntlyk, dat de Verstanden en gauwers eenige hunner bekenden
 [175] zullen aentreffen, gelyk de rest myner Geaertheeden. Om dan alle
 [176] zodanige quaedaerdige Toepassingen voor te koomen, verklaer ik hier
 [177] eens voor al, dat ik geen Menschen maer Zeeden beschryf; geen
 [178] ondeelbaerheid maer een soort. Mogelyk zal men my teegenwerpende
 [179] vragen: zyn niet de Geaertheeden uit het Leeven getrokken? Waerop
 [180] ik *ja* antwoorde; zelfs geloof ik te konnen verzeekeren, dat ik weinig
 [181] meer geschreeven dan gezien heb. De Advocaet is niet alleen in Leeven,
 [182] maer is 'er reeds voor vier duizend jaeren geweest, en zo het den
 [183] Heemel behaegt, zal hy 'er nog zo lang zijn. Wel is waer, dat hy
 [184] zig niet aen een Beroep, Godsdienst, of Land heeft gebonden; van dat
 [185] ogenblik dat den Mensch zig geene moeite wilde geeven nog gevaer
 [186] lopen om zyne Meede-Schepzelen by te staen en te redden, toen wierd
 [187] onze Advocaet geboren; en zo lang een diergelyk Perzoon, als ik
 [188] omschreeven heb, op Aerde zal wezen zal hy 'er meede op blyven.
 [189] Men doet hem daerom weinig eer aen te geloven, dat hy de een of
 [190] andere Keerel zoude nabootzen, vermits hy hem in een byzonder
 [191] kenteeken of mogelyk in zyn Beroep zeer wel gelykt; in teegendeel
 [192] is zyn verschyning in de Waereld tot algemeener en edelder eindens
 [193] geschikt; namentlyk, om een deerniswaerdig voorwerp niet ter beschimping
 [194] van een deel zyner Kennissen te doen stellen; maer om
 [195] duizenden in hunne Vertrekken den Spiegel voor te houden, dat zy
 [196] hunne Wanschaphenheid mogen beschouwen, dezelve trachten te verbeeteren,
 [197] en dus door het leiden van geheime quelling openbaere schande
 [198] te ontgaen. Dit stelt een afbaking tusschen beide, en onderscheid den
 [199] Schimp-Schryver van den Pasquilmaker; want de eerste straft heimelyk
 [200] de Misdaed ten welweezen van den perzoon, gelyk een Vader, dog
 [201] de laetste stelt den Perzoon zelven in het openbaer tot een Voorbeeld
 [202] aen andere ten toon, gelyk een Beul.

[203] Daerenboven zyn 'er nog weinige Omstandigheden aen te merken:
 [204] Gelyk de Kleedye in een Schildery, hoewel door de Mode op verscheide
 [205] tyden veranderende, nogtans de gelykenis van 't Gelaet niet verandert,
 [206] geloof ik, dat wy mogen zeggen, dat Juffrouw *Tow-woose* met onzen
 [207] Advocaet gelyk is, en mogelyk kan zy, door de verandering, die zo

[208] een langdurig aenweezen ondergaen heeft, op haer beurt voor de Baly
 [209] van een Herberg gestaen hebben; ik maek zelfs geen zwaarigheid te
 [210] verzeekeren, dat zy by den keer der Eeuwen op een Throon gezeeten
 [211] heeft. Om kort te gaen, alwaer een bovenmatige onstuimigheid van
 [212] Aert, Gierigheid en Onmeedogendheid, met een zEEKERE Geveinstheid
 [213] in een vrouwelyk zamenstel vereent zyn, was Juffrouw *Tow-wouse* dat
 [214] Vrouwsperzoon; en waer een goede geneegentheid, door gebrek van
 [215] Geest en Oordeel verduistert, in een Man ontdekt zyn, was niemand
 [216] anders die Perzoon, dan haer onnozele Man.

[217] [...]

1744 [De herderlyke liefde-gevallen]

[Longus]. *De herderlyke liefde-gevallen, van Daphnis en Chloé*. Amsterdam en Alkmaar, Steeve van Esveldt en Jacob Maagh, 1744. UBA 1335 F 32.

De Nederduidse vertaaler aan den lézer.

[1] [...]

[2] De Oudbisschop van Avranches, de doorlugtige. *M. Huet*, zegt ergens,
 [3] dat hy genégen was om 'er éne nog niewer [dat wil zeggen: vertaling]
 [4] uit té geven. Doch een zeer geleerd Man verzékerdt, dat toen hy
 [5] byná half gedaan hadde, daar geheel van afliet; om dat hy déze
 [6] ondernéming hadde begonnen in zyne jeugdt, en veel eerder dat hy
 [7] den regten aardt van dat werkje hadde begrépen; en ook, hoe de lézinge
 [8] van dat verçiersel, de jeugdt zoude benádélen, en konnen bederven,
 [9] en hoe gants weinig gevoeglyk het onder de ógen van bejaarde mensen
 [10] zoude konnen kómen.

[11] [...]

[12] 't Wordt in *Longus* Verdigtsel als een hoofdzákelyke fout aangemerkt,
 [13] dat hy zyn verdigtsel begint met de geboorte van zyn Herder en
 [14] Herderinne, en doet doorgaan en duuren, tot aan hun huwelyk; op
 [15] hunne Kinderen; Já tot aan hunnen hógen ouderdom; waar in hy den
 [16] eigentlyken aart van diergelyke geschriften, is te buiten gegaan. Al
 [17] wie goede Romans wil schryven, moet met den bruiloftsdag sluiten;
 [18] en wégens alle de gevolgen van het Huwelyk zwygen; want een
 [19] bezwangerde, of in de kraam leggende Heldin, is een misselyke
 [20] vertoonster op het Tooneel der zédelyke uitspanningen en vermáken.
 [21] De fransen munten uit in heldhaftige en verliefde verdigt-kunst; en

[22] onder hen allen, Juffrou *Scuderi*, die alles schandelyks, tot nádeel van
 [23] de ére hárer Sexe heeft wéten weg te bannen; mákende háren
 [24] ingevoerdén Heldt ofte Minnaar zeer vrymoedig en scherpziende, en
 [25] in tegendeel háre Minnáres zeer kuis, zédig en doof; dus spreekt ze
 [26] in de voorréden van háren *Ibrahim*, haar eerste liefdeverdigtsel: *Zó ik*
 [27] *my niet bedrieg lézer, zult gy hier de welvoeglykheidt en de eigenschappen der*
 [28] *vertoonens behoorlyk zien waargenómen. En ik heb in myn boek niets geduldt*
 [29] *dat de juffers noet zonder blózen ofte het nederslaan der ógen zouden kunnen*
 [30] *lézen. En zó gy myn Heldt niet ziet vervolgd en mishandelt door Vrouwen, denk*
 [31] *niet dat zulks zy om dat hy niet beminnelyk genoeg was, nogte van imant konde*
 [32] *worden bemindt; maar zulks is alleen dus geschikt, om, ten aanzien der*
Jufferschap,
 [33] *niets tégens het betámelyke te doen, en de waarschynelykheidt te bewáren ten*
 [34] *aanzien der manspersonen, die heel zelden voor den gevoelelózen ofte wréden*
spélen.
 [35] *En 't zy dan dat de zulken dus behóren, ofte dat ik my heb geschikt en bestierdt,*
 [36] *aangaande het oordeel omtrent mynen Heldt, naar myne zwakhéden; Ik heb*
zyne
 [37] *getrouw- en standvastigheidt, op die gevaarlyke toets niet willen stellen; en ik*
 [38] *heb my vergenoegdt met van hem geen Hilas te willen máken, zonder hem een*
 [39] *Hipolitus te doen zyn.*

[40] [...]

1744 [De gevallen van Ismenias]

[Eusthatus (of Eumathius) Macrembolites]. *De gevallen van Ismenias. Grieksche geschiedenis. Om derzelver verheven styl uit het Fransch vertaald.* Amsterdam, Gerrit Tielenburg, 1744. KBH 1350 G 52.

Voorrede des vertalers.

[1] De schilderachtige, de verheven, de poëtische styl van dezen *Ismenias*,
 [2] schoon hy niets dan een verhaal zyner *Minneryen* doet, verdient gelezen
 [3] te worden van alle Dichteren. Hy zal hen geleiden in eenen weligen
 [4] hof, die, meest met welriekenden bloemen versierd, echter niet ten
 [5] eenemale is ontbloot van rype vruchten. Hy zal hen vergunnen die
 [6] te smaken, en het bloezemdragende geboomte in hunne eigene hoven
 [7] te planten, om aldaar, behoorlyk aangekweekt, liefelyker vruchten te
 [8] telen, dan in dezen hof groeijen. Hy is in staat hunne ingespannen'
 [9] geesten te verlustigen; hen meer en meer op de bekoorlyke Poëzy te
 [10] doen verlieven; hun dichtvuur meer en meer te ontvonken; hen te
 [11] nopen verhevener bespiegelingen, dan deze, met eenen bevalligen zwier
 [12] uit te drukken. Zelden treffen zelfs de schoonste denkbeelden de harten,

[13] 't en zy ze tevens de ooren streelen: ja, den grootste Verstanden mishagen
 [14] geene welige uitdrukkingen. Men zoeke dan het Aangename, om het
 [15] Nutte daarmede te versieren: maar men wachte zich, de voorwerpen
 [16] belagchelyk te maken door verkeerde optooiselen.

[17] Ons oogmerk is niet, dat men zich vergape aan de fabelen der heidensche
 [18] Goden: (ach! waren ze, als noodelooze sieraden, uit alle onze dichtwerken
 [19] verbannen! maar dat men die dulde, om de uitmuntende wyze waarop
 [20] ze hier zyn ingevoerd; dat men daarvan niets navolge, dan den levendigen
 [21] en ongemeenen styl. We zyn zoo vermetel niet, te wanen dat deze
 [22] *Grieksche Jongeling*, dien de Heer *de Beauchamps* op de verrukkendste wyze
 [23] in het Fransch doet spreken, met de zelfde voortreffelykheid zyne *Gevallen*
 [24] in het Nederduitsch zal verhalen: echter vleijen we ons dat zyn styl
 [25] eenen genoegzamen luister heeft behouden, om tot een voorbeeld van
 [26] welsprekendheid te strekken. Wy hebben alle onze poogingen daartoe
 [27] niet aangewend, om niet te veel van onze krachten te verspillen op
 [28] verdichtselen, die tot niets bekwaam zyn, dan om den geest tot hooger
 [29] denkbeelden op te voeren.

[30] Dit hebben we noodig geacht den Beminnaren der Verhevenheid te
 [31] melden, om te toonen dat deze *Gevallen* niet enkel tot tydverdryf voor
 [32] de nieuwsgierige Jeugd zyn geschreven; maar met een edeler inzicht,
 [33] dan men doorgaands heeft met het verhaal van minneryen, die veelyds
 [34] de lichtverleide zinnen tot ontucht verwekken, de driften aanspooren,
 [35] de goede zeden bederven. Men denke, indien *Irménias* de Liefde al te
 [36] bevallig heeft afgemaalt, dat ze echter hier niet onbetamelyk is
 [37] voorgesteld; en men leere van dien *Minnaer*, in de driftigste vervoering,
 [38] grootmoedig over de hartstogten triomferen!

[40] Op de gevallen van Ismenias.

[42] [...]

Hoe wil de Kunst, met blyde klanken,
 45 Uw' *Schryver*, uw' *Vertolker* danken,
 Wier kracht van taal elk roemen zal!
 Een galm vult reeds haar tempelkooren;
 Men roept: Schoon wy geen dichtmaat hooren,
 't Is echter loutre hemelval.

[50] Ad Altiora

1749-1750 [Historie van den vondeling Tomas Jones]

H. Fielding. *Historie van den vondeling Tomas Jones*. Uit het Engelsch vertaald door P. le Clercq. Amsterdam, Gerrit de Groot, 1749-50. uba 2497 F 5-7.

[IV]. Boek.

[...]

I. Hoofdstuk.

Begrypende zes Bladzyden.

[1] Gelyk de waarheid onze Schriften onderscheidt van die ydele Romans,
 [2] die vol wonderen en voortbrengsels zyn, niet van de natuur, maar
 [3] van ontstelde harssenen [...] zoo zouden wy, aan den anderen kant,
 [4] gaarne alle gelykenis myden met dat slach van Historiën, welke eenen
 [5] beroemden Dichter niet minder geschikt schynen tot voordeel der
 [6] Brouwers, dewyl het leezen van dezelve, volgens hem, altoos met een
 [7] kan goede *Ale* verzeld behoorde te zyn.

Terwyl Historie, in 't gezelschap van goede Aal.

10 *De slaaperige reex en d'ernst van haar verhaal.*

Verkort door éénen dronk, vervrolykt door een' anderen.

[13] [...]

[14] Weshalven, op dat ons Werk niet naa den arbeid van die Historieschryvers
 [15] gelyken zoude, hebben wy gelegenheid genomen om 'er overal
 [16] zonderlinge gelykenissen, beschryvingen, en andere Dichtkundige çieraaden
 [17] in te lasschen, die ik verordend hebbe om de plaats van de
 [18] gemelde *Ale* te vullen, en het verstand te vervarschen, als die sluimeringen
 [19] welke in een lang Werk, den Leezer, zoo wel als den Schryver,
 [20] overvallen, hem beginnen te bekruijen. Zonder tusschenpoozingen van
 [21] deezen aart, moet het beste verhaal van eenvoudige feiten den Leezer
 [22] te magtig worden [...].

[23] [...]

[24] VIII. Boek.

[25a] [...]

[25] I. Hoofdstuk.

[26] *Een zeer lang Hoofdstuk over het Wonderbaare; zynde verre het langste van*
 [27] *alle tot inleiding dienende Hoofdstukken.*

[28] [...]

[29] Voor eerst dunkt my dan, dat men met reden van alle Schryvers mag
 [30] vorderen, dat zy zich binnen de paalen der mogelykheid houden; en
 [31] steeds gedachtig zyn dat men schier onmogelyk kan gelooven dat een
 [32] mensch iets gedaan heeft dat hy onmogelyk doen kan. [...]

[33] Ook kan de mogelykheid alleen ons niet verschoonen, wy moeten ons
 [34] binnen de regels der waarschyklykheid houden. Dit is, meene ik, het
 [35] gevoelen van *Aristoteles*; of zoo niet, ten minsten is het het gevoelen
 [36] van eenige wyze Liederen, wier gezag al zoo zwaar zal weegen, wanneer
 [37] het al zoo oud zal zyn, 'dat een Dichter die ongelooffelyke dingen
 [38] verhaalt zich niet kan verschoonen met te zeggen, dat zy weezendlyk
 [39] gebeurd zyn'. Dit kan misschien waar zyn ten opzichte van de
 [40] Dichtkunst, maar een Historischryver kan 'er zich niet aan onderwerpen;
 [41] want hy is genoodzaakt de dingen te verhaalen zoo als hy ze vindt,
 [42] al zyn ze zoo ongemeen en zoo vreemd dat men een overgroot Historisch
 [43] geloof moet hebben om ze te verduwen. [...]

[44] Hier in [dat wil zeggen op het punt van geloofwaardig] hebben echter
 [45] de Historischryvers, die openbaare zaaken van Staat en Oorlog verhaalen,
 [46] een groot voordeel boven ons die ons zelfs aan gevallen des
 [47] Burgerlyken leevens bepaalen. Het geloof van de eene heeft den
 [48] veeljaargigen steun van onbetwiste kennelykheid; en openbaare Gedenkschriften,
 [49] gestaafd door het bykomende getuigenis van veele Schryvers,
 [50] stellen hunne geloofwaardigheid buiten kyf. Daarom heeft de nazaat
 [51] steeds geloofd, dat 'er een *Nero*, een *Kaligula*, een *Trajanus*, een *Antonius*
 [52] geweest is; en niemant heeft ooit getwyffeld of zulke booze en zulke
 [53] vrome Mannen zyn eens, Heeren der Aarde geweest.

[54] Maar wy, die byzondere Karakters beschryven, die in de diepste hollen
 [55] zoeken, en voorbeelden van deugd en ondeugd uit hoeken en winkels
 [56] van de Waereld haalen, zyn in een' erger toestand. Vermits de
 [57] onbetwistelyke kennelykheid ons ontbreekt, en wy verstookten zyn van
 [58] openbaare gedenkschriften en van bykomende getuigenissen van Schryvers
 [59] om onze verhaalen kracht en geloof by te zetten, voegt het ons
 [60] niet alleen te blijven binnen de paalen der mogelykheid, maar ook
 [61] der waarschyklykheid; en wel voornamelyk in onze Schilderyen van
 [62] overgrooten vroomheid, deugd en lieflykheid. Schelmery en dwaasheid,
 [63] hoe groot ook zullen altoos geloofd worden; want quaadaardigheid
 [64] geeft het geloof groote kracht en steun. [...]

[65] Eindelyk, de bedryven moeten niet alleen binnen den kring der
 [66] menschelyke werkinge blyven, en zodanig zyn dat men met waarschyklykheid
 [67] gelooven kan dat zy door menschelyke werkers vericht

[68] zyn; maar ook dat zy waarschylyk door de werkers zelfs verricht
 [69] hebben kunnen worden: want het geene slechts wonderlyk en verbazend
 [70] voor zal komen in éénen Man, kan onwaarschylyk, of zelf onmogelyk
 [71] worden, als het van een' anderen verhaald wordt.

[72] Dit laatste is het gene de Toneel-Dichters noemen de *Houding van Karakter*,
 [73] en vereischt een ongemeen goed oordeel, en eene zeer nette kennis
 [74] van de menschelyke natuur.

[75] [...]

[76] IX. Boek.

[77] [...]

[78] I. Hoofdstuk.

[79] *Welke personen billyk Historien als deeze moogen schryven, en welke niet.*

[80] [...]

[81] Goede geschiedenissen uit te vinden en dezelve wel te vertellen zyn
 [82] zekerlyk zeldsaame begaafdheden; en echter hebbe ik weinig menschen
 [83] gevonden die zwarigheid maakten om 't een en 't ander te bestaan;
 [84] en als wy de Romans en Vertellingen, daar de waereld vol van is,
 [85] onderzoeken, meene ik dat wy met recht moogen besluiten, dat de
 [86] meeste Schryvers niet zouden hebben durven denken hunne tanden te
 [87] laten zien (indien deeze uitdrukking door den beugel mag) in eenig
 [88] ander slach van schriften; noch een douzein *perioden* over eenig ander
 [89] bedenkyk onderwerp by een gebragt zouden kunnen hebben. *Scribimus*
 [90] *indocti, doctique passim**, kan met meer waarheid gezegd worden van
 [91] den Historie- en Leevens-beschryver, dan van eenige andere soort van
 [92] schriften: Want alle kunsten en weetenschappen (de oordeelkunde zelf)
 [93] vereischen eenen kleinen voorraad van geleerdheid en kennis. Men mag
 [94] misschien denken dat de Dichtkunst hier van uitgezonderd is; maar
 [95] die eischt voeten en maat of ten minsten iets dat 'er naa gelykt, in
 [96] plaatse dat tot het opstellen van Vertellingen en Romans niets anders
 [97] vereischt wordt dan papier, pennen en inkt, en de geringe bequaamheid
 [98] van eene hand die voor den zetter leesbaar is te kunnen schryven.
 [99] De Schriften toonen dat dit de gedachte van haare Schryvers is; en
 [100] het moet ook de gedachte zyn van haare Leezers, zoo zy leezers vinden;
 [101] want de tyden zyn voorby waar in men zeggen kon,

*Hun werken vinden toch, heo zot ze ook moogen weezen.
 Een Boekwurm die ze drukt, en gekken die ze leezen.*

[104] Daar moeten wy die algemeene verachting van afleiden, welke de
 [105] waereld, die altoos het geheel benoemt en schat naa het meerendeel,
 [106] opgevat heeft voor alle historischryvers, die hunne stoffen niet uit
 [107] Gedenkschriften of aantekeningen haalen. En het is de vreeze voor
 [108] deeze verachtinge die ons den naam van Romanschryver zoo voorzichtiglyk
 [109] heeft doen myden, een naam daar wy andersints vry wel
 [110] in onzen schik mede geweest zouden zyn. Echter vermits ons geene
 [111] geloofwaardigheid ontbreekt, naar dien wy alle onze karakters uit het
 [112] groote en onbestraffelyke Boek der Natuur haalen, gelyk elders te
 [113] verstaan gegeeven is, hebben onze werken een genoegsaam recht tot
 [114] den naam van Historie. Zekerlyk verdienen zy eenigsints onderscheiden
 [115] te worden van die werken, welke een der geestigste Schryvers van
 [116] oud *Romen* aanmerkt als voortkomende van eene jeukinge, of waarlyk
 [117] eer van een' sterken afgang der harsenen.

[118] [...]

[120] X. Boek.

[121] [...]

[122] I. Hoofdstuk.

[123] *Behelzende Leeringen die de hedendaagsche Krytyken noodwendig moeten leezen.*

[124] [...]

[125] Vervolgens moet ik u, myn hupsche vriend [...] vermaanen geen karakter
 [126] als ondeugend te veroordelen, omdat het niet volmaakt goed is. Indien
 [127] die voorbeelden van volmaaktheid u kunnen behaagen, kunt gy boeken
 [128] genoeg vinden om uwe zinnelykheid te voldoen; maar vermits, wy,
 [129] in onzen ommegang en verkeerling met allerlei slach van persoonen
 [130] nooit eenigen volmaakten mensch hebben aangetroffen, hebben wy 'er
 [131] ook geenen willen invoeren. Om de waarheid te zeggen, ik twyffele
 [132] eenigsints of 'er wel ooit één bloot mensch *in rerum natura* bestaan heeft
 [133] die tot deezen volmaakten trap van voortreffelykheid gekomen was,
 [134] al zoo wel als 'of er wel ooit een gedrocht in de waereld geweest
 [135] was snood genoeg om dat

[136] - Nulla virtute redemptum

[137] A vitiis* -

[139] van *Juvenalis* te bewaarden: ik kan ook niet zien of begrypen dat

[140] men met eenig goed oogmerk karakters van zulk een engelachtige
 [141] volmaaktheid, of helsche verdorvenheid kan invoeren in een werk dat
 [142] maar eene uitvinding van 's menschen vernuft is, naardien de beschouwing
 [143] van elk van beide eenen mensch waarschylyker met schaamte
 [144] en droefheid moet overstelpen, dan dat hy 'er eenige goede leering
 [145] uit trekken zoude; want in 't eerste geval moet hy beide bedrukt en
 [146] beschaamd weezen als hy, in zyne natuur, een voorbeeld van voortreffelykheid
 [147] ziet, 't welke hy met reden niet kan hoopen te bereiken;
 [148] en in de betrachtinge van het laatste moeten zyne aandoeningen niet
 [149] min onaangenaam weezen, als hy de natuur, waar aan hy deelachtig
 [150] is, vernedert en ontaard ziet tot zoo haatelyk en verfoeyelyk een schepsel.
 [151] In der daad, als 'er vroomheid en goedaardigheid genoeg in een karakter
 [152] is om verwondering en genegenheid van een wel-gesteld gemoed te
 [153] verwerven, alschoon 'er eenige kleine vlekken in zyn, *quae humana cavit*
 [154] *natura*, zullen deeze ons meedelyden eer dan ons afgryzen verwekken.,
 [155] En waarlyk, niets kan leerzaamer zyn dan de onvolmaaktheden die
 [156] in voorbeelden van deezen aart gezien worden; naardien zy eene soort
 [157] van verbaasdheid baaren, die het gemoed sterker treft en langer in
 [158] de geheugenis blyft, dan de gebreken van zeer ondeugende en snoode
 [159] menschen. Op de zwakheden en gebreken van menschen in welke een
 [160] sterk mengsel van vroomheid en eerlykheid is, valt een sterker licht,
 [161] 't welk 'er op straalt uit de deugden die 'er by gesteld worden om
 [162] ze des te meer te doen afsteeken; hunne afzichtigheid daar door in
 [163] een' klaarder dag gesteld zynde; en als wy zulke gebreken van hunne
 [164] quaade gevolgen verzeld zien, in menschen wier karakter ons andersints
 [165] behaaglyk voorkomt, leeren wy dezelve niet alleen myden tot ons eigen
 [166] welzyn, maar ook haasten om het onheil dat zy alrede gebragt hebben
 [167] over de genen die wy beminnen.

[168] [...]

Eindnoten:

- * Geleerd en ongeleerd, 't schryft al wat schryven kan.
- * Wiens ondeugden niet door ééne enkele deugd vergoed worden.

1751 [Het leven van Lelius]

Het leven van Lelius, edelman uit Litthauwen. [...] Amsterdam, Gerrit de Groot, 1751.
 UBA 525 A 14.

De drukker aan den lezer.

[1] De Levens-bijzonderheden van Lelius, een Litthauwsch Edelman, door

[2] hem zelve beschreven en U in de volgende Bladen onder het oog
 [3] gebracht, bevatten (wel is waar) zo zeldzame Gebeurtenissen, dat men
 [4] veellicht aan derzelver echtheid zoude kunnen twyffelen, en het byna
 [5] voor onmooglyk houden, dat een Persoon van zynen Ouderdom en
 [6] mitsdien van slechts vyf-en-twintig jaren alle dezelve zoude hebben
 [7] kunnen ondergaan, en derhalven die Gebeurtenissen veeleer als een
 [8] Roman dan waarachtige Historie aanmerken: doch vermits echter niets
 [9] dan loutere waarheden in dit Verhaal vervat zyn, heb ik nodig geacht,
 [10] U niet alleen te verzekeren, dat alle die Gebeurtenissen waar en
 [11] waarachtig zyn; maar dat de Schryver ook hier in Amsterdam, by
 [12] velen bekend is, die derhalven kundigheid zo wel van zyne Besnydenis
 [13] onder de Hoogduitsche Joden hebben, als van zyne omtrent tweejarige
 [14] Gyzeling, waaruit hy voor enige weken weder ontslagen is.

[15] Alleen heeft men aan te merken, dat de naam van *Lelius*, dien hy zich
 [16] in 't gemelde Verhaal geeft, zyn rechte naam niet is, noch ook mooglyk
 [17] geen der andere namen, waarmede hy zich zo in deze Stad als elders
 [18] heeft laten benoemen; 't geen nochtans niets ter zake doet, en daarom
 [19] ook geen bewys voor de onechtheid zyner Verhalen kan uitleveren;
 [20] te min noch, als men weet, dat alle dezelve, gelyk reeds boven gezegt
 [21] is, met de waarheid overeenkomen, en hy die ten overstaan van
 [22] geloofwaardige Personen beleden heeft. Geringe zaken van weinig
 [23] belang, inzonderheid die hem zedert zyn ontslag uit de Gyzeling
 [24] wedervaren zyn, heeft men ter bekorting van dit Werkje onnodig geacht
 [25] aan te tekenen.

[26] Dit was 't geen ik nodig oordeelde, U, gunstige Lezer, te berichten,
 [27] en wensch U, wel te varen.

[29] Voorreden van den schryver aan den lezer.

[30] [...]

[31] [...] ook zal dit Werk, of Leven, aan alle Jongelingen, en byzonder
 [32] aan de jonge Edel-lieden tot een voorbeeld strekken, dat zy zich van
 [33] Jongs af aan in Deugden oeffenen, en alle boose stukken, en quaade
 [34] geselschappen vermyden, en hun voor oogen stellen dat 'er gewis een
 [35] Godt is, die alle bedryven der Stervelingen ziet, die geen goet ongeloont,
 [36] en geen quaat ongestraft laat; en hoewel hy langmoedig is, en met
 [37] de straffe vertoeft, evenwel waarlyk *eens* met de Roede van vergelding
 [38] komt.

[39] Den gehuwden, voornaamlyk die van Adelyken Huyze afstammen, dient
 [40] dit Leven tot een waarschouwing en vermaaning, dat wanneer de Heemel

[41] hem met Kinderen voorzien heeft, zy die volgens hunnen plicht opvoeden
 [42] in vreeze des Heeren en verdere Wel-leventheit, die eenen Christen
 [43] betaamt. De gronden van den zuiveren Christelyken Godsdienst en
 [44] het vlieden van alle quaade geselschappen konnen zy ten allen tyde
 [45] aan de Kinderen inboezemen: dat zy *ootmoedig, gediensstig, opregt, dapper,*
 [46] *naarstig*, en tegen een yder volgens een iegelyk zyn staat *beleeft zyn*,
 [47] en dat ze *een yder het zyne laten, en geven, wat hem toekomt* enz. Deeze
 [48] zyn de rechte en waare Adelyke Deugden, nutter en zaaliger, dan
 [49] *schermen, danssen, ryden, jaagen, grooten pracht voeren, zich boven andere*
verwaant
 [50] *verheffen* enz. Want het is zeeker en waarachtig, dat de Ouders voor
 [51] den algemeenen rechterstoel eene zware verantwoording zullen onderhevig
 [52] zyn, indien zy oorzaak tot het ergerlyk leven der Kinderen
 [53] gegeven en door een quaade opvoedinge dne grond tot Ondeugden
 [54] gelegd hebben.

[55] [...]

1752 [Het leven van Henriette Stuart]

[C. Lennox]. *Het leven van Henriette Stuart. Beschreven door haer zelve*. Uit het Engelsch vertaelt door Pieter Adriaen Verwer. Amsterdam, Gerrit de Groot, 1752. KBH 31 D 6.

De vertaler aen den lezer.

[1] Is 'er ooit eene manier van schryven aen de berisping van Bedillers
 [2] onderworpen geweest, 't is die, waer van den bescheidenen Lezer in
 [3] de volgende Bladeren wederom een staeltje wort aangeboden. Aen
 [4] sommigen hebben deze soort van Verhalen, hoe kunstig opgesteld, geen
 [5] schyn van Waerheit altoos; voor anderen zyn 't niet dan laffe Vertellingen,
 [6] die haren grontslag enkel in de Vinding hebbende en slechts
 [7] afhangende van 't begrip van eenen Schryver nergens toe kunnen dienen
 [8] dan om ledige harssenen bezig te houden; wederom anderen stooten
 [9] zich dat de Minnaryen in de meesten dezer Schriften 't voornaemste
 [10] Voorwerp wezende, de Gemoederen, voornaemlyk die der Jeugt, te
 [11] veel worden aengezet tot eene Hartstogt, die, zich als genoeg van
 [12] zelfs openbarende, niet alleen geene opwekkinge noodig heeft; maer
 [13] veel eer behoort beteugelt te worden en verdooft. By velen derhalven
 [14] is het uitgeven van zulke Schriften byna een grouwel, en hy, die 'er
 [15] de hant in leent een verachtlyk Schryver. Historien, indien zlefs nooit
 [16] iets anders dan Geestelyke Boeken, moest men lezen en niet alleen

[17] aen bezette Jaren, maer de vroeger Jeugt voor oogen leggen, om uit
 [18] de Ondervinding der tyden te leeren wat het menschlyk Leven gelukkig
 [19] of rampzalig maekt. Heerlyke denkbeelden, waerlyk! maer die men
 [20] niet alleszins in de Historien, hoe uitgebreid derzelven Bewerp zy,
 [21] zal vinden. Want, schoon ik veel eerbied en hoogachting betuige, voor
 [22] de kundigheden der Aloudtheit, en die van de volgende tyden, welke
 [23] ons uit de Historien toestralen, en het verre van my zy alles te verwerpen
 [24] wat zy ons uit Gedenkstukken van vroegere en latere Eeuwen met
 [25] echte Bewyzen oplevert; geene de minste reden heeft men, naer myne
 [26] Gedagten, hierom alles te verachten wat geen wezentlyken Gront in
 [27] de Geschiedenissen heeft, hoewel het als Gevallen van 't Menschelyk
 [28] Leven wort voortgedragen. Te meer, naerdien dat gene zelfs, 't welk
 [29] ware Historie heet (behalven die zaken, welke met het merk van de
 [30] Archiven des Lants, waer over de Geschiedenissen handelen, waerlyk
 [31] bestempelt zyn) menigmael opgevult is met Verhalen van byzondere
 [32] zoogenaemde Gebeurtenissen, die kennelyke teekenen dragen dat de
 [33] denkbeelden van den Schryver of de losse Verhalen van byzonderen
 [34] hier in meer deel hebben dan Bewyzen van een volstrekt Gezag. En
 [35] hoe veel men op losse Verhalen kan staet maken leert de Ervarenheit
 [36] niet alleen aen zulken, die immer hun werk gemaekt hebben om ze
 [37] te boek te stellen, maer volstrekt aen ieder, die met oplettendheit opmerkt
 [38] hoe eene zelfde zaek, die velen zullen toestaen gebeurt te zyn, van
 [39] sommigen dus, van anderen anders wort uitgemeten; al stelt men zelfs
 [40] het belang geheel en al ter zyde, 't welk de zaken terstont eene andere
 [41] gedaente doet verkrygen. Onze Eeuw en weinige jaren herwaerts hebben
 [42] voorbeelden genoeg oplevert om dit myn zeggen waer te maken;
 [43] en gevallen, die men voorgaf volstreckte waerheden te wezen, zyn dikwils
 [44] niet alleen geheel onzeker geworden, maer als kennelyke harssenschimmen
 [45] verdwenen, of zoo tegenstrydig vertelt; dat iemand, die eenigszins
 [46] zyn oordeel bezit, indien hy wort uitgelokt om ze zynen Tytgenooten,
 [47] en (mag het hem gebeuren) den Nakomelingen mede te deelen, zekerlyk
 [48] verlegen moet staen hoe hy menigerhande Zaken op 't papier zal stellen,
 [49] waer van alle menschen, in den tyt, waer in hy schryft, den mont
 [50] vol hebben, en die in den mont van den eenen onwaerheit moeten
 [51] wezen, zullen zy in den mont van den anderen waerheit bevonden
 [52] worden. Wat pleit men dan voor de zoogenaemde ware Historien;
 [53] als de eengiste Schriften, die buiten de Godtgeleerdheit, de Rechtsgeleertheit
 [54] en de Wetenschappen van Filozofie en 't gene derzelver
 [55] deelen bevat, in aanmerking behooren te komen? Immers ziet men
 [56] duidelyk derzelver Gebreken en dat zy niet vry kunnen geschat worden

[57] van Fabelen, daer men andere Schriften om tracht te doen klein achten
 [58] en verachten. 't Was te wenschen, dat men iets dergelyks niet zeggen
 [59] kon van dat gene, 't welk men den Naem van Geestelyk geeft, waer
 [60] in, naer mate de Gevoelens en begrippen vallen, geen minder slag van
 [61] Verbeeldingen te vinden zyn, die geen bestaenlykheit in de Natuur
 [62] der dingen hebben kunnen, en die echter niet alleen gelezen, maer
 [63] zelfs aengeprezen worden, als nuttig voor de ziel, ja als of hier derzelver
 [64] geheele behoudenis van ahang. Wil men de waerheit van myn zeggen
 [65] ondervinden; men beschouwe zoo menigvuldige Gemoeds gestalten, die
 [66] sommigen vereischen om den Mensch tot een Christen te maken; men
 [67] beschouwe de Schetsen, die men maekt van een Geestelyk Leven. Het
 [68] zy verre dat ik hier in de Pogingen der Schryvers zou verachten; maer
 [69] 't is ongetwyffelt, dat velen hier in meer een geestelyke *Roman* maken
 [70] dan de Waerheit treffen. Waerom mag derhalven een vlugge en
 [71] vernuftige Geest ook geene Gevallen uitdenken, die de gedaente eener
 [72] Historie hebben en waer door hy zynen Evenmensch kan vermaken,
 [73] en genoeglyk den tyt doen doorbrengen? Waerom mag hy den Leeslust
 [74] niet opwekken in zulken, die onbekwaem zyn om een groot beslag
 [75] van Historien met aendacht ten einde te lezen, of 'er geenen lust toe
 [76] hebben? om dat dezelve doormengt zyn en noodwendig moeten zyn
 [77] met menigvuldige staetkundige Verhandelingen, Gevallen van Krygskunde
 [78] Zedekundige Aenmerkingen, en wat dies meer zy; zaken allen,
 [79] die of de eende of de andere niet van alle mans smaek zyn en in
 [80] plaets van den Geest levendig te houden, dien geheel en al verdooven
 [81] en het werk doen achter de bank werpen, eer het noch half ten einde
 [82] gevordert is. Maer, zal men zeggen, 't is de Min, die verleidende
 [83] Hartstogt, welke hier door wort aengezet en hoe verre deze tot
 [84] sporeloosheit kan vervoeren weet een iegelyk. Maer hier tegen zegge
 [85] ik, hoe verre deze tot sporeloosheit kan vervoeren, zelfs zonder 't lezen
 [86] van dergelyke Schriften, weet ook een iegelyk. Deze Schriften zyn
 [87] dan geenszins de oorzaak dezer sporeloosheit, en men moet deze oorzaak
 [88] elders zoeken; maer waer zy te vinden is zou thans te breedvoerig
 [89] vallen om my over uit te breiden. Men versmade dan langer geene
 [90] Vindingen van Vernuft, zy hebben zelfs al by de Aloudheit roem behaelt,
 [91] en zulken, waer in 't Verstant der Schryveren uitmunt, hebben (in
 [92] welke tyden zy mogen geschreven zyn) een onsterfelyken lof weggedragen.
 [93] 't Komt in dezen aen op eene waarschylykheit dat de Gevallen
 [94] zouden hebben kunnen gebeuren en niet strydig zyn tegen den loop
 [95] der Natuur, of de Hartstogten en gedachten der menschen, en als dit
 [96] gepaert gaet met eene betamelykheit en eene Eerbaerheit, die de

[97] Schaemte zelve niet kan doen bloozen, is 'er, myns oordeels, geene
 [98] reden om de neus vies op te trekken over uitspanningen, die ten minsten
 [99] dit voordeel bezitten dat ze de gedachten bezig houden en den Geest
 [100] leeren gewennen aen het beschouwen van 't Gemoed. Of deze Juffer
 [101] *Henriette Stuart* hiertoe bekwaem is en met dit Karakter te voorschyn
 [102] komt, laet ik aen 't oordeel van mynen bescheidenen Lezer. Vint iemant,
 [103] dat hare jeugdige wulpsche Gedachten en de levendigheid van haren
 [104] Inborst haer aanzet om te spelen met een Hartstogt, die velen zo ernstig
 [105] willen behandelt hebben en daer anderen te weeldrig mede dartelen,
 [106] het zy hem ten spiegel om 'er zich zelve, en die hunne zorge zyn
 [107] of zullen worden aenbevolen, voor dte behoeden, en hy zy verzekert,
 [108] dat 'er niets onbetamelyks in deze Juffer zal gevonden worden. In
 [109] tegendeel wischt zy, door het beschermen harer Eer, ten koste byna
 [110] van haer Leven of dat van anderen, alle vermoeden uit; dat hare
 [111] genegenheit om te bekooren eenigen toeleg maekt om aen een dartelen
 [112] Wellust te voldoen. Hier wort dan niets aengeboden, waer aen kuische
 [113] Harten zich storen kunnen, en dit, acht ik, kan den Gront leggen om
 [114] te behagen.

1752 [De Walcherse Robinson]

De Walchersche Robinson: zynde een zeldzame, doch tevens ware geschiedenis [...].
 Rotterdam, Alardus van Eyk, 1752. UBA 1011 G 31.

Voorreden.

[1] Waarde lezer.

[2] Onder alle zaken, die een redelyk schepsel, zonder zich aan tydverkwistery
 [3] schuldig te maken, gebruiken mag, tot een verpoozing van
 [4] zyne kristelyke en huishoudelyke oefeningen, zyn inzonderheid dezulken,
 [5] die vermaken en stichten. De oude heidenen zelfs hebben dit geweten,
 [6] en in trein zoeken te brengen. Zy verzierden hier toe verscheiden
 [7] geschiedenissen, dezelve zoodanig bewimpelende met waarschylyke
 [8] gebeurlykheden, die zy ons voor ware geschiedenissen in de vuist willen
 [9] stoppen; dat wy waarlyk by zommige voorvallen, daar in omstandig
 [10] verzonnen, en terneer gesteld, genooddwangd zyn te weenen, of vrolyk
 [11] met de overwinnaars ons te gedragen.

[12] Indien wy stellen, dat de Geschiedenis van Troje, zoo als ons dezelve
 [13] door den griekschen Homeer verhaald word, waar zy, moet men zeggen,
 [14] dat dezelve waardig was, ter eeuwige gedachtenisse beschreven te

[15] worden; doch stellen wy dezelve verzierd te zyn, dan blykt ons, hoe
 [16] veel moeite de ouden zelfs hebben aangewend, om hunnen tydgenooten
 [17] en nakomelingen van verboden minnevlammen afteraden, door te
 [18] toonen, van hoe schadelyke en verdervende gevolgen dezelve zyn, dan
 [19] zien wy hoe schadelyk het is voor een stad of land, het kwaad niet
 [20] te straffen, ja dat de gevolgen daarvan, zomtyds steden en koningkryken
 [21] in den grond slepen, en verwoesten.

[22] Dan zien wy, dat de hemel eene rechtvaardige zaak, hoe zeer en hoelang
 [23] zy onder blyve, eindelyk echter doet zegepralen. stappen wy van
 [24] Homerus op Virgilius, daar vinden wy de liefde van een Zoon tot
 [25] zynen gryzen Vader zoo deftig beloond, dat om dien kinderplicht het
 [26] late nakomelingschap den scepter over de aarde heeft gezwaid.

[27] Hoe hoogdravend, deftig en tevens betooverend de styl van die twee
 [28] beroemde mannen zyn mogen, men vind 'er veel te veel zaken doorgaans
 [29] in, die de jeugd tot eene Romaneske of ingebeelden grootmoedigheid
 [30] vervoeren kunnen, dan daar door van het spoor eener ware nedrigheid
 [31] doen verdwalen.

[32] Allereenzaamst dan, en tevens allervermakelykst zyn zulke zaken, waarin
 [33] de nedrigheid uitblinkt, en alles alleen schynt samen te loopen, tot
 [34] dat groote punt, dat God alles magtig is, en alleen allen lof verdiend.
 [35] Wanneer ons dit geschrift van den Walcherschen Robinson eerst ter
 [36] hande kwam, hebben wy het zelve met veel aandacht en opmerking
 [37] doorgelezen, en ziende dat de Almacht Gods daarin uitschitterde, dat
 [38] uit al die verhalen klaar bleek, dat God alleen van al die zegeningen
 [39] de eer toekwam, en dat hier zelfs doorgaans en wel voornamentlyk
 [40] in het 4de en 5de boek klaar vertoon werd, dat Godt uit het geschapene,
 [41] zoo dat hy is, als wie hy is, gekend kan worden, maakten wy te minder
 [42] zwarigheidt, dit noodig en vermakelyk werkje in het licht te brengen.

[43] Dit vierde en vyfde boek maakten ons nog eene bedenkelykheidt, omdat
 [44] de hedendaagsche smaak zomtyds zoo bedurven is, dat men zulke zaken
 [45] niet gaarne leest, en dit deed ons eenigszins twyfelen, of de drukker
 [46] zyn rekening daar wel by zou vinden, maar wy meenen aan de andere
 [47] zyde, dat ouders, die van de gemeene zoogenaamde Romans hunne
 [48] kinderen, (en van zommige ook met reden) afhouden, te lichter aan
 [49] dezelve den toegang hiertoe zouden openzetten, en het zelve hen zelf
 [50] aanbevelen, zoo dat wy gegrond mogten hopen, dat dit gevreesde verlies,
 [51] door den gehoopten winst rykelyk vergoed zou worden.

[52] Wy hebben daar nog een stukje van in geschrift, loopende van den
 [53] tyd, waarin Robinson hier ophoud, tot 2 jaren voor zyn sterven;
 [54] vervattende een tydkring van omtrent 47 of 48 Jaren, opgevuld met

[55] vele byzondere zeldzaamheden; doch alle echter zoodanig, dat de eerlyke
 [56] imborst van Robinson allesins doorschynd, en het blykt, dat hy niet
 [57] vergeefs aan de kennis van God in zyn eerste Jaren heeft geärbeid.
 [58] Indien dit deeltje onze verwagting beäntwoord, zullen wy het tweede
 [59] haast laten volgen, dat wy verzekeren kunnen, nog ruim zoo frai te
 [60] zyn.

[61] Verder dit werkje aan te pryzen, is by ons onnoodig geächt, vertrouwende
 [62] dat het van onpartydigen, geen verdienden lof zal worden ontzegt.
 [63] Gebruik het dan Lezer tot uw vermaak en stichting, en vaarwel.

1752-1755 [Clarissa]

[S. Richardson]. *Clarissa, of de historie van eene jonge juffer. Waarin de gewigtigste belangen des gemeenen levens vervat zijn.* Uit het Engelsch naar den derden druk vertaald door Johannes Stinstra. Harlingen, Folkert van der Plaats, 1752-1755. Inst. De Vooys.

Deel 1/2

Voorreden van den vertaaler.

[1]

[2] Ligt kan ik bezeffen, dat het veelen eene zeldzaame en vreemde zaak
 [3] zal voorkoomen, dat ik mijn naam als Vertaaler stelle voor een *Roman*,
 [4] of vercierde Geschiedenis, betreffende de Minnaarijen van een jong
 [5] paar, welker eene de rol van eenen Ligtmis spelende noodwendig
 [6] veele handelingen en gevallen van eenen slegten aart vertoonen moet;
 [7] behalven dat de gesprekken en bedrijven van zulke gelieven meestal
 [8] ijdel en beuzelagtig zijn; en diergelijke historijtjes doorgaens geschikt
 [9] om de verbeeldinge der jeugd, die daarin smaak heeft, te verwilderen
 [10] en in heviger gistinge te brengen: Dit schijnt niet overeen te koomen
 [11] met de waardigheid van het ampt waarin ik gesteld ben, nog met
 [12] de deftigheid, welke men in eenen Leeraar des Euangeliums vereischt;
 [13] Dit schijnt niet bestaenbaar te zijn met eene ernstige Godvrugt, welke
 [14] ik altoos hebbe voorgestaen, nog te strooken met mijne menigvuldige
 [15] betuigingen van de hooge waardij, welke ik op Deugd en goede Zeden
 [16] stelle; Dit schijnt niet te passen bij mijne bijzondere omstandigheden,
 [17] die onder verdrukkinge zijnde wel beter en waardiger zaaken moest
 [18] hebben om mij mede te bemoeijen. - Dusdanige redeneeringen zullen
 [19] zekerlijk bij veelen, zelf verstandige en welmeenende gemaakt worden;
 [20] en dezulke, welke uit eenen gewaanden ijver voor den Godsdienst mijnen

[21] goeden naam zoeken te schenden, zullen niet nalaaten daarmede hun
 [22] voordeel te doen, om mij in wanagtinge te brengen bij den vroomen,
 [23] die op eene ernstige godzaligheid gesteld zijn. Ik hebbe deeze bedenkinge,
 [24] of tegenwerpinge tegen mijne tegenwoordige onderneeminge in haar
 [25] volle kragt en nadruk, zo ik meene, voorgesteld: Dog ik houde mij
 [26] verzekerd, dat zij alle haare kragt verliezen zal bij dengeenen, die
 [27] hun vooroordeel ter zijde stellen, en dit voortreffelijk Werk met aandacht
 [28] willen leezen; gelijk zij, die het ten einde toe gelezen hebben, in deszelfs
 [29] vertaalinge en gemeen-maakinge, des ben ik van allen verstandigen
 [30] ook verzekerd, niets gevonden hebben, hetwelk mijner bedieninge,
 [31] mijnen ijver voor Deugd en Godsdienst, en mijner bijzondere omstandigheden
 [32] onbetaamelijk is. Mijne goede vrienden, welke mij de eere
 [33] gedaan hebben (want dit rekene ik weezenlijk voor eene eere en blijk
 [34] van edele Vriendschap) van mij hunne zwaarigheden en twijffelingen
 [35] aangaende deeze mijne onderneeminge, toen ze die gewaer wierden,
 [36] voor te draagen, en tegen de voorgemelde opspraak te waarschuwen,
 [37] hebbe ik in het bijzonder getragt daaromtrent gerust te stellen. Hiervan
 [38] zal ik thans mijn werk maaken omtrent anderen, die zulks niet gedaen
 [39] hebben, en in welke diezelve zwaarigheden vallen mogen. Dit is iets,
 [40] het welk ik aan het onpartijdig Gemeen, aan eene welgeregelde zugt
 [41] voor mijnen goeden naam en agtinge, en aan de zaak der zuivere Deugd
 [42] en Christelijke Godzaligheid verschuldigd ben: Het wegruimen van
 [43] de voorgemelde ongunstige overleggingen, het openleggen en aandringen
 [44] van de redenen, welke mij in weerwil van zulke vooroordelen tot
 [45] het onderneemen van deeze vertaalinge bewoogen hebben, zal mij
 [46] gelegenheid verschaffen, om dit stuk allen verstandigen en deugdlievenden
 [47] Leezers ten kragtigsten aan te prijzen, zo veel ik kan: en
 [48] alles wat ik kan verdient hetzelve: En dit zal mij tot eene Voorreden,
 [49] zonder welke geen Boek het ligt schijnt te mogen zien, eene welvoegelijke
 [50] en ruime stoffe verschaffen: die ik egter zo beknopt zal
 [51] in een dringen, als de waardij der zaake kan veelen.

[52] Ik bedoele hier niet den zogenaamden Fijnen of Ernstigen den mond
 [53] te stoppen, die in een geplooid en stijfgetrokken weezen, in hun hoofd
 [54] te krommen als eene bieze, in eene gemaakte houdinge, en teemende
 [55] spraak, het werk van hunnen Godsdienst stellen; als welker bedilzugt
 [56] door geene zelf de bondigste redenen is te stillen, welker vooroordelen
 [57] alles verdoemen wat niet in hunnen smaak is, en bij welchen uit Nazareth
 [58] niet goeds kan koomen. De zulken laate ik gaarn aan hunne gemelijke
 [59] en knijzenden gedagten over. - Ik zal mij niet tragten te verschoonen
 [60] met de begeerte van verscheidene mijner vrienden, welke mij dit werk

[61] hemelhoog hoorende prijzen, lang en kragtig tot deszelfs vertaalinge
 [62] hebben aangepord. Derzelve begeerte steunde op mijn oordeel, of op
 [63] dat van anderen, 't welk daar mede overeenkwam; en het kooft 'er
 [64] op aan, of dit billijk en welgegrond waare: Ook denke ik niet, dat
 [65] mijne moeite verschooninge behoeft, maar dat mijne pooginge veeleer
 [66] lof verdient. - Ik zal ter mijner verdediginge niet inbrengen, dat
 [67] veele andere Godgeleerden zig met het uitgeeven van geschriften hebben
 [68] bezig gehouden of van gelijken aart, of die althans van geen hooger
 [69] waardij te agten zijn. Om van eenen *Huet* niet te melden; de Aartsbisschop
 [70] *Fenelon*, hoe groot een voorstander van ernstige en ingetogene Godsvrugt,
 [71] heeft zig door zijnen *Telemachus* met regt beroemd gemaakt. Zijne vlijt
 [72] te besteeden aan eenen zedigen *Roman*, past zekerlijk niet minder voor
 [73] eenen Godgeleerden en Leeraar des Euangeliums, dan zijn werk te
 [74] maaken van Lettervitterijen en woordenknibbelen over Schrijvers van
 [75] geen of weinig aangelegenheid, 't welk egter bij veelen wel door den
 [76] beugel kan. Om nu niet te spreken van anderen, die door het voeden
 [77] en involgen van eene verwilderde Verbeeldinge, van den geheelen
 [78] Godsdienst bijkans een *Roman* maaken. Dit werk behoeft het bedekzel
 [79] van het beste voorbeeld niet; en de meeste zijn te laag, dan dat zij
 [80] eenigzins verdienen daarmede in vergelijkinge te koomen. - Ik zal
 [81] de medelijdende niet verzoeken om mij dog niet te misgunnen, dat
 [82] ik onder andere troostmiddelen in mijne verdrukkinge mij opbeure en
 [83] vermaake met eene schoone schilderij van eene verdrukte en geplaagde
 [84] Deugd. Deeze verlustiginge konde ik genieten voor mij zelven: En
 [85] de Hemel zij gedankt, die mij overvloedige steunzels verschaft, om
 [86] te beletten dat mijne verdrukkinge mij onderdrukt zou hebben!

[87] Ik ben nog dezelve, die ik altoos geweest ben, en in alle mijne werken
 [88] mij getoond hebbe, een begunstiger en voorstander van Zedelijke Deugd
 [89] en Regtheid, van waare, verstandige, en Christelijke Godzaligheid; die
 [90] dezelve op den hoogsten prijs waardeere, en ze mijnen medemenschen
 [91] op het kragtigste pooge aan te prijzen. Dit schatte ik voor het loflijkst
 [92] character, 't welk mij kan worden toege-eigend, waarbij alle andere
 [93] roem van schrandtheid en geleerdheid zeer verre, naar mijne gedagten,
 [94] te kort schiet. Dit agte ik het eigenlijk werk te zijn van eenen Bedienaar
 [95] des Euangeliums, dewijl Zedelijke Deugd ook het pit en de kern is
 [96] van den Christelijken Godsdienst. Deeze pooginge is hem dan ten
 [97] hoogsten betaamelijk, en moet hem ter uitneemendste eere strekken.
 [98] En van die zelve zugt, om de Liefde tot Deugd en waare godvrugt
 [99] voort te planten, worde ik in dezen mijnen tegenwoordigen arbeid
 [100] ook gedreeven: En het werk, hetwelk ik thans onder handen hebbe,

[101] agte ik dat daartoe van een weergeloos nut kan zijn: Deeze bezeffinge
 [102] bewoog mij om zo zwaare moeite ten dienst mijner landgenooten te
 [103] aanvaarden; Deeze overtuiging wakkert mijne lust gestadig op onder
 [104] den last, en doet mij daarmede rustig voortgaen; zonder dat het
 [105] voorgemeld vooroordeel tegen de *Romans* mij daarvan heeft kunnen
 [106] weerhouden, of hierin vertragen.

[107] Een *Roman*, het is waar, is een *Verdigtzel*, zo men wil: en kunnen
 [108] verdigtzels, vraagt men, kunnen onwaarheden de zuivere Waarheid,
 [109] de waare Deugd en Godsdienst ook bevorderen? - Het zij verre,
 [110] dat ik het Liegen en bedriegen ten dienst der Waarheid zou goed keuren;
 [111] waarvan zommige misschien geen zwaarigheid zouden maaken, die van
 [112] een *Roman* met afkeer en versmaadinge de neus optrekken. Dog deeze
 [113] en diergelijke Verdigtzels houdt ieder voor het geen zij zijn; niemand
 [114] wordt daardoor bedroogen; en zij dienen alleenlijk, om de nutte en
 [115] noodzaakelijke lessen der gestrengte en waare Deugd den zwakken
 [116] menschen dies te aangenaamer te maaken, dies te gereeder te doen
 [117] ontvangen. - En zo men alle Verdigtzels, alle Verzierde vertellingen
 [118] zonder onderscheid wil veroordeelen; zo men derzelver gebruik ter
 [119] bevordering van goede zeden, van Deugd, en waare Godzaligheid
 [120] zelf, volstrektlijk afkeurt; waar zal men dan blijven met de zinnebeeldige
 [121] Gelykenissen en Verbeeldingen van onzen Gezegenden Zaligmaker
 [122] Christus Jesus zelve, welke zo menigvuldig in de Euangelijen voorkoomen,
 [123] waarin hij of den waaren aart van zijnen Godsdienst schildert,
 [124] of de ongerechtigheid afschuwelijk afmaalt, of de gewigtigste lessen
 [125] inboezemt, en de verhevenste deugden aanprijst; en die in haare eigene
 [126] natuure niet anders dan zo veele korte schetsen van *Romans* zijn? Daar
 [127] onze Godlijke Leermeester zelve het zig niet onwaardig geagt heeft,
 [128] met zodanige optooizels der Verbeeldinge zijne redelijke, zijne volmaakt
 [129] zuivere Leere te verkondigen; waarom zouden wij dan dog te vies
 [130] en te ernstig zijn, om van diergelijke ons ten nutte van elkanderen
 [131] te bedienen? - Met welken schijn kan men voorwenden dat het
 [132] voor eenen Leeraar der Euangeliums onbetaamelijk is, dat hij door
 [133] dusdanige middelen onder andere het groot oogmerk, 't welk hij zig
 [134] in al zijn doen heeft voor te stellen, tragte te bereiken? *Voorbeelden*
 [135] zijn buiten twijffel, gelijk iedereen erkent, van kragtigen invloed op
 [136] onzen levenswandel. Wij zijn te naauw aan vleesch en bloed verknogt,
 [137] dan dat de zoberen en afgetrokkene Reden der zaaken alleen opzizelve
 [138] genoegzaam ons beweegen kan en aandoen. Maar worden ons de
 [139] bedrijven en overleggingen van deugdzaame personen beschreeven en
 [140] voor ooggen gehouden; dit doet ons de Deugd als weezenlijk en persoonlijk

- [141] beschouwen, en treft ons gemoed veel leevendiger; en hetgeen voorheen
 [142] redelijk en goed was, wordt ons behaagelijk, geneuglijk, beminnelijk.
 [143] Zeldzaam zijn de voorbeelden van eene verhevene Deugd, welke ons
 [144] in onzen eigen levensloop ontmoeten: de meeste der beste houden
 [145] zig in stilte verschoolen, en trekken de oogen van een gering getal
 [146] naar zig. Die de geschiedenissen ons vertoonen, zijn ook zeer enkel:
 [147] Onder deeze zijn veele boven den gemeenen peil verheven, en kunnen
 [148] verre weg het grootste gedeelte der menschen tot geen navolgelijke
 [149] voorbeelden verstrekken. De geschiedenissen, de levens-beschrijvingen
 [150] zelf van de voornaamste mannen, leveren ons meestal geen andere
 [151] verhalen dan van gebeurtenissen, die het meest in 't oog der wereld
 [152] loopen, en gerugt maaken; terwijl de verrigtingen des gemeenen, des
 [153] burgerlijken en huislijken levens onaangemerkt worden voorbijgegaen.
 [154] In die verhalen vindt men zelden anders veel, dan de uiterlijke schorse
 [155] der gebeurtenissen; de beweegredenen en oogmerken, waardoor die
 [156] handelingen gedreeven worden, blijven veeltijds verhoolen, onaangeroerd,
 [157] of zijn niet dan door twijffelagtige gissingen na te spooren; daar
 [158] deeze nogthans de ziel van een voorbeeld zijn, hetwelk men zig ter
 [159] navolginge voorstelt. Alle deeze gebreken nu kan eene welgeschikte
 [160] *Roman* vervullen, welker schrijver volkoomen meester is van zijne Stoffe,
 [161] die de uiterlijke tafereelen kan schetsen naar welgevallen; die daarin
 [162] de gemeenste verrigtingen des menschlijken levens kan inmengen,
 [163] welker voorbeeldlijke vertooninge voor allen van grooten dienst is,
 [164] en welke op het geluk der zamenlevinge zeer veel invloed hebben;
 [165] en die zijnen persoonen zodanige oogmerken, zodanige redenkavelingen
 [166] kan toevoegen, als meest met de natuure der zaake overeenkoomen,
 [167] en welke een schoonst en aantrekkelijkst voorbeeld meest volmaaken.
 [168] En alle deeze voordeelen bezit de *Clarissa* op de uitmuntendste wijze:
 [169] Inzonderheid verschaft de vorm van gemeenzaame Brieven, welken
 [170] de Schrijver daaraan gegeven heeft, gelegenheid om de laatste volmaaktheid
 [171] aan zijn schilderstuk op de uitvoerigste en naaukeurigste
 [172] wijze bij te zetten. - De waarheid der gebeurtenisse, het is waar,
 [173] ontbreekt aan een *Roman*; dog de voorgemelde voortreffelijkheden, dunkt
 [174] mij, kunnen dit wel opweegen ten aanzien van de kragt om op de
 [175] gemoederen te werken; als maar in het verdigtsel de waarschijnlijkheid
 [176] en het natuurelijke zij in agt genomen; als men 'er niets in vinde,
 [177] dan 't geen in de menschlijke natuure wel kan vallen, dan zodanige
 [178] inzigten en bedenkingen, welke elk redelijk en eerlijk mensch in
 [179] diergelijke omstandigheden zou wenschen te betragten.
- [180] Ik bekenne gaarn, dat van de *Romans* zeer veel misbruik gemaakt is,

[181] ter voedinge van geile lusten en vuile begeerlijkheden. Veele houden
 [182] zig op met vertellingen van allerlei woestheid en ongebondenheid,
 [183] van veelerhande fielterijen en guitenstukken: Deeze door eene grappige
 [184] en snaakse vertooninge aangenaam en smaakelijk te maaken, kan niets
 [185] dan kwaad in de gemoederen en in de menschlijke zamenlevinge
 [186] veroorzaaken. - Veele kunnen geen andere uitwerkinge hebben,
 [187] dan dat zij de hersens der jeugd met ijdele inbeeldingen verwilderen,
 [188] de natuurelijke zaaden der minnelust aankweeken, de tedere Sexe dies
 [189] te meer voor verleidinge blootstellen, of op het best genomen de
 [190] verstandigen van nutter en zaakelijker oeffeningen aflokken. Hetgeen
 [191] van zelven wast behoeft men, of behoort men zelf niet te zaaïjen,
 [192] dewijl het dan al te weelig opgroeijende het edeler zaad verstikt, het
 [193] geen om wel te wassen onze zorg en vlijt vereischt. - Dog van
 [194] de beste zaaken, ziet men, dat misbruik gemaakt wordt, en dat zij
 [195] dan tot de ergste, gevaarlijkste, en schaadelijkste veelal ontaarten: En
 [196] zo men daarom het gebruik derzelve zou afkeuren en verwerpen,
 [197] zou men Reden, Gods Woord, en Godsdienst zelven moeten vaarwel
 [198] zeggen, waaronder de godloozen en schijnheiligen zig snoodlijk verschuilen;
 [199] dan zou geen vroomme ziel zig in gezang tot zijnen God verheffen
 [200] mogen, om niets gemeens te hebben met de vuile en onkuische liederen,
 [201] waarin de wereld zig te buiten gaet; dan zou het Orgel uit de Kerk
 [202] moeten, om dat het ook bromt in de speelhuizen; dan zou een regt
 [203] godsdienstige alle vermaak en geneugte volstrektelijk moeten schuwen,
 [204] om dat dertelheid en wellust daarop te onmaatig en buitenspoorig aazen;
 [205] dan zou men in 't kort van honger en dorst, van koude en ongemak
 [206] vergaen moeten. Neen, zeker! het is dwaasheid, om dat eene goede
 [207] zaak misbruikt wordt van veelen, daarom het nuttig en voortreffelijk
 [208] gebruik derzelve verdagt te gaen maaken, of zig daarvan te laten
 [209] weerhouden. - Aan de voorgemelde soort van Romans mijne hand
 [210] te slaen, en ze door mijne vertaalinge verder onder de menschen te
 [211] verspreiden; zou buiten tegenspraak voor mijn persoon en character
 [212] schandelijk zijn, en zoude ik mij ten hoogsten schaamen - Ik erkenne
 [213] ook, dat het der deftigheid van eenen Leeraar des Euangeliums geheel
 [214] en al niet passen zoude, zodanige boeken in de wereld te helpen en
 [215] te vermenigvuldigen, die enkel geschikt zijn om de Leezers te doen
 [216] lachen (schoon de zulke voor zommige menschen niet ondienstig zijn)
 [217] zonder eenig nut van meer belang te bevorderen. - Ook zoude
 [218] ik zelf niet gaarn mijnen arbeid besteed hebben aan zodanige stukken,
 [219] die wel de geestigheid van den Schrijver aanwijzen, en de levenswijze
 [220] en overleggingen van veele menschen heden ten dage aartig afschilderen,

[221] en daarom de toejuichinge van de meesten wegdraagen; dog die uit
 [222] veele koddige en snaaksche vertellingen zamenhangen, daar de aanmerkingen
 [223] van den schrijver zelven de proef in het zedelijke niet houden
 [224] kunnen, maar eerbaare en deugdzaame gemoederen stooten moeten;
 [225] daar de ernstigste gevallen op een lugtigen trant voorgesteld, de
 [226] krijtendste zonden en ondeugden slegts als spel en boert behandeld
 [227] worden; welke in hun geheel inzonderheid een heimelijk oogmerk laten
 [228] doorblinken om de menschlijke natuure lelijk af te maalen, als niet
 [229] vatbaar voor waare en redelijke deugd, maar waarin datgeen, 't welk
 [230] men doorgaens daarvoor houdt, slegts een uitwerkzel zij van natuurelijke
 [231] gesteldheid of vermomde hartstogten. Zodanige geschriften zijn natuurelijk
 [232] geschikt om der menschen gebreken en ondeugden te kittelen,
 [233] de banden der Deugd te verslappen, de kragt der conscientie te
 [234] verdooven, de schaamte en het onderling vertrouwen te verminderen,
 [235] en zijn zeer gevaarlijk in de handen der losse en broosche jeugd, derzelver
 [236] verbeeldinge dies te geweldiger inneemende hoe lugtiger en geestiger
 [237] zij zijn opgesteld.

[238] Maar van eenen geheel anderen aart is het voortreffelijk werk, hetgeen
 [239] ik thans den Nederlanderen aanbiede en aanprijze; niet alleen ten
 [240] hoogsten fraaij en vermaakelijk, maar ook van den aldernutsten invloed
 [241] op de gemoederen der zodanigen, die eenigzins maar deugd beminnen,
 [242] of welker harten voor allen prikkel ten goede niet geheel ongevoelig
 [243] zijn. - *Clarissa* vertoont ons een schoone en beminnelijke, eene
 [244] verhevene en kloekmoedige Deugd; uit de beste en zuiverste beginzelen
 [245] voortkoomende, door de edelste en braafste redenen gedreeven en
 [246] onderstand; eene redelijke niet alleen, maar regt *Christelijke* Deugd en
 [247] Godsvrugt, die het in de gevaarlijkste verzoekingën, onder de zwaarste
 [248] beproevingen onwankelbaar staende houdt, en haaren God en Zaligmaaker,
 [249] en de hoope eens toekoomenden leevens geduurig in het oog
 [250] hebbende den dood blijmoedig ondergaet: eene deugd en Godsvrugt
 [251] egter, die de peil van het menschlijke niet te boven gaet, en schoon
 [252] in 't algemeen door eene allenthalven waakzaame voorzigtigheid
 [253] bestierd, aan eenige zeer verschoonbaare misslagen en feilen van
 [254] zwakheid onderhevig is. - Een *Belford* vertoont ons de eigenaartige
 [255] gemoedsbeweegingen en werkingen eener verstandige en opregte
 [256] Bekeeringe, roemt den glans der Deugd die hem verligt, en gaet de
 [257] verzaakte Ondeugd met eene manlijke kragt en drang van redenen
 [258] te keer. - Eene Juffer *Howe* verstrekt met haare deugdzaame en
 [259] rampspoedige gezellin ten schets van eene de edelmoedigste en
 naauwstverknogte
 [260] vriendschap, met eenen vrolijken en lugtigen Geest geoeffend.

[261] - - Dog wordt de Deugd bevorderd met haar naar waarde aanminnig
 [262] en behaagelijk te verbeelden; van geen minder nu kan 't zijn de ondeugd
 [263] en godloosheid met haare natuurelijke, met de lelijkste en afschuwelijkste
 [264] verwen ten toon te stellen. Wie moet niet schrikken, die nog eenige
 [265] overblijfsels van eerlijkheid bewaard heeft, voor het gedrag van eenen
 [266] Ligtmis, wanneer hij hetzelfde in eenen *Lovelace*, den vierden voornaamen
 [267] persoon deezer geschiedenis, met de leevendigste en sterkste trekken
 [268] vindt afgeschilderd, schoon gesteld in de voordeeligste omstandigheden
 [269] zo van natuurelijke als verkreegene gaaven van schranderheid en
 [270] geleerdheid, van tijdelijk vermogen en ruime schatten, van bedagtzaam
 [271] overleg op zijne zaaken, en eere voor het uiterlijk beschaafde welleevendheid?
 [272] Wie moet het pestig venijn der Ontugt niet vervloeken,
 [273] als hij in dit tafereel beschouwt, hoe het de edelste vermogens kan
 [274] bederven en verslaaven, de ziel tot de vuigste laagheden nedersleepen,
 [275] en de conscientie eindelijk ten eenen maale vermoorden? als hij zulk
 [276] een wellustig leeven, van den schranderen Ligtmis zelven en van zijnen
 [277] getrouwen Vriend met de scherpste en indrukbaarste aanmerkingen
 [278] doorgestreeken, tot het gebeente en merg opengesneeden, en deszelfs
 [279] ijzelijkheid vindt blootgelegd? als hij de wrange en doodlijke vrugten
 [280] daarvan gewaar wordt, in de gevaaren waaraan zulke ongebondene
 [281] zielen zig blootstellen, in de verscheurende wroegingen van een
 [282] herleevend en ten felsten woedend geweeten? en inzonderheid als hij
 [283] zijne oogen slaet op de schilderij van den rampzazaligen [sic] en
 [284] ontijdigen dood zulker deugnieten, welke hier de naaste en gruwelijkste
 [285] vertooninge maakt, bijzonderlijk vergeleeken met den zagten en stillen
 [286] uitgang van eenen reinen en godvrugtigen geest, die gerustlijk tot haaren
 [287] Schepper wederkeert? Alle gevoel moet verlooren zijn, geen aandoeninge
 [288] ter wereld moet den mensch kunnen treffen, welke zig van deeze
 [289] nadrukkelijke trekken niet geraakt vindt.

[290] Men zou hier wel eene zwaarigheid kunnen maaken, of het wel
 [291] voorzigtig zij het ontugtig leeven van eenen Ligtmis dus openbaar aan
 [292] den dag te leggen; of door zijne taal en handelingen de ongeregelde
 [293] lusten in de losse jeugd niet mogen gaende gemaakt worden; en of
 [294] men niet een voetspoor voor dezelve baant, met de arglistige vonden
 [295] en raadslagen af te tekenen, welke die ondeugd zou mogen inslaan
 [296] om tot haar oogmerk te geraaken. Misschien zou het nutter zijn, deeze
 [297] geheimen der Onkuisheid te smooeren en in eenen eeuwigen nagt
 [298] verborgen te houden. - - De Ontugt, ik bekenne het, is van veele
 [299] Zedeschrijveren zelf op eene gantsch onvoorzigtige wijze behandeld,
 [300] terwijl hunne beschrijvinge van de wegen dier begeerlijkheid veel meer

[301] geschikt is om onreine lusten aan te stookten, dan hunne redenen daartegen
 [302] van kragt zijn om ze te verdooven. Dog geheel anders is het met
 [303] dit werk gelegen. Geen onkuische redenen worden hier gevoerd, welke
 [304] de slimme guit met voordagt zelve veroordeelt. Geen geile vertooningen
 [305] koomen hierin voor, veel min worden ze met velokkelijke cieraden
 [306] opgeschikt; zo dat geen eerbaare vrouw, geen kiesche maagd onder
 [307] het leezen deezer stukken van schaamte ooit behoefte te bloozen. Worden
 [308] al eenige gevallen en omstandigheden geschilderd, die op zigzelve in
 [309] dit opzigt de verbeeldinge zouden kunnen verrukken; het kragtigst
 [310] tegengif is aanstonds bij der hand; Verontwaardiginge en medelijden
 [311] worden tevens zo geweldig aangezet, dat zij alle andere bedenkinge
 [312] onderdrukken en versmooren. Geen onvernuftig Ligtmis kan de wegen,
 [313] die hier aan Lovelace worden toegeschreeven, met zijn gemeen verstand
 [314] ooit na-aapen, zonder zig zelve te verraden: Een arglistige heeft
 [315] zulke hulpmiddelen niet van nooden, en weet zelve met eene duivelsche
 [316] loosheid maar al te veel ontwerpen ten verderve der onnozelheid te
 [317] smeeden. En zo men al toegeeve, dat van het verhaal van dusdanige
 [318] guitestukken aan deezen kant eenig kwaad gebruik gemaakt zou *kunnen*
 [319] worden; daar nogthans de uiterste afschrik voor dezelve tevens overal
 [320] wordt ingeboezemd: Hoe veel zwaarder weegt dan nog niet het nut,
 [321] dat 'er steekt in de onbedreevene en daardoor ligtgeloovige jeugd der
 [322] andere kunne voor den trouwloozen handel, de snoode aanslagen, en
 [323] helsche fielterijen dusdaniger deugnieten te waarschuwen? - - Voor
 [324] het overige, kon eene losse en ruwe taal in een werk van deezen aart
 [325] niet vermijid worden, daar een lugtige en wulpsche kwant zijn hart
 [326] uitschudt voor zijnen gemeenzaamen vriend; zijne verwoedheid en
 [327] raazernij moet hem natuurelijk de ijzelijkste vloeken en scheldwoorden
 [328] doen uitbraaken: Dog ik hebbe in het melden en vertaalen van dezelve
 [329] niet meer zwaarigheid gevonden, dan in het herhaalen van de ondeugenste
 [330] gezeggen en stellingen der godloozen en schijnheiligen, welke
 [331] wij in de H. Schriftuure zelve geboekt vinden. Inzonderheid daar in
 [332] dien lossen en lugtigen stijl veelmaalen zeer heilzaame lessen van gezond
 [333] verstand en waare Wijsheid worden uitgestooten, welke dus het hart
 [334] van luiden van dit soort misschien dieper treffen, dan wanneer ze met
 [335] eene staatige en ernsthaftige deftigheid worden voorgedragen.

[336] Een opmerkend Leezer kan hier als in een spiegel beschouwen de
 [337] maatregels, welke van verscheidene menschen in de gemeenste en
 [338] gewigtigste leevensgevallen gehouden worden; en de beginzels en
 [339] overleggingen, welke hunne harten daarin bestieren en zwaaijen; en
 [340] wat onder dezelve goed, wat kwaad te keuren zij. - - Hier kan

[341] men naar het leeven zien afgemaald de voortreffelijkste bedenkingen,
 [342] de zoetste verstroosting van een gerust geweeten onder de zwaarste
 [343] wederwaardigheden; de felle tegenworstelingen van eene onderdrukte
 [344] consciëntie; de ijdele verleidingen, de snoode bedriegerijen, waarmede
 [345] een ondeugend gemoed zigzelve zotlijk paajt en in slaap wiegt. -
 [346] - Sleept eene geringe onvoorzigtigheid eene reeks van moeilijkheden
 [347] en onheilen na zig: hoe noodig leert dit dat eene altoosduurende
 [348] waakzaamheid zij mitsgaders een gegrond vertrouwen op de Voorzienigheid,
 [349] en eene geloovige hoope op een bestendiger gelukstaat?
 [350] - - Kan wel ooit met meer aandrang worden ingeprent, dat hier
 [351] geschiedt, hoe groote voorzigtigheid de Ouders hebben aan te wenden
 [352] in het bestieren van de keuze hunner Kinderen ten aanzien van
 [353] het gewigtig stuk des Huwelijks? - - Bleek ooit het nadeel van
 [354] ongeregelde en toemeloze driften bij ondervindinge in de samenlevinge
 [355] van huisgezinnen, welke zij zo menigvuldig beroeren en ongelukkig
 [356] maaken: nooit was daarvan eene beschrijvinge, waarin het baarblijkelijker
 [357] wierd voorgesteld. - - Nergens vond ik ooit schooner en
 [358] beminnelijker tafereel van eene bezadigde, van eene deugdzaame, van
 [359] eene Christelijke voorbereidinge tot den Dood. - - De deugden van
 [360] Nederigheid en Grootmoedigheid, van Zagtmoedigheid en Standvastigheid,
 [361] zijn hier met den keurlijksten hand aan malkanderen gestrengeld,
 [362] en schitteren met den uitneemendsten glans en luister. - -
 [363] Behalven de vier voornaame, reeds gemeld, koomen hier nog verscheidene
 [364] andere personen in het spel, welke ieder naar zijnen bijzonderen
 [365] aart, character, en hoedanigheden wonden [sic] afgebeeld. Stijfhoofdige
 [366] eigenzinnigheid, willekeurige heeschzugt [sic], laffe gedweeheid, trotse
 [367] hoogmoed de [sic] rijken, snoode eigenbaat der gemeenen, gierigheid,
 [368] nijd, waanwijze pedanterij, en meer andere, en de tegengestelde deugden,
 [369] krijgen ieder haare beurt; of liever koomen zelve in haar natuurelijk
 [370] weezen hier te voorschijn, en vertoonen niet slegts haare uitwendige
 [371] verrigtingen, maar ook haare innerlijke beweegingen en aandoeningen,
 [372] en leggen haare eigenschappen tot de fijnste trekken toe voor het oog
 [373] der aanschouweren bloot. - - Hoe gelukkig de Hr. *Fielding* ook,
 [374] inzonderheid in zijnen *Vondling*, met het schilderen van characters moge
 [375] geweest zijn; hij blijft meer bij het algemeene, hij schetst meer eene
 [376] ruwe en buitenste schors, maar hier brengen de personen in hunne
 [377] brieven hunne binnenste overleggingen en hartsgeheimen zelf voor den
 [378] dag, en leveren de verhalen en zamenspraaken de naaukeurigste
 [379] bijzonderheden en tederste hoedanigheden van elk character. Niemand
 [380] veragte deeze dingen als kleinigheden, die niet verdienen dat men 'er

[381] met zo veel aandacht op lette, dezelve zo zorgvuldig naspoore, en zo
 [382] omstandig aanwijze. Hoe veel hooger de Godgeleerden ook doorgaens
 [383] gewoon of gezind zijn met hunne bespiegelingen te vliegen; ik kan
 [384] het mij geenzins onwaardig rekenen, van deeze kleinigheden mijn werk
 [385] te maaken, daar ik vinde dat onze Godlijke Leermeester zelve de
 [386] begroetingen op de merkten, en de vooraanzittingen op de maaltijden,
 [387] met zijne aanmerkingen niet is voorbijgegaen. En alle deeze bijzondere
 [388] eigenschappen van de verscheidene deugden en ondeugden te kennen
 [389] is van zeer veel dienst voor allen, die van harten wenschen zig gelukkiglijk
 [390] voor deeze te beveiligen, en geene naaukeurigheid in agt te neemen.
 [391] Voor eenen Stierman, die de zeevaart wel betragten zal, is het niet
 [392] alleen noodig, dat hij de Stiermans-konst en haare regelen grondig
 [393] kenne, maar ook van nette Kaarten zig bediene, die hem aanwijzen
 [394] hoe zig de kusten strekken, waar klippen en banken leggen, waar hij
 [395] veilig kan ten anker gaen, en hoe de stroomen trekken. Zo ook die
 [396] veilig voor alle verzoekingten zijn cours door deeze wereld tragt te
 [397] neemen, heeft niet alleen de regels van het zedelijke zig naaukeurig
 [398] eigen te maaken, maar behoort ook uit de voorbeelden van anderen
 [399] te leeren hoe en waar men al tegen dezelve aanstoot, hoe de verleidinge
 [400] ons bekruipt, en wat men al te mijden heeft: Hoedanige bijzonderheden
 [401] in eene algemeene Zedekunde onmogelijk begrepen kunnen worden.

[402] Dit alles wel overwogen zijnde, dunkt mij, dat men aan de voortreffelijke
 [403] nuttigheid van dusdanig een werk geenzins kan twijffelen; of zo 'er
 [404] zijn mogten, welke hiermede nog in allen deele niet voldaan zijn, die
 [405] wijze ik tot het werk zelve, om het met ernst en verstand te leezen;
 [406] en ik stelle vast, dat elk deugdelievend Christen daarop zal verlieven.
 [407] Niet min voortreffelijk immers is deszelfs schoonheid, aartigheid, en
 [408] geneuglijkheid: Eene weergalooze Konst, eene allerleevendigste nabootzinge
 [409] der Natuure, eene volmaakt geregelde Geestigheid prijst hetzelve
 [410] aller goedkeuringe ten hoogsten aan. De gezondste spijs wordt hier
 [411] met de smaakelijkste en geurigste sausen opgedischt. - - Zeer veele
 [412] verschillende characters en persoonen worden hier ingevoerd, gelijk
 [413] gemeld is, alle naar de oorspronkelijke natuure in allen deele opgemaakt,
 [414] elk naar zijnen bijzonderen aart niet alleen handelende, maar zelf
 [415] denkende, schrijvende, en redeneerende. Uit ieder Brief genoegzaam
 [416] op zigzelve, uit elks stijl en trant is voor den oplettenden op te maaken,
 [417] aan welken persoon hij toebehoore; die elk den geheelen tijd door
 [418] hun eigen character eenvormig bewaaren, en zigzelve geheel en al
 [419] gelijk zijn: En ieder, dunkt mij, die eenige ondervindinge in de wereld
 [420] heeft, zal de oorspronkelijke voorwerpen onder zijne medemenschen

[421] kennen, naar welke de gelijkenissen in dit werk zo net getroffen zijn.
 [422] - - De Moeder van Clarissa, het is waar, (want op deezer character
 [423] viel bij zommigen iets te zeggen) is wel zigzelve niet gelijk: Maar
 [424] hoe veele onbestendige menschen ontmoeten wij niet dagelijks, die hunne
 [425] eigene wel begreepene beginzels, door andere inzigten gezwaaid, laten
 [426] vaaren? Hoe dikwijls is het in denzelven persoon, veel verstand en
 [427] natuurelijk oordeel te bezitten, onderscheiden van in allen opzigte
 [428] verstandig te werk te gaen? En hoe ligt valt het in eenen zagten aart,
 [429] zig vreedeshalven van onrustige geesten te laten gebruiken ter voortzetting
 [430] van hunne warzieke oogmerken? En in deeze ongelijkheid, zal
 [431] men vinden, dat Lady Harlowe zigzelve overal gelijk is. - - Zeer
 [432] menigvuldig, zeer verscheiden, zeer ingewikkeld zijn de gevallen en
 [433] gebeurtenissen, uit welke deeze Geschiedenis is te zamengeweeven, die
 [434] met eene onbedenkelijke rijkheid van vernuft zijn uitgedagt; welker
 [435] aangelegenheid den Leezer met de grootste nieuwsgierigheid naar haare
 [436] ontwindinge doet haaken; die natuurelijk de eene uit de andere
 [437] voortvloeijen; die zeer gepastlijk bij elkanderen geschikt zijn, en tegen
 [438] de waarschijnlijkheid in geenen deele aanloopen; en die alle te zamen
 [439] aan het Een voornaam stuk der Geschiedenisse ten allernaauwsten
 [440] verknogt zijn, hetzelfde egter niet overdekken en te zoek brengen, maar
 [441] elk daaraan een bijzonder ligt en fraaijheid bijzetten. - - Bestaet
 [442] nu het weezenlijk denkbeeld van *Schoonheid* in eene rijke verscheidenheid,
 [443] juiste evenredigheid, voortreffelijke grootsheid, en naaukeurige Eenpaarigheid;
 [444] in geene deezer opzigten, zal men vinden, dat dit werk
 [445] gebreklijk is, maar de uitmuntendste volmaaktheid aan hetzelfde moeten
 [446] toeschrijven. - - Langwijligheid heeft men wel daarin berispt: dog
 [447] op deeze en andere tegenwerpingen wordt, zo in de Voorreden, als
 [448] het *Postscript*, of de Nareden, van den Engelschen Uitgever bondig
 [449] geantwoord, die ik hier derhalven zal voorbij stappen; en niemand
 [450] kan ontkennen, dat hoe veel papier dit werk ook beslaen moge, alle
 [451] die verscheidene gevallen nogthans, volgens het vereischte in dusdanige
 [452] werken van Vernuft, in een zeer kort bestek van tijd, binnen één jaar,
 [453] zijn te zamen gedrongen.

[454] Twijfelt men nog aan het nut, hetwelk eene leevendige en welgeregelde
 [455] Verbeeldingskragt aan ons verstreken kan, en aan het goedgunstig
 [456] oogmerk, waarmede de Alwijze Schepper dezelve in onze natuure gelegd
 [457] heeft*; men gae met aandacht aan het leezen en overweegen van dit
 [458] werk; en men zal ten klaarsten gewaar worden, hoe geneuglijk zij

* Zie *Waarschuw. tegen de Geestdrijverij* bl. 8 env.

[459] de beschouwinge der Deugd, hoe afschuwelijk zij die der ondeugd
 [460] maaken kan, welk eene liefde zij ons tot die, welke haat tegen deeze
 [461] kan inboezemen, en met hoe veel kragt zij in het algemeen onze
 [462] hartstogten ter ondersteuninge van Reden en waare Godsvrugt kan
 [463] doen medewerken. Zo wonderbaar leevendig zijn hier de beschrijvingen
 [464] en verhaalen, dat men zou zeggen en zig verbeelden, niet eenige gevallen
 [465] en redenen van anderen over eene tweede hand te leezen, maar die
 [466] gebeurtenissen zelve met zijne oogen te zien, die zamenspraaken met
 [467] zijne ooren te aanhooren, en op de plaatze zelve tegenwoordig te zijn,
 [468] daar de zorgvuldigste voorzigtigheid door schrik bevangen en vervoerd
 [469] wordt, daar de zuiverste kuisheid op het schendigst belaagd wordt,
 [470] daar de tederste vriendschap zig gulhartig uitlaat, daar de Deugd door
 [471] eene edele kloekmoedigheid zig ontzaglijk maakt, daar een onbekeerlijk
 [472] zondaar in dolle woede en de bangste angsten worstelt met den dood,
 [473] daar eene zuivere ziel met eene vrolijke hoope verhuist uit een zwak
 [474] lighaam, enz. Dog hoe leevendig hierin de Verbeeldinge ook werke,
 [475] zij is egter overal ten netsten geregeld, en houdt zig in allen opzigte
 [476] binnen de paalen van het natuurelijke, van het waarschijnlijkste, van
 [477] het zedelijke, welke in de meeste werken van deezen aart dikwijls
 [478] niet heel zeer in agt genomen worden. De zuivere Reden en eene
 [479] gezonde Zedekunde hebben overal den teugel bestierd, en door het
 [480] gantsche werk, en alle de verscheidene tooneelen eene menigte gezaaid
 [481] van de nutste en voortreffelijkste lessen, dezelve in de gevoeglijkste
 [482] omstandigheden zeer juist te pas gebragt en ze in het kragtigst ligt
 [483] geplaatst. Zonderling, en zonder wedergae, mag ik zeggen, is ook het
 [484] vermogen, 't welk hier doorstraalt, om de hartstogten op de beweeglijkste
 [485] wijze te roeren en gaende te maaken. Hij moet harder zijn
 [486] dan steen, wiens hart onder het leezen deezer stukken niet van medelijden
 [487] vermurfd wordt; die eenige traanen heeft, kan zig niet weerhouden
 [488] van dezelve nu eens te storten; dan wederom moet elk die niet geheel
 [489] onverschillig is, zijnen geest in eene regtmaatige verontwaardiging
 [490] voelen rijzen; en bij andere gelegenheden vervoert eene lugtige vrolijkheid
 [491] het hart tot een zoet genoegen, en den mond tot lachen. Alles
 [492] ondertusschen, zelf geestige boert en grappige kwinkslagen niet uitgezonderd,
 [493] is gerigt tot dat oogmerk waartoe het Opperweezen zelve
 [494] ons de Verbeeldingskragt en Hartstogten heeft ingeschapen, ter bevordering
 [495] van goede Zeden, om ons de sterkste Liefde tot de reine
 [496] Deugd, de felste haat tegen zonde en godloosheid in te boezemen.
 [497] Meende weleer *Plato*, dat zo de verstandige Deugd zig aan ons gezigt
 [498] in eene lighaamlijke gedaante vertoonen kon, zij eene onweerstaenbaare

[499] Liefde tot zig bij allen verwekken zoude: Hier, durve ik zeggen, vertoont
 [500] ze zig aan 's menschen Verbeeldinge, die het weezenlijk Gezigt allernaast
 [501] koomt, met haare eigenaartige en glansrijke schoonheid; en stelle vast
 [502] dat zij aller gemoederen, in welke eenige zugt tot goed gevonden wordt,
 [503] op de beminnelijkste wijze zal bekooren, en geheel en al op zig doen
 [504] verlieven. Nooit vond ik eenig boek van *Devotie*, met hoe veel verstand
 [505] ter Godsvrugt ingerigt, hetwelk zo veel indruk op mij maakte dan
 [506] de verrigtingen en gesprekken van de kwijnende en stervende *Clarissa*:
 [507] En ik bekenne rondlijk, door het aandachtig gebruiken van dit boek
 [508] niet alleen ten uitersten vermaakt, maar ook inderdaad gestigt, dat
 [509] is in wijsheid en deugd-lievendheid gevorderd, en ter standvastige
 [510] betragtinge van dezelve te zijn aangemoedigd.

[511] [Opmerkingen over het vertalen].

[512] Buiten twijffel zou men nu wel gaarn willen weten, wie dog de
 [513] Schrijver of Uitgever van dit hooggeroemde werk zij. Zie hier wat
 [514] 'er mij van bekend is. Op den titel van het Engelsch staet, dat het
 [515] *Gedrukt is voor S. Richardson*; en die van den 2^{den} druk meldt, dat het
 [516] is *uitgegeven door den Uitgever van Pamela*. Die *Richardson* wordt voor den
 [517] Schrijver en van *Pamela* en van deeze *Clarissa* beide gehouden. De
 [518] Nieuwspapieren getuigen, dat hij een Boekverkooper is. Uit Engeland
 [519] hebbe ik berigt ontvangen, dat hij een man is van veel geleerdheid,
 [520] schranderheid, en vernuft; van eenen vluggen en vrolijken geest; en
 [521] dat hij veel werk maakt van letteroeffeningen, dog met bezigheden
 [522] zig weinig ophoudt. Dit is vrij algemeen, en de man verdiende buiten
 [523] twijffel, dat hij nader van ons gekend wierd. Beter waarlijk kunnen
 [524] wij hem kennen, wat de vermogens van zijnen Geest betreft; uit zijne
 [525] aan het ligt gegevene werken, en inzonderheid uit deeze zijne *Clarissa*,
 [526] waarin hij zigzelve overtroffen heeft. Dit werk geeft de allerheerlijkste
 [527] en doorstralende blijken immers van den schrandersten en verhevensten
 [528] Geest, die zijne Stoffe zelve schept en vormt, en de eerste treedende
 [529] langs onbebaande wegen, voor zijne navolgeren niets overlaat om te
 [530] verbeteren. Nooit, zo veel bekend is, heeft de wereld een geschrift
 [531] van deezen aart zien te voorschijn koomen, waarin eene gebeurtenis
 [532] wierd opgemaakt met Brieven van de persoonen zelve, welke daaraan
 [533] deel hadden, voor de *Pamela* en *Clarissa* van deezen Schrijver: Nooit
 [534] was 'er een werk, waartoe doordringender kennis van de menschlijke
 [535] natuure vereischt wierd, als waarin die persoonen van zo veel verschillende
 [536] characters hunne binnenste hartsgeheimen moeten openleggen.
 [537] Om van eene doorgeoeffende geleerdheid en kundigheid van veelerhande
 [538] zaaken niet te spreken, welke hier allenthalven op de gevoeglijkste

[539] en nutste wijze te pas gebragt worden: Eene wonderbaare Verbeeldingskragt
 [540] en vindingrijk Vernuft heeft deeze stukken zekerlijk uitgedagt,
 [541] en blinkt daarin op het helderst door; Eene kragt, welke met
 [542] een overtreffend vermogen heerscht zelf over de gemoederen der
 [543] Leezeren, van derzelver hartstogten volkoomen meester is, en dezelve
 [544] voert werwaards het haar gelust. En hetgeen nog het zeldzaamst is
 [545] van allen, deeze Verbeeldingskragt gaet hier gepaard met de scherpste
 [546] schranderheid en het bondigst Oordeel, welke alle de deelen en
 [547] omstandigheden van dit werk in eene juiste orde geschikt, en elk op
 [548] het netst beschaafd heeft: Eene regt gezonde Reden heeft in allen opzigte
 [549] de Verbeeldingskragt bestierd, en dezelve van alle dweeperij en bijgeloof
 [550] weerhouden, terwijlze haar tot de zuiverste en verhevenste Zedekunde,
 [551] tot de vuurigste en zielroerendste Godsvrugt opvoert. Zo dat deeze
 [552] Schrijver onder de uitmuntendste ligten, onder de grootste mannen
 [553] der oude en hedendaasche eeuwe verdient gesteld te worden: En mag
 [554] Engeland onder andere op de voortreffelijkste verstanden boogen; het
 [555] zal eenen *Newton, Milton, Addison*, niet tot oneere strekken, dat een
 [556] *Richardson* in hunnen rang voortaan praale met geen minder luister,
 [557] het zij men op de kragt van geest, of de nutheid zie van deszelfs
 [558] gewrochten.

[559] [Over het weglaten van de lofdichten op de auteur in de vertaling].

[560] Men verbeelde zich egter niet, dat dit Boek voor allen Leezeren geschikt
 [561] is; in geen deele kan men verwagten, dat het aan de smaak van
 [562] iedereen voldoen zal; Niemand, die dit boek, die het gros der wereld
 [563] kent, kan zig dit voorstellen. Zij die op onkuisheid aazen, en hunne
 [564] geile verbeeldinge met vuile vertellingen van dien aart gaarn bezig
 [565] houden, zullen hier niet vinden hetgeen zij zoeken. - - Die in een
 [566] *Roman* vereischen, dat zij uit eene menigte van grappige vertellingen,
 [567] de eene wonderlijker dan de andere, zij aan een geschakeld, zonder
 [568] dat het 'er op aan koome hoe veel waarschijnlijkheid die hebben,
 [569] als zij hun maar door lachen de lever doen schudden; denzelven zal
 [570] deeze geschiedenis veel te treurig voorkoomen, hoe veel lugtige trekken
 [571] daardoor ook mogen loopen. - - Die enkel *Romans* leezen om hunnen
 [572] tijd te korten of liever van kant te brengen, zullen ook voor hunne
 [573] laffe en logge ziel deeze geneuglijkheden niet geschikt vinden; het
 [574] tafereel des levens, dat daarin geschetst wordt, zal hun niet behaagen,
 [575] en het zal hun te veel aandoeninge verwekken voor hunne vadzige
 [576] gerustheid. - - Die van een gezond verstand zijn, die ten minsten
 [577] eenige liefde hebben tot deugd en waare godvrugt, en met dit oogmerk
 [578] leezen om hun hart en zeden te verbeteren, zijn het alleen, die in

[579] deeze lekkernijen zig regt kunnen verlustigen.

[580] [Deze eerste twee delen, hoe fraai en nuttig ze ook zijn, vormen slechts
[581] een prelude op het hoofdbestanddeel van de roman, dat in de latere
[582] delen vervat is].

[583] Hoewel nu dit werk voor allerlei staaten en standen van menschen
[584] geschikt zij, schoon jongen en ouden, rijken en armen, geleerden en
[585] ongeleerden, aanzienlijken en geringen, wijzen en onwijzen, mannen
[586] en vrouwen, daarmede hun voordeel kunnen doen, en zig daarin
[587] ongemeen verlustigen: Der *Jeugd* nothans prijze ik hetzelve bijzonderlijk
[588] en voornaamlijk aan, die gezind zijn hunnen loop door deeze wereld
[589] wijslijk in te stellen en gelukkig te voleindigen, en zig daardoor te
[590] bereiden tot eenen eeuwigen staat van vreugde en zaligheid. Derzelve
[591] verbeeldingskracht is immers op het leevendigst, en hunne hartstogten
[592] beweegelijkst: Waarom dusdanige schriften hun het meeste smaaken
[593] niet alleen; maar hebben zij ook het meest van nooden dat hunne
[594] verbeeldinge en hartstogten in den regten plooi gebragt, naar Reden
[595] gebogen, en ter godsvrugt gerigt worden. Hier zullen zij de scherpste
[596] prikkels vinden om de begeerlijkheden der jongheid te vlieden, om
[597] zig te speenen van alle vleeschlijke wellust, van alle ijdele tijdverkwistingen,
[598] en om hunne ziele te voeden met edele, met redelijke,
[599] met regt menschlijke en geestlijke geneugten. Mogten deeze stukken
[600] daartoe van veele uit hen gebruikt worden! Dan zoude ik mijn arbeid
[601] wel betaald agten: Dat zou mijne lust verdubbelen om daarmede
[602] onvermoeid voort te gaen. Waarin ik bidde dat het goedertieren
[603] Opperweezen, wiens eere ik nevens het nut mijns naasten hierin bedoele,
[604] mij goedgunstig bijstae!

Deel 3/4

[605] Voorreden van den vertaaler op het derde en vierde deel.

[606] [...]

[607] [Men heeft de mening te kennen gegeven] dat niet ondienstig zoude
[608] zijn, bijaldien ik den Leezeren eenige handleidinge gaf, op hoedanige
[609] wijze dit Boek, en diergelijke, van hen gelezen en gebruikt moesten
[610] worden. Dit voorstel wierd mij van eenigen gedaen: En ik was zelve
[611] niet vreemd van die gedagte. De meeste Leezers, voor welke deeze
[612] stukken voornaamlijk geschikt zijn, te weeten onder de *Jeugd*, bezitten
[613] zekerlijk die maate van bekwaamheid niet, om het regte pit en de
[614] kern der zaaken aanstonds te proeven, het waar oogmerk eens Schrijvers
[615] te vatten, en de regte nuttigheden van hun leezen te bezeffen, en vooraf

[616] te zien wat men daartoe heeft aan te wenden. Ieder die zig eenigen
 [617] tijd met boek-oeffeninge heeft bezig gehouden, wordt dit met den tijd
 [618] gewaar; en veelen hoort men zig beklagen, dat zij den regten weg
 [619] in den beginne niet getroffen, en op deeze en geene dingen niet gelet
 [620] hadden, hetwelk zij nu eerst na veel verkeerdlijk aangelegde moeite
 [621] beginnen te begrijpen. Den zodanigen kan derhalven zulk eene aanleidinge
 [622] en korte aanwijzinge van de voornaamste stukken, welke zij
 [623] in hunne oeffeninge hebben in agt te neemen, van grooten dienst zijn,
 [624] hun veel arbeid bespaaren, en hen met een opslag des oogs doen merken,
 [625] hetwelk zij anders lang te vergeefs zoeken, of agtloos over het hoofd
 [626] zien. Behalven deeze zijn ook veele anderen nog in dusdanige Zede-Schriften
 [627] niet zeer bedreeven, schoon zij anders al aan oeffeninge gewend
 [628] zijn; welken derhalven dusdanige onderrigtinge ook van dienst kan
 [629] weezen, om het nut en vermaak, hetwelk uit schriften van deezen
 [630] aart kan getrokken worden, bij hunnen overigen voorraad op te leggen.
 [631] Zij die met een zedelijk oog Geschiedenissen leezen, weeten ook hoe
 [632] zij dusdanige Zedelijke verdigtzels gebruiken moeten: Maar die hunne
 [633] kennis van Godsdienst en Deugd enkel uit Predicatie, Uitleggingen
 [634] van de Schriftuure, Zamenstelzels van Godgeleerdheid en Zedekunde
 [635] gehaald hebben, (en is het dus niet bij de meeste Oeffenaaren?) koomen
 [636] hier als in een vreemd en onbekend land, waarin zij wel een wegwijzer
 [637] noodig hebben om terstond het regte pad te treffen. Het vooroordeel
 [638] van veelen, met welk zij tegen dusdanige Schriften zijn ingenomen,
 [639] zo zij niet enkel aan den naam van *Roman* zig stooten, welken deeze
 [640] met veele laffe, slegte, en geile prul-schriften gemeen hebben, is veelal
 [641] daaraan te wijten, dat zij den regten lei-draad niet volgen in het gebruiken
 [642] van dezelve, en dus het weezenlijk nut daarvan niet gewaar worden.

[643] Dit heeft mij dan een besluit doen neemen om eene tweede Voorreden
 [644] bij dit werk te schrijven, voor deeze Twee Deelen hier te plaatzen,
 [645] en daartoe de voorgemelde stoffe uit te kiezen; om naamelijk eenige
 [646] onderrigtinge te geeven, *hoe men dusdanige geschriften heeft aan te merken*
 [647] *en te behandelen met het meeste voordeel, en wat men daaromtrent heeft in*
agt

[648] *te neemen.* Welke Stoffe mij tevens gelegenheid verschaffen zal tot eenige
 [649] bedenkingen omtrent der menschen *Uitspanningen* en *Verlustigingen*, als
 [650] ook andere bijzonderheden, welke bij den inhoud van dit werk niet
 [651] kwaalijk zullen passen, en inzonderheid voor de jeugdige Leezers
 [652] deszelfs naar mijne gedagten tot nut kunnen strekken. En dit besluit
 [653] zal dan ook van dat gevolg zijn, dat ik bij de twee volgende Uitgaaven
 [654] van dusdanige Twee Deelen, welke 'er van dit werk nog overig zijn,
 [655] eenigzins, om de gelijkheid in agt te neemen, verpligt zal zijn telkens

[656] eene Voorreden te voegen; tot welke ik denke dat het mij dan ook
 [657] aan geen gepaste Stoffe ontbreeken zal. Deeze handelwijze zal niet
 [658] kwaalijk voegen, dewijl dog de draad der Geschiedenisse in het leezen
 [659] door het verloop des tijds tusschen de Uitgaaven van Twee tot twee
 [660] Deelen telkens noodwendig wordt afgebroken: En zij zal dengeenen
 [661] althans niet mishagen kunnen, welke in de gewoonte van den Hr.
 [662] *Fielding* smaak vinden, om voor ieder boek van zijne vertellingen een
 [663] buitensprong te doen, en den nieuwsgierigen leezer van zijn spoor af
 [664] te trekken.

[665] [...]

1753 [Gevallen van den oude en jongen Robinson]

Gevallen van den oude en jongen Robinson [...]. Amsterdam, Steeven van Esveldt, 1753. KBH 505 K 6.

Voorreden.

[1] Waarde leezers.

[2] Dat de beschryvingen van byzondere levens-loopen, die uit een schakel
 [3] van wonderbaare gevallen bestaan, zo vermakelyk als nuttig zyn, om
 [4] door het beschouwen van de wisselvalligheden der wereldsche zaaken,
 [5] wysheid te bekomen, door de klippen, die ons gedurig gevaar doen
 [6] loopen van schipbreuk te lyden, te leeren vermyden, en om regelregt,
 [7] onder de bestiering van de reden, als onzen wyzen Stuurman, na de
 [8] haven van geluk en rust te steevenen, zal geen verstandig man in twyffel
 [9] trekken; voornamentlyk, indien deeze gevallen; niet door lange zeedekundige
 [10] voorschriften, dewelke altoos verveelen; maar door de
 [11] uitkomst der daaden, een herttreffende zedekunde behelzen, die vermaken
 [12] en teffens tot in de ziel doordringen; zo dat men, onder het
 [13] leezen, verrukt van vermaak, de liefde tot de deugd en wysheid; in
 [14] het herte voelt doorstralen en dan moet men bekennen, dat diergelyke
 [15] Boeken, de vermakelykste en nuttigste zyn.

[16] Alle de gevallen, waar in men ongewoone zeetogten, schipbreuken,
 [17] en het verblyf op ver afgelegene en onbewoonde Eilanden vind, is
 [18] men zedert een geruimen tyd gewoon, met den tytel van, *Gevallen*
 [19] *van Robinson* te noemen; in navolging van het eerste deel der gevallen
 [20] van *Robinson Crusoe*; (want van het tweede en derde deel, spreek ik
 [21] niet) zo fraay in het Engelsch beschreven; en die gewoonte is niet
 [22] kwaad, dewyl men aanstonds daar door weet wat den Autheur beoogd,

[23] en wat zyn werk behelst. Daar zyn reets veele van die werken bekend,
 [24] dog hoe verre dezelve met het bovenstaande overeenstemmen, laten
 [25] wy over aan het oordeel van den schranderer Leezer, als geen
 [26] voorneemen bezittende van een anders arbeid te verachten.

[27] Wy mogen echter, met zedigheit, de vryheid gebruiken van te zeggen,
 [28] dat deeze levens-beschryving van my en mynen Vader, meerder
 [29] wonderbaare gevallen behelzen dan men in zes andere Boek-deelen,
 [30] van deeze natuur, zoude kunnen vinden, die ieder in 't byzonder de
 [31] wisselvalligheden, en onstandvastigheid der ondermaansche zaaken, en
 [32] hoe weinig staat men op het grootste wereldsche geluk kan maken
 [33] zo levendig en natuurlyk vertoonen, dat men dezelve niet zonder veel
 [34] aandoening kan leezen; en hoe kortbondig en zaakelyk dezelve ook
 [35] voorgesteld zyn, zo heeft men niet vergeeten van als op een ongevoelige
 [36] wyze, daar in te vlegten hoe een wys man, in die onverwagte
 [37] ontmoetingen, zig behoort te gedragen om uit de droevigste rampen,
 [38] ons waar geluk te doen voortkomen.

[39] Dit alles zoude nog niet voldoende zyn, indien het zelve niet voorgesteld
 [40] was op eene wyze, dat de ziel met vermaak zig daar aan hegt, om
 [41] dat men onder het leezen gewaar word hoe het hert, in de tederste
 [42] zeggingen, en hert ontroerenste gevallen welsprekender is dan tong
 [43] of pennen zoude kunnen zyn, waar door alle de vermogens van de
 [44] ziel tot aandagt worden opgewekt; en dat ieder uitkomst ons gemoed
 [45] ontsteekt in eene reine begeerte ter omhelzing vande zuivre deugd,
 [46] eenvoudige Godsvrucht, teedere liefde en waare wellevendheit, waar
 [47] door wy ons zelve en allen die met ons verkeeren gelukkig kunnen
 [48] maken. Dit is myn groot oogwit, in het beschryven van de zeldsame
 [49] gevallen van my en mynen Vader, geweest; en ik vleije mij zelve,
 [50] van dit heerlyk oogwit daar door bereikt te hebben; dog of den
 [51] oordeelkundigen leezer, met my, hier omtrent, van een gevoelen zal
 [52] zyn; gelyk ik vertrouw; zal den uitslag moeten leeren.

[53] Eenige Leezers zouden mogen vragen; of alle deeze gevallen waarlyk
 [54] aldus gebeurd, dan of het maar verdichtsels zyn; dog het zoude nutteloos
 [55] zyn iets daar op te antwoorden, om dat niemand in deeze dagen dwaas
 [56] genoeg is om een Autheur, op zyn woord, daar omtrent te geloven,
 [57] waar in ik de Leezer moet rechtvaardigen; want veele Schryvers durven
 [58] dit onbeschaammd staande houden en zo volmondig verzekeren, dat
 [59] een wellevend man daar niet aan durft twyffelen, terwyl men onder
 [60] het lezen, door de menigvuldige tegenstrydigheden, en onnatuurlyke
 [61] uitkomsten, de valsheid zo klaar ziet doorstralen, dat niemand daar
 [62] af kan twyffelen. De waarheit zo wel als het verciersel heeft iets

[63] dat haar byzonder eigen is. Tot het eerste behoort een natuurlyke
 [64] eenvoudigheid, en overeenstemming van all de deelen met het geheele
 [65] lichaam, dat niet alleen in ieder verhaal maar zelfs in ieder zeggung
 [66] gevonden word, en waar aan men de waarheid onfeilbaar kennen kan.
 [67] Tot de verciering behoort een zekere kunst en gemaaktheid die op
 [68] een al te regelmatige wyze, strydig met de gewoone werking der driften
 [69] en natuurlyke neigingen, van de byzondere Characters, dewelke in die
 [70] verhalen voorkomen, haar oogmerk zoekt te bereiken.

[71] Het is dan noodeloos te vragen, of deze gevallen waarlyk aldus geschied
 [72] zyn, nademaal wy zo oprecht te werk gaan, en aan den Leezer de
 [73] waare middelen aan de hand geeven om een onfeilbaar vonnis daar
 [74] omtrent te vellen, zonder gevaar te loopen van bedrogen te worden;
 [75] want aan ons zo veel bekwaamheid toe te schryven, dat wy het
 [76] verdichtsel op een onkenbaare wyze weeten te vermommen; dat boven
 [77] het menschelyke vermogen is, zoude veel te verre gaan; want het
 [78] onweestaanbaare licht der waarheid word nooit, door het duisterste
 [79] glas der vermomming geheel onzichtbaar.

[80] Myne vrienden, die dit aandachtig doorgebladerd hebben, vonden niet
 [81] goed van deeze ryke stoffe in een eenig Boek deel bevat te vinden,
 [82] dewyl ik door die korthed veele byzonderheden maar als in 't
 [83] voorbygaan heb konnen aanroeren om my op zaaken van belang te
 [84] vestigen; dog ik heb raadzamer gevonden de leeslust myner Leezeren,
 [85] om zo te spreken, eenigzints honger en dorst te doen lyden, dan dezelve
 [86] tot walgens toe te verzadigen: en myn arbeid zoude al veel vergenoeging
 [87] moeten geeven om te besluiten van iets daar by te voegen.

[88] Van het beleid en de schikking, in dit werk, zeg ik niets, om dat
 [89] men zulks als met een opslag van het oog uit den korten Inhoud kan
 [90] zien; ook zoude geen lange Voorreden voor een kortbondig werk
 [91] voegen; waarom ik eindig met den wensch, dat deezen mynen arbeid
 [92] den Leezer mag stichten en vermaaken.

1753 [De geweldige roof]

De geweldige roof en de daarop gevolgde trouwloze ontvoering van Gotfried Opitz
 [...]. Amsterdam, Steven van Esveldt, 1753. UBA 1083 C 25.

Aan den lezer.

[1] Dat de beschryvingen van zeldzame en zonderlinge lot- en levensgevallen
 [2] de lezenslust opwekken, toont de daaglyksche bevinding, en vindt ook

[3] een ieder weetgierige by zich zelve bewaarheid, behalven dat de
 [4] menigte van zodanige verhalen en berichten zulx genoeg bevestigt.
 [5] Twee soorten van zodanige verhalen vindt men, naamlyk ware en
 [6] verdichte. De ware, die men daarom getrouwe noemen kan, strekken
 [7] niet alleen tot een aangenaam tydverdryf, maar ook ter vermeerdering
 [8] van onze kennis ontrent wetenswaardige dingen, van welkers waarheid
 [9] wy ons verzekert kunnen houden, terwyl de verdichte, die men
 [10] doorgaans Romans noemt, slegts de lezenslust gaande houden, doch
 [11] niet dan harssenschimmen overlaten, waar van men gene of immers
 [12] zeer weinige vruchten ter bevordering van onze reeds verkregen
 [13] kundigheden oogsten kan; weshalven de ervarenen de waarde en het
 [14] nut van de een boven de ander zeer wel weten te onderscheiden.

[15] Van de eerstgenoemde soort is het werkje, 't geen wy den lezer thans
 [16] aanbieden, van wien wy ook daarom ene gunstige goedkeuring verwachten,
 [17] nadien de daarin vervatte verhalen alle waarheden zyn, die
 [18] alzins den stempel van goede trouw en een eenvoudige oprechtheid
 [19] dragen. [...]

[20] [...]

[21] Zyne aanmerkingen op de hem voorgekomen gevallen zyn alzins zedelyk,
 [22] nut en leerzaam, en derhalven zyne verhalen niet min onderhoudend
 [23] dan opwekkend, weshalven wy menen te mogen vertrouwen, dat de
 [24] lezer 'er zowel vrucht als vermaak uit trekken zal, 't geen wy hen
 [25] van harte toewenschen.

1754 [De Hollandsche Pamela]

De Hollandsche Pamela; of de zegenpralende deugd. [...] Amsterdam, Steven van Esveldt, 1754. UBA 2006 E 15.

Voorreden.

[1] Goedgunstige Lezers.

[2] Eenige liefhebbers van de Engelsche *Pamela* (die, in een Hollands gewaad
 [3] gedost, by ons mede vry veel gerugt heeft gemaakt, wordende van
 [4] enige geprezen, dog van andere berispt en gelaakt,) van deze ware
 [5] dog wonderbare gevallen van *Zoetje Gerbrants* horende spreken, toonden
 [6] vurig te verlangen van dezelve, onder den tytel van *De Hollandsche*
 [7] *Pamela*, te lezen, en die bekoorlyke, godvrugtige en deugdzaame maagd,
 [8] in haar moedertaal op ene eenvoudige wyze te horen spreken: te meerder
 [9] dewyl dit nootzakelyk natuurlyker als ene vertaling moest zyn; als

[10] mede dewyl 'er vele redenen zyn, waarom men de Engelsche *Pamela*,
 [11] ten minste voor een groot gedeelte, voor een roman of verciering zoude
 [12] mogen aanzien; daar het aan vele genoeg bekend is, en aan ongelovige
 [13] getoond zoude kunnen worden dat de *Hollandsche Pamela*, een waaragtige
 [14] geschiedenis, in ons vaderland voorgevallen, ten grondslag heeft.

[15] Wy zullen nogtans voor de vuyst beleiden, dat de namen en letters
 [16] van deze onze *Hollandsche Pamela*, ten enemale verdigt, en met voordagt
 [17] zodanig verandert zyn, dat de ware namen der voorkomende personen,
 [18] daar door volstrekt onkenbaar zyn geworden, want ons voornemen
 [19] is geenzints geweest; deze of gene namen maar deze wonderbare gevallen
 [20] waar in de deugd over alles heeft gezegenpraald, aan den leesgierigen
 [21] Lezer voor te dragen.

[22] Eenige verstandigen, die de *Engelsche* met de *Hollandsche Pamela*, naauwkeurig
 [23] vergeleken hebben, zyn eenparig van beoordeling geweest, dat
 [24] de *Engelsche Pamela*, de *Hollandsche* in de kunst van veinzen overtroffen
 [25] heeft; dog dit is geenzints een bewys, dat de *Engelsche* daarom de
 [26] *Hollandsche* in schoonheid, deugd en verdiensten heeft overtroffen: In
 [27] tegendeel, zo zoude de opregtheid van het herte; het natuurlyk character
 [28] der Nederlanders, de Balans ten voordelen van deze eenvoudige
 [29] *Hollandsche Maagd* doen overslaan: en niemand zal 'er aan twyffelen,
 [30] of de bekoorlyke *Zoetje* bezit ten minste veel beter gronden van opregte
 [31] en tedere godsvrucht dan de *Engelsche Pamela*.

[32] De *Engelsche* schryver meester van zyn onderwerp, ene verciering,
 [33] zynde, heeft zyn *Pamela* op ene langdradige wyze tot verscheidene Boek-Delen
 [34] zoeken uitterekken, door tusschenvoegingen die geheel vreemd
 [35] aan het onderwerp zyn, het geen de verstandigste Lezers het meeste
 [36] tegens de borst heeft gestoten; dog dit was ondoenlyk voor de uitgevers
 [37] van de *Hollandsche Pamela*, als verpligt zynde van haar Copy-Boek
 [38] eenvoudig te volgen, enige ingeslovene schryf-fouten uitgezondert; en
 [39] uit dien hoofde ontmoet men alhier ene bekoorlyke kortbondigheid,
 [40] het eigenaartig character van ene ware geschiedenis, die dezelve in
 [41] luister de *Engelsche* doet overtreffen.

[42] [...]

1754 [De Silesische Robinson]

[C. Stieff]. *De Silesische Robinson* [...]. Amsterdam, z.u., 1754. UBA 1042 E 38,39.

Aan den lezer.

[1] De zeldzame gevallen van *Robinson Crusoe*, die voor enige Jaren allereerst
 [2] in de Engelsche tale het licht zagen, vonden zo veel goedkeuring, dat
 [3] zy in weinig tyds verscheide malen in die tale herdrukt moesten worden,
 [4] om aan de nieuwsgierigheid der kopers te kunnen voldoen, en bragt
 [5] voorts die graagte te weeg, dat men dezelve ook welhaast in verscheide
 [6] andere talen overzette, welke vertalingen doorgaans, een ieder door
 [7] hare landgenoten, mede geenzins ongunstig ontfangen werden. Hier
 [8] na zag men verscheide andere *Robinsons* onder verschillende benamingen
 [9] in het *licht* verschynen, doch die alle dat voordeelig lot niet te beurt
 [10] viel; maar in het tegendeel eindelyk veroorzaakten, dat men dien titel
 [11] als dien van een nieuwen Roman aanmerkte, en toen zelfs op de Engelsche
 [12] *Robinson*, welke gezegt word de arbeid van den geleerden heer Daniel
 [13] Foë te zyn, begon te vitten, en de waereld ook aan de waarheid van
 [14] de daarin vervatte zaken met reden begon te twyffelen.

[15] Nochtans vertoont zich hier mede een Silesische Robinson, in afwachting
 [16] van een gunstiger oordeel van den leesgierigen en geschichtlievenden
 [17] lezer; doch welligt ontmoet hem in den eersten opslag het algemeen
 [18] vooroordeel, 't geen men reeds tegens de *Robinsons* opgevat heeft, en
 [19] de verdenking, dat zyne verhaalde gevallen verdicht zyn, en men hem
 [20] dus slegts mede als een Roman aan te merken heeft; of mooglyk wraken
 [21] anderen, dat zy hem niet op een onbewoond eiland aantreffen, waarop
 [22] hy gestrant zoude zyn, en een vierde gedeelte van een' eeuw doorgebragt
 [23] hebben, of dat zy zyn waren geslachts naam niet vinden, om zich
 [24] van de waarheid zynere gevallen te kunnen overtuigen. Echter kan men
 [25] ten aanzien van dit alles verzekeren, dat de lezer hier niets aantreffen
 [26] zal, dan 't geen met de waarheid alzins overeenstemt, en op de goede
 [27] trouw steunt, waar van de stoffe zelve ten getuigen strekt, als bestaande
 [28] in loutere ernsthaftige zaken, geenzins doormengd met liefdes gevallen
 [29] en laffe beuzelingen, die geen' andere daadlykheid dan in de harssenen
 [30] en verbeeldingen van den Schryver hebben; zynde het zeker, dat hoezeer
 [31] men den waren geslachtsnaam van onzen *Robinson* om gewichtige redenen
 [32] verzwegen heeft, de verhaalde gebeurtenissen nochtans op vele plaatsen
 [33] in Silesië en aan verscheide familien aldaar bekend zyn, en enigen der
 [34] met name genoemde en aangehaalde personen ten tyde van de uitgave
 [35] van den hoogduitschen druk noch in leven waren.

[36] De eenvoudigheid der verhalen en van hunne omstandigheden, de
 [37] kenlyke waarheden, 'er mede gepaard gaande, en die alle verdenking
 [38] van ontrouw op de baarblyklykste wyze wegneemen, en de zeldzame

[39] en verbazende gevallen en ontmoetingen van onzen *Robinson* zullen,
 [40] vertrouwen wy, hem, den lezer, by bevinding anders doen voorkomen,
 [41] dan een te voorbarig vooroordeel tegens den naam van *Robinson* zoude
 [42] hebben kunnen verwachten; ten minsten menen wy te mogen vermoeden,
 [43] dat de waarheid minnenden, en die hunnen tyd te kostbaar achten,
 [44] dan dat zy denzelven met het lezen van loutere beuzelingen en verdichte
 [45] harssenschimmen zouden verspillen, hier stoffen tot het verzadigen van
 [46] hunnen weetlust zullen vinden, en ook teffens overtuigt worden, dat
 [47] ter erlanging van tydlyk geluk en welvaart geen adel, kloekmoedigheid,
 [48] beleid, middelen of goede vrienden alleen, maar inzonderheid een' hogere
 [49] magt en beschikking vereischt wordt, wier wegen en handelingen
 [50] ondoorgrondlyk zyn, nadien niet zelden de eerlyke en deugdzaame lieden
 [51] in de waereld met allerlei tegenspoeden te worstelen hebben, en het
 [52] in het tegendeel fielten en onverlaten naar hun wensch gaat.

[53] Het oogmerk van den Schryver dan geweest zynde teffens, te vermaken
 [54] en te stichten, en de betrachtting van de deugd en een loflyken
 [55] levenswandel, onaangezien alle wederwaardigheden, lyden en toevallen,
 [56] den lezer aan te pryzen, vertrouwen en verwachten wy, dat het verhaal
 [57] der levensgevallen van onzen *Robinson* hem zo bevallig zal voorkomen
 [58] en in het Nederduitsch vertaald zo gunstig ontfangen worden, als het
 [59] oorspronglyke in Duitsland ontfangen is.

1754 [De Duitse avonturier]

De Duitse avonturier, of zeldzame levensloop van den heer Frederik**** [...].
 Doormengt met staat- en zedekundige aanmerkingen. Dordrecht, J. van Hoogstraten,
 1754. UBA 1164 C 36.

Voorrede aan den lezer.

[1] Bescheide lezer,

[2] Nimmer had ik gedacht, dezen mynen wonderlyken en zeer zeldzamen
 [3] Levensloop door den druk het licht te doen zien, dewyl ik genoeg
 [4] voorzag, de geringe eer die my hieruit te wachten stondt, en alle
 [5] dusdanige Levensbeschryvingen doch met den gewoonen naam van
 [6] Roman gedoopt worden: ook wil ik zeer graag bekennen, dat ik zelve,
 [7] een historie van deze natuur, voor zoodaanig een zou te boek stellen,
 [8] indien ze my in de hant ware gekomen, en ik alles zelf niet ervaren
 [9] hadde: maar een myner goede Vrinden, met wien ik, sedert ik myn
 [10] heilzame rust gevonden had, zeer gemeenzamen ommevang gehouden

[11] heb, en welken ik alle myne levensgevallen veelvoudig hebbe verhaalt,
 [12] alzoo wy dagelyks by den anderen waren; is alleen genoegzaam de
 [13] oorzaak, dat dezelve aan de werelt dus bekend zyn. Deze had uit de
 [14] verhalen, welke ik hem zoo nu en dan gedaan hadde, een gansche
 [15] Historie van myn leven opgesteld, met voornemen, dezelve by d'een
 [16] of ander gelegentheit ter Drukpers over te geven; het welk hy my
 [17] op zekeren avont, dat wy wat laat by den anderen waren, bekend
 [18] maakte, na hy my alvorens diversche reizen had aangeweest, om zulks
 [19] op my te verkrygen, 't geen ik hem echter t'elkens met zeer veel
 [20] stantvastigheit hadde afgeslagen, tot zoo lange, zegge ik, dat hy my
 [21] zyn voornemen openbaarde; wanneer ik van opzet veranderde, en my
 [22] liet bewegen, om alles in die form op het papier te brengen, gelyk
 [23] het den gunstigen Lezer hier vertoont wort: want ik bevond, dat myn
 [24] Vrint de gevallen van myn leven zoo wonderlyk door malkanderen
 [25] had gehaspelt, dat dikwils bejegeningen, welke my op 't einde van
 [26] myn wisselvallig omzwerfen waren gebeurt, door hem in 't begin waren
 [27] geplaatst; en wederom andere, die my in 't midden waren ontmoet,
 [28] verre aan 't einde ter neergesteld; zoo dat het my genoegzaam als een
 [29] Doolhof van vreemde bejegeningen toescheen.

[30] Wat nu de wisselvalligheit van myn leven aangaat, die is my zelve
 [31] onder 't schryven veelydts als in een ' droom voorgekomen; want
 [32] als ik eens bedenke, hoe dikwerf ik den hoogsten trap der Fortuin
 [33] beklommen, en hoe menigmaal ik my kort daar aan weder in den
 [34] diepsten afgront van vernedering gevonden heb; ja zoodanig, dat 'er
 [35] geen oogenblik ruimte tusschen my en d'onvermydelyke doot scheen
 [36] te zyn; zoo kan my het bloet noch van schrik ontroeren en het zweet
 [37] van angst uitbreken, als zage ik zulks alles noch levendig voor myne
 [38] oogen: wordende hier in d'uiteerste elende en armoede, verhongert en
 [39] naakt, onder de bende der Bedelaars gevonden; daar met een Koningklyk
 [40] ontzag, in alle pracht en heerlykheit, en in d'armen van de schoonste
 [41] Prinses der werelt, door Vorsten geviert en aangebeden; zoo dat ik
 [42] rond uit durve zeggen, dat het wuft geval niemant zoodanig ten speelpop
 [43] heeft gebruikt, dan my, noch niemant zoodanig ten doel van zyne
 [44] slinksche nukken heeft gestaan, dan ik, dewyl genoegzaam myn gansche
 [45] levenstydt tot een spel van 't geluk verstrekt heeft.

[46] Niemant dunke het ondertussen vreemt, dat alles dus eenvoudig is ter
 [47] neder gestelt, dewyl in deze jaren, welke ik tegenwoordig bereikt hebbe,
 [48] en waarin ik dit schryve, alle hoogvliegende gedachten my reets
 [49] ontvlogen zyn. Ook meen ik, dat men niet genootzaakt is, der Waarheit
 [50] eenigen opschik of sieraden by te zetten, alzoo zy zich harer naaktheit

[51] niet behoeft te schamen; zynde van zoo volmaakt eene schoonheit,
 [52] dat, ware de verkeerde werelt niet een bedriegelyk floers voor d'oogen
 [53] gehangen, ieder om 't zeerst zoude trachten, haar met d'uiteerste liefde
 [54] en tederheit te omhelzen.

[55] [...]

[56] Wat de gevallen op myne Oostindische Reize betreft, en 't geen my
 [57] in Abyssinie is ontmoet; een menigte Journalen van Reizigers, en de
 [58] dagelyksche ondervinding, geven ons genoegzaam aan de hant, wat
 [59] vreemde bejegeningen een Zeeman kan wedervaren, inzonderheit op
 [60] de Indische reizen. Om kort te zyn, myne levensgevallen konnen ieder
 [61] ten nutte strekken, en, als in een' spiegel vertoonen, hoe men zich
 [62] in 't omzwerven op deze werelt behoort te gedragen, en geene zaak,
 [63] hoe schoon die ons voorkomt, lichtvaardig aan te slaan, zonder eerst
 [64] in overleg te nemen, wat gevolgen die kan na zich slepen. Niemant
 [65] is 'er, van hoe gering een oordeel hy ook zoude mogen zyn, die geene
 [66] leering uit myne dwaasheit trekken, en door myne zotheit niet verstandig
 [67] worden kan.

[68] Waar mede ik mynen bescheiden Lezer het goede beveele en hem
 [69] wensche wel te varen.

1755 [De opregte hoveling]

J.M. van Loen. *De opregte hoveling, of de gevallen van den graaf van Rivera* [...].
 Dordrecht, z.u., 1755. KBH 31 C 1.

Voorberigt,

[1] De volgende Schriften zyn met een zelfd Oogmerk, als de Gevallen
 [2] van *Telemachus*, en *Cyrus* geschreeven; of zy 'er schoon in de wyze
 [3] van Voorstel zo verre van afwyken, als de tegenwoordige Waereld
 [4] van de oude verschilt.

[5] De Schryver beschryft hier de Menschen, zo als ze voor tegenwoordig
 [6] zyn, en zo als hy zelf Gelegenheid gehad heeft, om ze te leeren kennen.
 [7] Het Hof heeft hy, als de grootste Schoole der Waereld, tot zyne
 [8] voornaamste Tooneel-plaats gemaakt, andere Staeten en Levenswyzen
 [9] egter daar als Tusschen-spelen mede ingevoerd; op dat elk Leezer iets
 [10] mogt vinden, dat hy op zig zelve toepassen kon. De Gebreken en
 [11] Dwaasheden der menschen behelzen niet slegts iets, dat droevig, maar,
 [12] ook dat bespottelyk is.

[13] Een *Heraclytus* heeft ze eertyds beweend; en een *Demokritus* bespot. De

[14] Schryver schynt hier dan eens den Ernst van den éénen, dan wêer
 [15] de Levendigheid van den anderen te volgen, en zig, ten Opzigt van
 [16] den laatsten, naar den Smaak van zodanige Menschen te schikken, die
 [17] alleen maar leezen, om de Tyd te korten, en wien op eene andere
 [18] manier geene Waarheid niet wel is by te brengen.

[19] Godsdienst, Staet- en Zedekunde in een aan elkander geschakeld Verhaal
 [20] voor te draagen, mogt veelen, die slegts aan gewoone leerzaame Boeken
 [21] gewend zyn, als iets vreemds voorkomen: maar wie weet niet, dat
 [22] de Voorbeelden meer aandoen, als ver gezogte en met kunst voorgedrage
 [23] Leeringen.

[24] In het menschelyke Leven vallen allerley Omstandigheden voor; de
 [25] Schryver heeft hier meestal zulke Perzoonen op het Tooneel gebragt,
 [26] die door hun Voorbeeld leeren.

[27] De Graaf van *Rivera* toont eenen jongen Staets-perzoon, hoe hy, by
 [28] de Bevordering van zyn Geluk, zig maatigen, en zyne Begeertens
 [29] moet bepaalen. Dus kan hy, in eene zo bedorve Waereld, mogelyk
 [30] ten Voorbeelde van Onschuld en Redelykheid dienen. Men gelooft niet
 [31] meer, dat zig de Deugd nog voor aartige Menschen, maar minst, dat
 [32] zy zig aan 't Hof schikke; het is ook waar, dat ze daar in 't algemeen
 [33] eene al te slegte Figuur pleegt te maaken. Des niettegenstaende toont
 [34] ons het Gedrag van den *Graaf van Rivera*, dat ze overal te huys behoore,
 [35] en dat zy, zo ze maar met een eweinig Voorzigtigheid gepaard gaet,
 [36] allen en eenen jegelyken dringe, om haar te eeren. Men ziet in het
 [37] Character van de Graavin van *Monteras* eene jonge Dame van eene
 [38] hooge en tedere Gemoedsgesteltenis, die eene Kroon veragt, om voor
 [39] eenen Cavallier haare Gunst te behouden, wien zy derzelve, van wegen
 [40] zyne Deugden, waardigst schat.

[41] De *Kluyzenaar* geeft een levendig Voorbeeld van eenen reukenloozen
 [42] Mensch, die door eene byzondere Genade bekeerd is, en welke daarom
 [43] ook in staet is, om de beste Lessen te geeven. De Heer van *Riesenburg*
 [44] heeft, maar het uiterlyke Aanzien, iets ligtvaardigs en vleyend; maar
 [45] bezit inderdaad het beste Hart van de Waereld, en eene waare Liefde
 [46] tot de Deugd.

[47] De Heer van *Greenhielm* in tegendeel toont iets zeer grondig en ernstig,
 [48] dat teffens met eene byzondere Aanvallig- en Levendigheid verzeld
 [49] gaet: men ziet in zyne Jeugd eenen Yver, om de Waereld en de Menschen
 [50] te kennen; en in zyne rype Jaaren een gezet Wezen, om zig deze
 [51] Kennis ten nutte te maaken.

[52] *Christianopolis* is een Voorbeeld van eenen wel ingerigten, maar *Alpina*
 [53] van eenen bedorven Staet. Waarby de Geschiedenis van den Heer van

[54] *Guldenblech* de Misbruiken van het burgerlyke Leven, en de Gevolgen
 [55] van eene onordentelyke Huyshouding ontdekt.

[56] Het Leven van den *Ridder van Castagnetta* geeft een Voorbeeld, dat de
 [57] Deugd wel beminnenswaardig, maar niet altoos in deze Waereld ook
 [58] gelukkig zy: of zy schoon daarom niet nalaat, by alle Wederwaardigheden,
 [59] haare hooge Neiging bestendig op te volgen.

[60] Alle deze Characters zyn naar het Leven geschilderd, en behelzen niets
 [61] te hoog, het welke slegts de Verbeelding streelt, en de Waarschynelykheid
 [62] beledigt. Zo als de Menschen zyn, en doen en denken, zo
 [63] worden ze hier, als in eenen Spiegel, aan de Zeden onzer Tyden
 [64] voorgesteld.

[65] In alle deze Verhaalen worden geene nog levende Perzoonen bedoeld,
 [66] die ze ten Naadeele op zig toepassen, en deze of geene Tekeningen
 [67] op zig duiden konden. De Schryver heeft zig van deze Zoort van
 [68] Origineelen met eenen grooten Dwang onthouden, of hy schoon van
 [69] hun de natuurelykste Verwen tot zyne Schilderyen had kunen ontleenen.
 [70] Dit gansche Werk is eene Vrugt van leidge Uuren, die zig de Schryver
 [71] daardoor aangenaam en Stigtelyk heeft willen maken. Is het derhalven,
 [72] dat dit Werk ook den Leezer zodanige Voordeelen verschaffe; dan
 [73] zal hy ze welbesteed oordeelen, en zig in alle Gevallen, daar hy 't
 [74] niet mogt getroffen hebben, eene verstandige Critiek ten nutte maaken.
 [75] De bygevoegde *vrye Gedagten over de Verbeteringe van den Staet* zyn
 [76] algemeene Klagten: de Schryver brengt ze voor het Oog van de geheele
 [77] Waereld. Welke Vermetelheid! wie heeft hem daarover tot eenen
 [78] Advocaat aangesteld? is hy een Leeraar? is hy een Predikant? geen
 [79] van beiden; maar hy dient zyne eige Zaak: hy is mede uit het groote
 [80] Geslagt der Menschen: hy ondervindt ook de Misbruiken en Ongeregtigheden,
 [81] die voor tegenwoordig heerschen: wat dan is natuurelyker,
 [82] als dat men zig beklaagt, wanneer men lyd? vindt zig jemand daardoor
 [83] geraakt; dit is een Ongeluk voor hem: want de Schryver heeft zeker
 [84] aan hem niet gedagt. Hy betere zig; dan zal men zeggen, dat hy getroffen
 [85] zy-

[95] *De verdedigde zedekunde door voorbeelden.*

[96] By Gelegenheid van eene zeer Vriendelyke Critik over den opregten
 [97] Hoveling, aan den Hoog Eerw: Superintendent te *Memmingen*, den Heere
 [98] *Christiaan Erhardt*.

[99] Uwe, Hoog-Eerwaardigheid noemt myne *Rivera* voortreffelyk, (*) maar

[100] UE. zegt teffens daarby, dat UE. zig onthoude, hem naar waarde te
 [101] pryzen, op dat ik niet mogt aangezet worden, my in dergelyke eenen
 [102] Styl verder te oeffenen.

[103] UE Zegt, *Huetius* hebbe ook eenen *Roman* geschreeven, maar alleen
 [104] eenen eenigen. UE wyst my voor 't overige, tot het geen 'er onze
 [105] algemeene Vriend, de Heer van *Zoller*, my naar zyn onder ons gewoon
 [106] Vertrouwen, van melden zal.

[107] Ik geef my volkomen aan UE over: maar laat my ook dit Regt geschieden,
 [108] dat ik niet zelf over eene Zaak by my verdrietig zyn moge, die anderen
 [109] billyken: en dat dus myne Eigeliefde, die zo groot is, dat ze dit Werk
 [110] beneden my zelven plaatst, niet door haare Goedkeuring verder moge
 [111] verstrekt worden. Myne Aanmerkingen zullen UE niet veel Tyds kosten.
 [112] Het eerste Stuk van UWE Critiek ziet op het *Voorstel van gewigtige*
 [113] *Waarheden in eenen Roman*. Het andere *de Vermenging van geestelyke Dingen*
 [114] *met waereldsche Kortswylen*, en de daarby gebezigde vrye en gladde
 [115] Spreekwyzen. Het derde *de Schikking van het gansche Werk* in 't algemeen.
 [116] Wat het *Voorstel van gewigtige Waarheden in eenen Roman* aangaat; 't is
 [117] bekend, dat zig de oudste Griekze en Latynze Digtters van deze wyze
 [118] van Vinding bedienden, om de gewigtigste Waarheden voor te draagen.
 [119] *Homerus*, *Sophocles*, en *Hesiodus* hebben in hunne Gedigten niet zo zeer
 [120] de Geschiedenis der Helden, als wel enkele Fabelen beschreeven,
 [121] niettegenstaende zy daartoe de Geschiedenissen van de voor hunnen
 [122] Tyd geleefd hebbende beroemde Mannen tot eenen Grondslag leiden.
 [123] *Hercules*, *Theseus*, *Achilles*, *Ulysses*, *Agamemnon*, *Eneas*, en alle Helden van
 [124] den Trojaanschen Kryg zyn als enkele Romans-Helden aan te merken;
 [125] of zy schoon voor zig zelve dusdanige wezenlyk waren; maar zy

[128] (*) De Woorden in den oordeelkundigen Brief waren onder anderen
 [129] deze: 'ik vind my vereerd met den door den Heer van *Zoller* overreikten
 [130] voortreffelyken *Rivera*... Ik voorspel UE. Hoogwelgeb: daarvan eenen
 [131] nieuwen Luister. Nogtans onthoud ik my, den opregten Hoveling naar
 [132] Waarde te pryzen, op dat UE: niet mogt aangezet worden, zig in
 [133] zulk eenen Styl verder te oeffenen. *Huetius*, hoe groot een Man! heeft
 [134] ook eenen, maar eenen eenigen *Roman* geschreeven: nogtans heeft hy
 [135] 'er in zyne Verklaaring van Zaaken, hem aangaende, niets van gemeld.
 [136] Hy is derhalven stilzwygend, als ik, van Gedagte geweest, dat men
 [137] geen en, of wel maar éenen op moet stellen... Wanneer my de Sleutel
 [138] tot het ééne of andere, in UWE: Geschiedenis verhaald; onder de
 [139] Verbindtenis van een heylig Stilzwygen, mogt megedeeld worden; zo
 [140] wilde ik my, indien het my anders vry staet, verder uitlaaten.'

[141] hebben daartoe moeten dienen, datze de fraayste Gedigten vercierden,
 [142] om den nakomelingen dringende Voorbeelden van Deugd en Dapperheid
 [143] te geeven.

[144] Een van den grootste Praelaaten onzer Tyden, ik meen den beroemden
 [145] Aartbisschop van *Cambray*, vond de Iliade van *Homerus* bekwaam, om
 [146] 'er eene Vinding uit te ontleenen, welke tot Onderwys van eenen Prins,
 [147] tot de fransche Kroon gebooren, dienen zoude. Hy beschreef met dit
 [148] Oogmerk de Gevallen van *Telemachus*, een Gedigt, waar over zig de
 [149] geheele Waereld verwonderde, en dat buiten Twyfel zynen onsterfelyken
 [150] Naam by de nakomelingschap in den zelfden Roem bewaaren
 [151] zal.

[152] Men noeme dit Boek eenen Roman; men zegge, dat het niemand minder
 [153] betaame, als eenen zo grooten Geestelyken, zig met Heidensche Fabelen
 [154] en Gedigten op te houden, om daardoor eenen jongen Prins de Deugd;
 [155] de Wysheid, en de verhevenste Staetkunde te leeren; men schryve
 [156] daarover honderd Critieken, men maake die Onderneeming zo bespottelyk,
 [157] als men zil; het fraaye en het goede heeft alleen het Regt, om
 [158] het Hart der Menschen aan te doen; het neemt in, men mag het zo
 [159] verdagt maaken, als het ooit mogelyk is. Men weet niets meer van
 [160] de Spotternyen en *Telemacomaniën*, welke dit Boek zynen Schryver
 [161] veroorzaakte; men leest het in alle Taalen, men zet het in Verzen
 [162] over, men stelt het tot een Voorbeeld, van all het gene onze Tyden,
 [163] als iets, dat fraay en verheven is, voortbrengen kunnen: met één Woord,
 [164] men ziet niet meer zyne Fouten: men verwonderd zig slegts over zyne
 [165] Voortreffelykheid.

[166] UWE Hoog-eerwaardigheid zoude Rede hebben, my met Bescheidenheid
 [167] te veroordeelen, wanneer ik van die dwaaze Verbeelding was,
 [168] de Gevallen van den Graaf van *Rivera*, als eenen opregten Hoveling,
 [169] met de Gevallen van *Telemachus* eenigzins te vergelyken. Het is my
 [170] genoeg, dat ik meen, door dit Voorbeeld de Natuur van myn Boek
 [171] te hebben geregtvaardigd.

[172] Ik kon nog van de *Argenis van Barclai*, het *Paradys van Milton*, de *Reyzen*
 [173] *van Cyrus* spreken, die in 't algemeen de voortreffelykste Mannen
 [174] van hunnen Tyd tot Schryvers gehad hebben.

[175] Ik kon daarenboven nog eene Menigte van zo genoemde Romans
 [176] aanhaalen, waar onder eenigen hun onfeilbaar Nut daarin getoond
 [177] hebben, dat zy zo wel de hooge Staets-perzoonen, als jonge Menschen,
 [178] en Vrouwen, die slegts gewoon zyn, Boeken tot hun Vermaak te leezen,
 [179] onder het Dek-kleed van Fabelen, de beste Zede-lessen geeven, terwyl
 [180] zy de Fraayheid der Deugd, en de Verfoejelykheid der Ondeugden

[181] met levendige Verwen afschilderen; zo als my voor tegenwoordig juist,
 [182] als ik dit schryf, ook de *Engelsche Pamela* in de Handen valt, welke
 [183] zo natuurlyk als aantrekkellyk, en zo aangenaam, als stigtelyk om te
 [184] leezen is. Zelfs de Leeraars in Engeland, zegt men, zouden hunne
 [185] Toehoorders dit Boek aanpryzen. Ik beroep my in deze geheele zaak
 [186] op het zelfde Voorbeeld van den beroemden *Huetius*, Bisschop van
 [187] *Avranches*, welke daarvan in zyne *Dissertat: de l'origine des Romans*
 [188] breedvoeriger heeft gehandeld.

[189] Het Gezag van deze groote Mannen is my genoeg, om myne Zaak
 [190] te verdedigen, dat ik ook tot die Gedagte gekomen ben, om eenen
 [191] Roman te schryven. Wat de Ondervinding aangaet, men noemd ze
 [192] met Regt de beste Leermeesteres. Niets doet meer aan, niets overtuigt
 [193] meer, als Voorbeelden. Daarby word niet altoos vereischt, dat ze alle
 [194] waar zyn. Genoech, wanneer ze waarschynelyk zyn, en op eene levendige
 [195] en beweegende manier voorgesteld worden. Myn Boek vervat nog
 [196] iets meer, als eenen Roman; namelyk eene Schildery van de hedendaagze
 [197] Waereld, naar het Leven getekend.

[198] De Stof is meestal uit waare en byzondere Gevallen vervaardigt, en
 [199] behelst niets fabelagtig nog al te hoog, zo als ik daarvan vervolgens
 [200] nog wel iets melden zal.

[201] Het andere Stuk ziet op *de Vermenging van geestelyke Zaaken niet* [lees:
 [202] met] *waereldsche en ydele Dingen*. Ik zoude my naauwelyks bedwingen
 [203] Kunnen, my hierby iets te verbeelden, indien het Opstel zo gelukt
 [204] was, als het de Schikking vereischte. Want hoe meer de Voorbeelden
 [205] eenen Overeenkomst met onze Bedryven hebben, zo veel te meer pleegen
 [206] zy ook aan te doen.

[207] Ik beken egter myne zwakheid. Ik liet my te schielyk van myne
 [208] Denkbeelden vervoeren; de Vinding gunde my den Tyd niet, om ze,
 [209] naar hun Gewigt, grondig uit te werken. Een paar Jaaren waren
 [210] naauwelyks daar toe genoeg geweest, maar my was een eenige koude
 [211] Winter, die my noodzaakte, aan het Vuur te blyven zitten, genoeg,
 [212] om 'er myne Invallen by uit te broeden, en ze teffens onder de Pers
 [213] te brengen. Zo als my de Gedagten invielen, zo wierden ze op het
 [214] Papier gesteld, en, wat ik geduurende den Nagt schreef, dat wierd
 [215] den Dag daaraan gedrukt. Dit is waarelyk geen Middel, om een
 [216] voortreffelyk Werk voor den dag te brengen.

[217] [...]

[218] Voor 't overige kon het niet wel anders wezen, of de Zaaken, welke
 [219] voorkwamen, moesten even zo onder malkanderen gemengd worden,
 [220] als ze in het Leven der Menschen, natuurelyker wyze, pleegen voor

[221] te komen. Wat zeg ik? deze Vermenging van Toevallen en verscheide
 [222] Character der Menschen is als het wezenlyke van eene Geschiedenis,
 [223] die hoofdzaakelyk daartoe dienen moet, om den Staet en de Zeden
 [224] van de tegenwoordige Waereld af te beelden, en teffens te toonen,
 [225] hoe 'er zig een opregt Man by te gedragen hebbe.

[226] Ik moest diesvolgens tragten, elken Perzoon na zyn Character te
 [227] schilderen, en spreekend in te voeren, en zo ook de Stof en den Styl
 [228] naar de verschillende Zaaken en Gemoeds-gesteltenissen, zo als ze
 [229] voorkomen, te veranderen. Ik moest dan schilderen, dan opsieren; dan
 [230] de Natuur, dan weêr de Menschen verbeelden; dan de Hartstogten
 [231] gaende maaken, dan weêr alles in eene diepe Kalmte plaatzen. Ik moest,
 [232] (zo als de Heer van *Fenelon* zegt*) dan de Trompetten laten klinken,
 [233] dan de Lier roeren, dan wêer op de Fluyt speelen. Wanneer ik derhalven
 [234] eenen zeer ondeugenden Mensch invoer, welke door eene byzondere
 [235] Genade bekeerd is; dan moet ik hem noodzakelyk zulke Uitdrukkingen
 [236] in den Mond leggen, die Gods wonderbaare Leydingen tot Heyl der
 [237] Menschen openbaaren. Deze schynen volstrekt niet op de vermetele
 [238] Reden te passen, waarmede zig een jong, vuurig en levendig Brein
 [239] hier van de Minneryen en andere waerldsche Bedryven hooren laat.
 [240] Men zoude egter zeer verongelyken, indien men deswegens besluiten
 [241] wilde, dat ik voor den Godsdienst te weinig Eerbied had, en voor
 [242] de Dwaasheden der Menschen te veel Agting en Genegenheid.

[243] Veeleer meen ik den Godsdienst daardoor te verheerlyken, wanneer
 [244] ik niet slegts de wreede Gevolgen toon, welke door een ondeugend
 [245] Gedrag veroorzaakt worden, maar ook hem teffens dat schynheylige
 [246] en phantastieke Wezen tragt te beneemen, waardoor verstandige
 [247] Menschen van hem afkeerig gemaakt worden, en waarvan zig de
 [248] Geveinsden in onze Tyden bedienen, om de Onschuld en Godsvrugt
 [249] zelve te bedriegen. Dit Character kan men van de ééne Zyde niet
 [250] bespottelyk, en van den anderen Kant niet verfoejelyk genoeg afbeelden.
 [251] Beide Schilderyen hebben haare Sterkte, om aan te doen en te overtuigen.

[252] [...]

[253] Nu kom ik tot het laatste Stuk, namelyk *de Schikking van het gansche*
 [254] *Werk in 't algemeen*: waar omtrent men zegt, dat ik niet zo zeer een
 [255] Helden-geschiedenis, als wel eenen onder malkander vermengden
 [256] Roman van groote en kleine, van gewigtige en geringe Zaaken
 [257] vervaardigd hebbe: indiervoegen, dat ik nu eens eenen verstandigen
 [258] *Fenelon* in zynen *Telemachus*, dan weer eenen vrolyken *Scarron* in zynen

* *Dial*: des morts D. IV.

[259] *Roman comique* zoude gevolgd hebben.

[260] Wanneer deze Vermenging van Stoffen eene wezenlyke Fout is; dan

[261] kan ik 'er myn Boek niet vry van spreken.

[262] Ik moet veeleer zeggen, dat ik ordentelyk daarop gewerkt, en my

[263] toegelegd hebbe, om het Boek daardoor zyne regte Waarde te geeven.

[264] Naar myn Oordeel bestaet in deze Verwisseling het wezenlyke van

[265] eene Beschryving, welke den Toestand en de Zeden van de hedendaagze

[266] Waereld afbeelden zal. Myne Oogmerken derhalven strekken zig tot

[267] het Geheele uit, en niet slegts tot het Hof, nog tot den Staet, of zyn

[268] dus na andere hooge Dingen alleen gerigt. Zy zien ook op huyslyke

[269] Zaaken en het burgerlyke Leven; zy bevatten de voornaamste Omstandigheden

[270] en Toevallen, die eenen opregten Man in de Waereld

[271] kunnen overkomen: zy behelzen zo wel de Levenswyze en Hartstogten

[272] der Grooten, als die van den middelbaaren en geringen Staet, ten einde

[273] op zulk eene wyze allen en elk Leezer, terwyl zy eenig Berigt van

[274] anderen krygen, te gelyk ook iets voor zig zelve vinden mogten, dat

[275] hun tot eene Les dienen, en Stof verschaffen kon tot nadenken.

[276] Om dit alles in eenen behoorelyken Zaamenhang onder malkanderen

[277] te verbinden, heb ik eenen volmaakten, met alle Wysheid en Deugd

[278] begaafen Staets-perzoon, onder den Naam van den Graaf *van Rivera*

[279] ingevoerd. Deze Graaf, als de held van het geheele Verhaal, word

[280] als een jonge Heer voorgesteld, by wien alle Gaaven der Natuur, by

[281] eene gelukkige Opvoeding, en Kennis der Weetenschappen gevonden

[282] worden. Hy wydt zig, by de aangenaamste Levenswyze op zyn Vaderlyk

[283] Goed, toe aan Wysheid en Deugd. Hy denkt, na dat hy de Waereld

[284] op zyne Reyzen gezien heeft, verder aan geene hooge Dingen.

[285] Hy leeft met zynen Staet te vreden, en ontrust zig met geene groote

[286] Aanslagen, waartoe hem zyn Staet en zyne Bekwaamheden Gelegenheid

[287] hadden geeven kunnen.

[288] Zo ontwerp ik de Gesteltenis van eenen Mensch, wien de Goddelyke

[289] Voorzienigheid daartoe bepaald had, om het Hof, den Staet en de

[290] Menschen te verbeteren. Zyne Nedrigheid belette hem, de eige

[291] Grootte zynes Geestes in te zien. Het Beroep eenes Konings moest

[292] hem tot de Bezigheden der Waereld na 't Hof vorderen, en zyne

[293] Bekwaamheden bekend maaken. Hier zag hy alles in eenen bedorven

[294] Toestand. Geene de minste Verbeelding had hy van zig zelve, dat

[295] hy iets tot desselfs Verbetering mede toe kon brengen. In dit bescheiden

[296] Mistrouwen komt hy toevallig by eenen Kluyzenaar, die van éénen

[297] de reukelooste Menschen een waare Verstandige geworden was. Deze

[298] geeft hem Moed, en de grondigste Lessen, hoe hy zig aan de Goddelyke

[299] Bestuuring, ten Voordeele van de Maatschappy der Menschen, over
 [300] zoude geeven. Hierop volgen de grootste Verzoekingen, die zyne Deugd
 [301] oeffenen en bewaaren. Hy word de Kragt der Driften gewaar, hy
 [302] word vervolgd, gevangen genomen, in den Kryg aan het grootste Gevaar
 [303] bloot gesteld, in de gewigtigste Gezantschappen gebruikt, in de
 [304] kwaadste Zaaken mede betrokken, en blyft nochtans, in alle deze
 [305] verscheide Toevallen en Omstandigheden, immer op zynen goeden
 [306] Grond vast staen. Hy betoont zig onveranderlyk, als een opregt Man,
 [307] die de Waarheid, de Onschuld en Regtvaardigheid bemint.

[308] Zy, die tot dus verre geloofd hebben, dat alles in de Waereld met
 [309] Magt, Moed, veinzen, en eene looze Staetkunde moet uitgevoerd
 [310] worden, zien hier het juiste tegendeel. Aan de Zyde van Wysheid,
 [311] Deugd en Opregtheid blyft altoos het Voordeel, de Eer, en het Genoegen:
 [312] daar in tegendeel de Ondeugden, de Ontrouw, de Valsheid en het
 [313] Wangedrag de wisse Straffen medebrengen, en de Overtreeders in 't
 [314] Verderf storten. Na dat ik deze Schilderyen, zo levendig als het my
 [315] mogelyk was, ontworpen heb, kom ik tot de andere Perzoonen, waarvan
 [316] elk een byzonder Character voorstelt. De geschiedenissen hieromtrent
 [317] zyn meest uit de Ondervinding en allgemeene Levenswyze genoomen,
 [318] zo zelfs, dat veele byzondere Stukken wezenlyk zo gebeurd zyn.

[319] De geschiedenis van *Philirene* in de Gevallen van den Heer van *Greemhielm*,
 [320] is volgens haaren volkomen Inhoud en zelf ook na de Woorden en
 [321] Uitdrukkingen waar, tot aan het Einde, daar de Uitkomst met het
 [322] voornaame Verhaal verknogt word. Ik heb ze uit het eigenhandige
 [323] Fransche Opstel van hem, dien ze aengaet, getrokken. In de Gevallen
 [324] van *Pandoresto*, den Heer van *Riesenburg*, van *Guldenblech*, den Ridder
 [325] van *Castagnetta*, zyn de meeste byzondere Bedryven en Voorvallen
 [326] slegts met anderen, die verdigt zyn, verknogt; maar in den Grond zyn
 [327] ze wezenlyk dus gebeurd, of my ten minsten als Waarheden zo verhaald.
 [328] Ja in 't algemeen moet ik bekennen, dat ik byna doorgaende Origineelen
 [329] voor my had, waarna ik myne Schilderyen heb getekend.

[330] Diesvolgens kan ik UWE Hoog-eerwaardigheid verzekeren, dat alles
 [331] geene Romans-invallen en Fabelen zyn, wat UE in den opregte Hoveling
 [332] ik geleezen hebt. Ik heb myne eig: Ondervinding daarby, zo goed als
 [333] ik kon, ten nutte gemaakt, en dus zoude my niets meer aandoen, dan
 [334] wanneer myn zo goed Oogmerk, om de Eere der Deugd te verdedigen,
 [335] en eene zo goede Zede-leer, onder deze Voorbeelden, anderen in de
 [336] Handen te leveren, my mislukken, en verkeerd mogt uitgelegt worden.